

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra práva životního prostředí

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Trestní odpovědnost v ochraně životního prostředí

Zpracovala: Zuzana Valová

Vedoucí práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Akademický rok: 2014/2015

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 3. května 2015

Zuzana Valová

Poděkování:

Ráda bych na tomto místě poděkovala své rodině za trpělivost, kterou se mnou měla po celou dobu studia, a za veškerou její podporu a pochopení.

A především jsem vděčná doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D. za pomoc s výběrem tématu této práce, za poskytnutí cenných rad a připomínek využitých při její tvorbě, a v neposlední řadě také za obdiv k oboru práva životního prostředí, který jsem díky němu našla.

OBSAH

1. <u>Úvod</u>	1
2. <u>Ochrana životního prostředí normami trestního práva</u>	4
2.1. Vývoj předpisů upravujících trestněprávní ochranu životního prostředí v České republice.....	5
2.2. Vývoj předpisů upravujících trestněprávní ochranu životního prostředí na úrovni mezinárodního práva.....	11
2.3. Vývoj předpisů upravujících trestněprávní ochranu životního prostředí na úrovni evropského práva.....	13
3. <u>Trestné činy podle hlavy VIII. trestního zákoníku</u>	16
3.1. Skutkové podstaty podle trestního zákoníku.....	16
3.2. Charakteristické rysy environmentálních trestných činů.....	19
3.3. Jednotlivé trestné činy.....	23
4. <u>Wildlife Crime</u>	44
4.1. Mezinárodní obchod s ohroženými druhy.....	44
4.1.1. Úmluva CITES.....	45
4.1.2. Prameny právní úpravy druhové ochrany vybraných zemí systému common law.....	49
4.1.3. Mezinárodní definice tzv. Wildlife crime.....	52
4.1.4. Průběh mezinárodního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin.....	54
4.1.5. Regulace obchodu s ohroženými druhy skrze CITES permity a kvóty.....	63
4.2. Potírání environmentální kriminality – Wildlife crime.....	66
4.2.1. Nedostatky u vyšetřovacích a soudních institucí.....	68
4.2.2. Vysoká míra latentní kriminality.....	73
4.2.3. Korupce a neutralizační techniky.....	74
4.2.4. Podceňování závažnosti Wildlife crime.....	76

4.2.5. Chybějící generálně preventivní účinek.....	78
4.3. Prevence a eliminace Wildlife crime.....	78
4.3.1. Jednotlivé SCP kategorie.....	79
4.3.2. Případová studie – jihoameričtí papoušci.....	82
4.3.3. Případová studie – levhart sněžný.....	84
5. <u>Závěr</u>	85
<u>Seznam použité literatury</u>	90
<u>Prameny práva a související dokumenty</u>	104
<u>Seznam používaných zkratk</u>	108
<u>Summary</u>	109

Tak málo přírodě jsme věrní,
až nehodno to mudrce –
ti jedni citem malicherní,
ti druzí zhola bez srdce.

(V přírodě/CLVI. HÁLEK, Vítězslav. Spisy Hálkovy. Díl I. Praha : Edv. Grégr, 1878.
s. 383–384.)

1. Úvod

Lidstvo hraje ruskou ruletu s tím jediným, bez čeho skutečně nemůže existovat. S životním prostředím. Smutné je, že ať už tu kulku koupí kterýkoli z těch dvou, lidstvo vždycky prohraje.

Zdravé životní prostředí je základem veškerého života na naší planetě Zemi. Na tomto faktu není nic, co by se dalo zpochybnit, zdá se. A přesto si mnozí z nás, ať již vědomě nebo nikoli, se zdravím tohoto životního prostředí zahrávají. Ať jde o čistou vodu, půdu nebo ovzduší, o živočichy anebo rostliny – vše tvoří jedinečný a komplexně propojený ekosystém. A jako kterýkoli jiný systém, i tento se zhroutí, odsekne-li se byť jediný z jeho nosných pilířů.

Důležitost nezávadného životního prostředí je pak koneckonců aplikovatelná i na ty žebříčky hodnot, jejichž tvůrci staví na to skutečně nejzásadnější místo peníze. Je totiž nesporné, že degradace životního prostředí přímo ovlivňuje i ekonomickou činnost lidí – příkladem může být úbytek snižování počtu ryb v oceánech z důvodu nadměrného rybolovu, znehodnocení půdy při jejím znečištění nelegální skládkou, a ani jako turistické lokality nejsou znečištěné oblasti zrovna příliš vyhledávané.

Lidské zdraví, dlouhodobá finanční prosperita. Asi dva základní důvody, proč lidé přírodu chrání. Věřím ale, že by nebylo na škodu přistupovat k tématu ochrany přírody méně antropocentricky. V mém žebříčku hodnot se proto nebojím postavit na to nejdůležitější místo přírodu samotnou. Alespoň co se důvodů k její vlastní ochraně týče.

Ochranu životního prostředí lze zajistit mnoha různými nástroji – právními či jinými. Věnujeme-li pozornost těm právním nástrojům, tak nám právo nabízí předně využití odpovědnosti deliktní, tedy odpovědnosti za protiprávní jednání, a to ve formě správně právní nebo trestněprávní. Druhou oblastí ekologicko-právní odpovědnosti je odpovědnost za ztráty na životním prostředí, kterou teorie dělí na soukromoprávní odpovědnost za škodu a na veřejnoprávně pojímanou odpovědnost za ekologickou újmu.

Výrazný vývoj trestněprávní odpovědnosti v ochraně životního prostředí zaznamenaly státy kontinentálního i common law systému od 70. let minulého století. Tento nárůst regulace nejpřísnějšími právními prostředky, které mají státy k dispozici, byl zapříčiněn zejména poptávkou po účinnějším boji se stále více organizovanou trestnou činností a s výskytem závažnější a rozsáhlejší environmentální kriminality jako takové.

Tato práce je rozdělena do dvou hlavních částí. První z nich má za cíl objektivně shrnout aktuální stav platné právní úpravy na úseku trestněprávní odpovědnosti v právu životního prostředí. V počátku kapitoly 2. Se proto nejdříve věnuji definici trestněprávní odpovědnosti v právu životního prostředí a jejímu vymezení oproti odpovědnosti správně právní. Dále shrnuji vývoj trestněprávních norem na našem území a nejvýraznějším změnám, které v této oblasti proběhly. Tento je následován vývojem na úrovni mezinárodního a evropského práva. Kapitola 3. se zabývá charakteristickými rysy environmentálních trestných činů, jako jsou například častá kumulativnost jejich objektivní stránky, neaplikovatelnost trestání přípravy u těchto trestných činů a užívání institutu účinné lítosti nebo organizovanost environmentální kriminality. Po tomto obecném úvodu následuje detailní rozbor jednotlivých trestných činů obsažených v českém trestním zákoníku.

Po dohodě s vedoucím mé diplomové práce se v její druhé části, tedy v kapitole 4., věnuji obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin a tzv. Wildlife crime, konkrétně tedy nezákonnému odnámání těchto druhů z volné přírody (souhrnně nazývaného také „pytláctvím“), obchodování s nimi a jejich vykořisťování. První část této kapitoly tvoří exkurz do historie i současnosti organizovaného (ne)legálního obchodu s ohroženými druhy. Při této příležitosti pracuji s příkladem chráněných druhů afrických nosorožců a obchodováním s jejich rohy. Další část obsahuje rozbor problémů, s jakými se boj proti nelegálnímu organizovanému obchodu s ohroženými druhy potýká. V závěrečné pasáži je mým cílem přiblížit koncept Situational Crime Prevention, což je alternativní přístup k tradičním způsobům boje s environmentální kriminalitou. Spočívá v tom, že se v oblastech výskytu chráněných druhů cíleně redukuje míra

příležitostí pro potenciální pachatele-místní obyvatele, a nabízejí se jim odlišné podněty od těch bezprostředně finančních za odchyt druhů, přičemž tyto nové podněty mají v místních obyvatelích vzbudit snahu o zachování nedotčenosti ekosystémů v jejich oblasti. Aplikaci této alternativní metody demonstrují na příkladových studiích jihoamerických papoušků či levharta sněžného.

Tato práce vychází z právního stavu platného ke dni 2. dubna 2015.

2. Ochrana životního prostředí normami trestního práva

Ochranu životního prostředí lze zajistit mnoha různými nástroji – právními či jinými. Věnujeme-li pozornost těm právním nástrojům, tak nám právo nabízí předně využití odpovědnosti deliktní, tedy odpovědnosti za protiprávní jednání, a to ve formě správně právní nebo trestněprávní. Druhou oblastí ekologicko-právní odpovědnosti je odpovědnost za ztráty na životním prostředí, kterou teorie dělí na soukromoprávní odpovědnost za škodu a na veřejnoprávně požímanou odpovědnost za ekologickou újmu. Každý z těchto způsobů právní odpovědnosti se v dnešních normativních systémech regulujících environmentální problematiku ve větší či menší míře uplatňuje.¹

Jiným způsobem, kterým lze na právní odpovědnost obecně nahlížet je klasifikace podle míry zavinění na právní odpovědnost subjektivní, tedy za zavinění, a dále na odpovědnost objektivní, tedy za následek. Oba druhy odpovědnosti se v českém právním systému ochrany životního prostředí uplatňují a jsou jedním z aspektů, které od sebe do určité míry odlišují trestněprávní a správně právní odpovědnost.

Odpovědnost za správní delikty proti životnímu prostředí lze obecně charakterizovat jako reakci na jakékoli protiprávní jednání při porušení správně právních předpisů upravujících poměry v právu životního prostředí. Kromě objektivní odpovědnosti právnických osob a fyzických osob při výkonu podnikatelské činnosti, sem spadají přestupky a jiné správní delikty fyzických osob.²

Vazba odpovědnosti správně právní a trestněprávní je jednoznačně viditelná. V drtivé většině případů se každý environmentální trestný čin zrcadlí do podoby správního deliktu podle zvláštního složkového předpisu určeného k ochraně životního prostředí. Příkladem může být trestný čin ustanovení § 299

¹ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, Právnické učebnice (C.H. Beck), str. 64 - 65

² Tamtéž, str. 69 - 70

„Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami“ podle trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., a jeho odraz v ustanoveních § 87 a 88 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Podle důsledků, které má pro pachatele spáchání správních deliktů, či podle výše ukládaných pokut či opatření k nápravě ve správním řízení oproti široké škále druhů trestů ukládaných v trestním řízení, je zřejmé, že primární rozdíl mezi trestným činem a správním deliktem je, jak společnost vnímá závažnost spáchaného činu. Odrazem této skutečnosti je potom také například to, jaký orgán státní moci rozhoduje o správní odpovědnosti, a jak diametrálně jiné požadavky jsou kladeny na orgány rozhodující o té trestněprávní.

Trestní právo je v ochraně životního prostředí složkou zcela nepostradatelnou. Obecně ho lze vymezit jako sankční reakci státní moci na spáchaný trestný čin, kdy pachatel je povinen podrobit se této sankci, a stát je povinen takovou sankci vůči pachateli vykonat i za použití donucení. I přestože má vždy působit jako ten nejzazší právní nástroj, je trestní právo tím jediným, jehož odstrašující funkce má tolik potřebný preventivní účinek. Také jeho represivní funkce, tedy že zabraňuje pachatelům páchat další trestnou činnost, je jedinečná ve srovnání s jinými druhy právní odpovědnosti.³

2.1. Vývoj předpisů upravujících trestněprávní ochranu životního prostředí v České republice

Druhá polovina 20. století přinesla značný hospodářský a společenský rozvoj, se kterým bohužel souvisely také technologické nehody způsobující značné škody na životním prostředí⁴. Tehdy začaly západní země vnímat poškozování životního prostředí jako vysoce rizikový faktor pro společnost. Proto po

³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 24 - 26

⁴ Příklady průmyslových havárií, které nutily k rozvoji trestního práva na úseku životního prostředí: r. 1976: Seveso (Milán), r. 1984: Bhópal (Indie), r. 1986: Černobyl (Ukrajina), r. 1986: Sandoz (řeka Rýn), r. 1989: Exxon Valdez (Aljaška), r. 2010 Deepwater Horizon Oil Spill aj.

mezinárodní konferenci OSN ve Stockholmu r. 1972 nastává „boom“ ve stanovování norem omezujících tyto pro životní prostředí rizikové aktivity.

V českém právním systému, konkrétně v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen „TrZ“), se s cílenou trestněprávní ochranou životního prostředí setkáváme od roku 1989⁵. Pozoruhodné je, že důležité předpisy týkající se jednotlivých složek práva životního prostředí jsou přijímány až později, zákon o životním prostředí dokonce až v roce 1992. Trestní právo tak po toto krátké mezidobí neplnilo úlohu subsidiárního prostředku ochrany, ale naopak prostředku primárního. První trestněprávní skutkové podstaty byly zavedeny novelou trestního zákona č. 159/1989 sb., kterými byla ustanovení §181a a 181b TrZ, koncipované jako ohrožovací skutkové podstaty.⁶

Nejvýraznější změnou od zavedení obecných skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí v roce 1989 bylo poté vytvoření několika nových skutkových podstat chránící jednotlivé složky životního prostředí. Tehdy byly do našeho právního řádu promítnuty požadavky trestněprávní ochrany podle Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (dále jen „CITES“). Tato novela zákonem č. 134/2002 Sb., si kladla dále také za cíl vyjasnit do té doby vágní a neurčité pojmy, přinést konkretizaci skutkových podstat, a tak zjednodušit postih trestněprávně relevantního jednání skrze novelizované znění skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. Cíle dosaženo nebylo,⁷ paradoxně se stal spíše opak. Možná právě konkretizace skutkových podstat dala pachatelům environmentálních trestných činů možnost obházet formální znaky skutkových podstat – a tak i když byla materiální stránka (nebezpečnost pro společnost větší

⁵ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, Právnické učebnice (C.H. Beck), s.74 – 75.

⁶ STEJSKAL, Vojtěch. *Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2002, s. 44 - 45

⁷ CHMELÍK, Jan, et al. *Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení*. Praha : LINDE PRAHA, a.s., 2005.

než nepatrná) trestného činu dána, nemělo jejich počínání charakter trestného činu.⁸

V každém případě bylo ale toto doplňování jednotlivých dalších a dalších skutkových podstat do trestního zákona značně nesystematické a zasahovalo do několika různých hlav ve zvláštní části tohoto zákona podle toho, zda byl objektem zájem společnosti na ochraně zdraví, majetku či veřejného pořádku.⁹

Nový trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb. (dále jen „TZ“), který je účinný od 1. ledna 2010, již řadí trestné činy proti životnímu prostředí do jediné samostatné hlavy VIII. Určení samostatného druhového objektu těchto trestných činů je významné i z hlediska přetváření obecného žebříčku hodnot naší společnosti. Jedná se o jasnou zprávu, která nově říká, že jde o zcela samostatný zájem společnosti na ochraně životního prostředí a jeho jednotlivých složek, resp. zájem na zachování ekologické rovnováhy v přírodě, zájem na ochraně vybraných přírodních území, ochrana zvířat před týráním, a v rámci péče o ně, ochrana člověka (spotřebitele) před nepříznivými vlivy léčiv a před nepříznivými vlivy pocházejícími od zvířat nebo potravin živočišného původu, anebo zájem na dodržování pravidel odpadového hospodářství.¹⁰

V původním znění hlavy VIII. nebylo vidět při porovnávání jednotlivých skutkových podstat příliš změn oproti trestnímu zákonu. Nově přidanými skutkovými podstatami byly tehdy pouze § 297 TZ „Neoprávněné vypouštění znečišťujících látek“, § 303 TZ „Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti“, § 305 TZ „Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ohrožujícími užitek hospodářských zvířat“.

Zdalo se, že tedy mnoha koncepčními změnami nový trestní zákoník vlastně ani neprošel. Některé z těchto nových skutkových podstat jsou sice reakcí na plnění mezinárodních závazků, ale nelze je spáchat na území ČR (§ 297 TZ

⁸ Tamtéž.

⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 775

¹⁰ Tamtéž

„Neoprávněné vypuštění znečišťujících látek“ - z námořního plavidla).¹¹ Jiné skutkové podstaty, které mohou být při ochraně životního prostředí využity, zde chybí - příkladem jsou některé trestné činy obecně nebezpečné z hlavy VI trestního zákoníku, jako § 281 TZ „Nedovolená výroba a držení radioaktivní látky“, § 282 TZ „Nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu“.¹² A některé ze skutkových podstat v hlavě VIII. by zde snad ani být nemusely - jako je tomu například u ustanovení, které se zabývá spíše veterinárně hospodářskou tematikou, a to § 305 TZ „Nedovolená výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat“.¹³ K tomu lze přiřadit i další druhy deliktů, které mohou být pro společnost nebezpečné, ale lze u nich použít pouze správně právní odpovědnosti, tedy byly i novým trestním zákoníkem zcela opomenuty - úmyslné zapalování skládek (nebezpečného) odpadu, rozdělování ohňů či vypalování porostů za extrémního sucha (dnes pouze přestupek), nedovolená těžba drahokamů a polodrahokamů či drancování paleontologických nalezišť.¹⁴

Co je na novém trestním zákoníku přinejmenším záležející je jaksi „opomenutá“ problematika přípravy trestných činů proti životnímu prostředí. Předchozí trestní zákon umožňoval při nejzávažnějších skutkových podstatách environmentálních trestných činů pachatele potrestat i za přípravu jejich spáchání. Těmi skutkovými podstatami byly § 181a TrZ „Ohrožení a poškození životního prostředí (úmyslné)“ a § 181f TrZ „Neoprávněné nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (úmyslné)“. Původní návrh trestního zákoníku s kriminalizací přípravy počítal také (i když už pouze u § 293 TZ „Poškození a ohrožení životního prostředí“), nicméně do finální podoby zákoníku se toto ustanovení nedostalo. Přitom by stačilo zvýšit horní hranici

¹¹ STEJSKAL, Vojtěch. *Nový trestní zákon 2010. České právo životního prostředí*. 2009, 1.

¹² Tamtéž

¹³ Tamtéž

¹⁴ CHMELÍK, Jan, et al. *Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení*. Praha : LINDE PRAHA, a.s., 2005, str. 24.

trestní sazby trestu odnětí svobody a příprava by se automaticky vztahovala na vybrané environmentální trestné činy.¹⁵

Nicméně, od původního znění hlavy VIII. došlo k několika výrazným změnám, přičemž nejvýznamnější z nich přinesla novela zákonem č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Mimo jiné bylo cílem této novely uskutečnit konečně tolik potřebnou transpozici směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. 11. 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí (dále jen „TP směrnice“). Lhůta k implementaci tohoto předpisu uběhla k 26. 12. 2010, a byť by každý rozumný pozorovatel očekával, že zákonodárce využije k transpozici této směrnice právě nově připravovaný trestní zákoník, nestalo se tak ani v nejmenším.

Podstatnou změnou, kterou novela č. 330/2011 Sb. přinesla, byla výrazná úprava zákonného znění ustanovení § 293 TZ tak, aby odpovídalo požadavkům čl. 3 písm. a) TP směrnice. Došlo tak ke značnému zobecnění této skutkové podstaty a k eradikaci neopodstatněných požadavků na „ohrožení společenstev nebo populací volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin, a to a zvláště chráněném území, v evropsky významné lokalitě, v ptačí oblasti nebo ve vodním zdroji, u něhož je stanoveno ochranné pásmo, nebo na větším území mimo tyto lokality“.¹⁶ Nově jsou tedy požadavky v této základní skutkové podstatě formulovány v souladu s obecnou myšlenkou tohoto obecného ustanovení tak, aby bylo aplikovatelné na životní prostředí jako celek, ne aby poskytovalo ochranu pouze prostřednictvím rostlinstva a živočišstva, jako doposud.¹⁷

Další klíčovou změnou, které se novela 330/2011 Sb. věnuje, je úprava ustanovení § 296 TZ. V tomto se objevuje celý nový odstavec 3, který stanoví, že „Poškozením nebo ohrožením půdy, vody, ovzduší nebo jiné složky životního prostředí se rozumí i provozování zařízení, ve kterém je prováděna nebezpečná

¹⁵ JARMIČ, Libor. Trestní právo a ochrana životního prostředí. *Trestněprávní revue*. 2010, 9, s. 275.

¹⁶ ZICHA, Jiří a Lucie POKORNÁ. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. *Trestněprávní revue*. roč. 2012, č. 4, s. 80

¹⁷ Tamtéž, s. 80

činnost nebo v němž se skladují nebo používají nebezpečné látky či směsi, bez povolení podle jiného právního předpisu.“ Jde opět o potřebu transpozice čl. 3 písm. d) TP směrnice. Někteří autoři ale poznamenávají, že je škoda, když se zákonodárce nerozhodl upravit toto ustanovení ještě o trochu více. Konkrétně odkazují na § 296 odst. 1 TZ s jeho sčítacím pravidlem pro zasažená území a délky vodních toků, které by se dalo velice vhodně využít i pro odst. 2 tohoto stanovení ve spojitosti s poškozenou plochou lesa.¹⁸

Zcela nové skutkové podstaty přináší novela 330/2011 Sb. tři. Proto, jak zasáhla do znění obecného ustanovení § 293 TZ, bylo jen na místě, aby formulovala nový trestný čin týkající se do té doby chráněného vodního zdroje - stalo se tak ustanovením § 294a TZ „Poškození vodního zdroje“. Další novou skutkovou podstatu, kterou tato novela přináší, je poté § 298a TZ „Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu“. Transponuje se jí čl. 3 písm. i) TP směrnice, který je reakcí na jeden z nejvýznamnějších globálních problémů dnešní doby. Třetím novým trestným činem je § 301 TZ „Poškození chráněných částí přírody“, kdy na jeho místě bylo dříve ustanovení nazývané „Odnímání nebo ničení živočichů a rostlin“.

Další změny, které novela 330/2011 Sb. přináší, považuji za drobnější úpravy. Pouze výčtem bych ráda upozornila nejprve na doplnění některých nových jednání do výčtu těch, kterými lze spáchat trestné činy podle ustanovení § 299 TZ „Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami“ a jeho nedbalostní formu podle ustanovení § 300 TZ, nebo dále potom na úpravu ustanovení § 304 odst. 1 TZ tak, že se nahrazuje pojem „uloví“ za „loví“ v nedokonavém slovesném vidu, aby se tak dosáhlo postižitelnosti pytláčení předtím, než dojde k ulovení zvěře.¹⁹

¹⁸ Tamtéž, s. 80

¹⁹ Tamtéž, s. 80

2.2. Vývoj předpisů upravujících trestněprávní ochranu životního prostředí na úrovni mezinárodního práva

Na úrovni mezinárodního práva obecně neexistuje kodifikace trestní odpovědnosti v rámci ochrany životního prostředí. Některé sektorové úmluvy (například CITES) však požadují po svých signatářích, aby této problematice věnovali pozornost při implementaci závazků úmluvy ve vnitrostátním právu a přijali sankce v rovině trestněprávní, které mají být přiměřené, účinné a odstrašující.

V rámci evropského kontinentu spadá trestněprávní problematika do působnosti Rady Evropy, když zahrnuje oblast obecného trestního práva, hmotného a procesního, jakož i oblasti jeho zvláštní části, jako je z hlediska hmotněprávního např. problematika korupce a organizovaného zločinu, počítačová kriminalita, terorismus, ale také ochrana životního prostředí. Základními právními instrumenty jsou smlouvy (označované též jako úmluvy), rezoluce a doporučení. Úprava trestního práva v rámci Rady Evropy představuje trestní právo klasické mezinárodní povahy. Z hlediska jeho závaznosti a mezinárodní vynutitelnosti nejde a ani nemůže jít o jednoznačnou a komplexní právní úpravu. Přijaté právní dokumenty jsou převážně rámcové povahy, často určují pouze mantinely, v jejichž rámci se mají jednotlivé smluvní strany úmluv pohybovat.²⁰

V oblasti ochrany životního prostředí byla přijata Úmluva Rady Evropy o trestněprávní ochraně životního prostředí (dále jen „Úmluva RE“).²¹

Své počátky datuje Úmluva RE do května 1995, kdy byl na pracovním zasedání Evropského výboru pro trestněprávní problematiku při Radě Evropy (CDPC) ve Štrasburku předložen první návrh konvence na ochranu životního prostředí prostřednictvím trestního práva. Dne 4. listopadu 1998 podepsalo

²⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 98 - 99

²¹ ETS č. 172, Štrasburk, 1998 - Convention on the protection of the environment through criminal law

Úmluvu RE prvních sedm států.²² Je ovšem zapotřebí zmínit, že Úmluva RE dosud nenabyla platnosti, neboť ji neratifikoval příslušný minimální počet smluvních stran. Ani Česká republika ji doposud nepodepsala.

Nicméně její význam tkví právě v obsahu, který posléze inspiroval příslušné legislativní orgány Evropské unie (viz následující podkapitola).

Hlavním principem Úmluvy RE je požadavek důsledné kriminalizace každého protiprávního jednání proti jednotlivým taxativně vyjmenovaným složkám životního prostředí, které dosáhne určitého stupně intenzity společenské nebezpečnosti.

Úmluva RE obsahuje katalog skutkových podstat, resp. jednání, která jsou označena za protiprávní. Předmětem ochrany jsou nejrozličnější složky životního prostředí, ale i ochrana lidského zdraví a života. Každá smluvní strana se zavazuje ve svém vnitrostátním právním řádu přijmout vhodná opatření, nezbytná pro stanovení trestných činů, pokud byly spáchány úmyslnou formou: 1.) uvolnění nebo vypouštění určitého množství látek nebo radiace do ovzduší, půdy nebo vody, které jsou schopny vážně ohrozit život nebo zdraví nebo poškodit zdraví či vyvolat smrt lidí; 2.) emise látek nebo radiace do ovzduší, půdy či vody, schopné způsobit jejich trvalé zhoršení nebo způsobit hmotnou škodu chráněných památek, smrt nebo vážné zranění lidí, či živočichů nebo ohrožení rostlin a živočichů; 3.) nezákonné disponování, zacházení, uskladňování, přeprava, vývoz nebo dovoz nebezpečných odpadů, které jsou schopné způsobit hmotnou škodu na majetku, poškodit zdraví či způsobit smrt lidí, zhoršit kvalitu vzduchu, vod, půdy, ohrozit rostliny a živočichy; 4.) nezákonná výroba, dovoz, vývoz, skladování, užívání jaderných či radioaktivních materiálů.

Dále se strany zavazují přijmout vnitrostátní úpravy trestných činů vyjmenovaných výše, ale s nedbalostní formou zavinění. Státy si mohou v některých případech vyhradit kriminalizaci jen úmyslných deliktů anebo pouze hrubě nedbalostních činů. Každá smluvní strana se kromě toho zavazuje přijmout

²² STEJSKAL, Vojtěch. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*. Praha 2006, str. 84

ve vnitrostátním právu opatření sankcionující formy účastenství na trestném činu proti životnímu prostředí.²³

Úmluva RE však ponechává na vůli smluvních stran, zda některé protiprávní činy ohrožující či poškozující životní prostředí, pokud z nich nevznikly škodlivé následky, budou postihovány jako delikty trestní či správní.

Přes skutečnost, že Úmluva RE dosud nevstoupila v platnost, bylo její přijetí významným krokem v rozvoji mezinárodní politiky na úseku ochrany životního prostředí, neboť přineslo formulaci evropského postoje k environmentální kriminalitě. Ještě významnější se jeví skutečnost, že tato úmluva představuje důležité inspirační východisko pro další právní úpravy, což se později projevilo v evropském unijním právu.

2.3. Vývoj předpisů upravujících trestněprávní ochranu životního prostředí na úrovni evropského práva

Směrnice č. 2008/99/ES je historicky prvním právním předpisem týkajícím se komplexní trestněprávní ochrany životního prostředí na úrovni ES (na úrovni EU již existovalo v letech 2003-2005 rámcové rozhodnutí Rady 2003/80/SVV o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva, zrušené rozhodnutím Evropského soudního dvora C-176/03 dne 13. září 2005).²⁴

Klíčovým ustanovením směrnice je čl. 3, obsahující požadavky na zavedení skutkových podstat trestných činů v jednotlivých členských státech. Podle něho jsou členské státy povinny zajistit, aby ve směrnici uvedená jednání představovala ve vnitrostátním právu členských států trestný čin, pokud jsou protiprávní a byla spáchána úmyslně nebo přinejmenším z hrubé nedbalosti. V katalogu protiprávních jednání figurují např. protiprávní nakládání se zdroji ohrožování životního prostředí, jako vypouštění, emise nebo uvolňování množství materiálu

²³ STEJSKAL, Vojtěch. Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2002, str. 87 – 89

²⁴ TICHÁ, T.: *Trestněprávní ochrana životního prostředí – zásadní vývoj v evropském právním prostředí*. in *České právo životního prostředí* č. 2/2005 (16), str. 11

nebo ionizujícího záření do složek životního prostředí; neoprávněné nakládání s odpady včetně ilegální přeshraniční přepravy, či neoprávněné provozování zařízení na nakládání s odpady; nelegální provozování zařízení, ve kterém je prováděna nebezpečná činnost nebo v němž se skladují nebo používají nebezpečné látky či přípravky; nelegální výroba, zpracování, manipulace, použití, držení, skladování, přeprava, dovoz, vývoz nebo ukládání jaderných materiálů nebo jiných nebezpečných radioaktivních látek, nelegální výroba, dovoz, vývoz, uvádění na trh nebo používání látek poškozujících ozonovou vrstvu.²⁵

Druhou skupinu tvoří protiprávní jednání na úseku ochrany přírody, zvířat a rostlin. Objektem ochrany jsou jednak geograficky původní druhy, jednak exempláře druhů, které jsou předmětem mezinárodního obchodu. Trestné má být i každé takové protiprávní nakládání se zvířaty či rostlinami, které způsobí významné poškození stanoviště v chráněné lokalitě.²⁶

Z hlediska objektivní stránky mají členské státy upravit formulace skutkových podstat trestných činů tak, aby následkem bylo nejen ohrožení či poškození ovzduší, půdy nebo vody, případně podstatné zhoršení kvality ovzduší, kvality půdy či kvality vody, nebo podstatné škody na živočiších či rostlinách, ale také způsobení smrti nebo těžké újmy na zdraví osob. Posledně uvedený následek lze hodnotit jako novinku, alespoň ve vztahu k dosavadní české úpravě trestní odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí, kde následek na zdraví osob byl dosud v oblasti trestných činů proti životnímu prostředí spíše výjimkou. Výše uvedená jednání vyžadují k tomu, aby byla trestným činem, znak protiprávnosti. Samotný pojem „protiprávní“ je poté vymezen v čl. 2 písm. a) směrnice 2008/99/ES tak, že trestněprávní odpovědnost má být zavedena minimálně v rozsahu porušování taxativně uvedených právních předpisů z oblasti práva životního prostředí, uvedených v přílohách A nebo B směrnice, nebo v rozsahu

²⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 4. Vyd, str. 776 - 777

²⁶ Tamtéž, str. 776 - 777

porušování právních předpisů nebo rozhodnutí přijatých v členských státech, které implementují výše uvedené unijní předpisy.²⁷

²⁷ STEJSKAL, V.: Od prosince 2008 je úprava trestněprávní ochrany životního prostředí společná v celé EU, České právo životního prostředí 3/2008, str. 84

3. Trestné činy podle hlavy VIII. trestního zákoníku

3.1. Skutkové podstaty podle trestního zákoníku

Životní prostředí je chráněno po jeho jednotlivých složkách. Každá složka je upravena zvláštním zákonem, na který odkazují blanketní dispozice skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí.²⁸ Protiprávní jednání se pak vyjadřuje odkazem na tyto zvláštní zákony nebo na nebo na jinou právní normu, než je zákon (např. na závaznou a přímo použitelnou normu evropského práva, nařízení vlády, na vyhlášku ministerstva). Tato konstrukce skutkových podstat jednak umožňuje, aby při každé změně právních norem upravujících tyto oblasti nemuselo docházet také ke změně příslušných ustanovení trestního zákoníku, a jednak má vliv na posuzování zavinění.²⁹

Dosavadní skutkové podstaty pokrývají následující složky životního prostředí:

- O vzduší. Jeho ochrana je upravena v zákoně č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, a v zákoně č. 73/2012 Sb., o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, a o fluorovaných skleníkových plynech. Tato právní úprava stanovuje práva a povinnosti osob a působnost správních úřadů při ochraně ovzduší před vnášením znečišťujících látek.
- Voda. K její ochraně se vyjadřují ustanovení zákonů č. 254/2001 Sb., o vodách (vodní zákon), zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu, a dále také zákon č. 164/2001 Sb., lázeňský zákon. Vodní zákon chrání vody povrchové i podzemní a stanovuje podmínky pro jejich hospodárné využití.

²⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 777

²⁹ ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 2939

- Půda. Za složku životního prostředí ji prohlašuje zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu; jiné zákony, týkající se půdy: zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství aj. Cílem těchto předpisů je primárně půdu chránit před odnímáním z dosavadního způsobu využívání a zasazovat se o její zdravý stav.
- Les. Jako národní bohatství upravuje způsoby jeho využívání zákon č. 289/1995 Sb., o lesích.
- Příroda a krajina. Tyto složky upravují především zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, a zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, a Nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi. A tedy trestní právo chrání všechny volně žijící živočichy a planě rostoucí rostliny, a jejich společenstva, dále také typy přírodních stanovišť, ekosystémy a krajinné prvky.

Kromě vyjmenovaných složek životního prostředí regulují tyto skutkové podstaty i následující environmentální problémy:

- Hluk a vibrace. Tyto jsou regulovány především z důvodu ochrany lidského zdraví a práva lidí na příznivé životní prostředí jako objektů také chráněných ustanoveními o trestných činech proti životnímu prostředí. Upravuje je především zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, kdy stanovuje nepřekročení imisních limitů hluku a vibrací, a povinnost dohledu nad dodržováním hygienických limitů, které upravuje prováděcí předpis.
- Odpady (nikoli však odpadní vody, kterých se týká vodní zákon, ani radioaktivní odpady upravené zákonem atomovým, či konfiskáty živočišného původu upravované veterinárním zákonem). Ty podléhají regulaci primárně zákonem č. 185/2001 Sb., o odpadech a

o změně některých dalších zákonů.

- Chemické látky. Hlavní úpravu poskytují zákon č. 350/2011 Sb., o chemických látkách a chemických směsích, a zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií. Úprava nachází své kořeny v nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1907/2006 ze dne 18. prosince 2006 o registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek, o zřízení Evropské agentury pro chemické látky.
- Nežádoucí účinky ionizujícího záření. Podrobnější úpravu nalezneme v zákoně č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon).

Kompletní seznam skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí podle hlavy VIII. trestního zákoníku můžeme dělit do tří základních podskupin.³⁰

První podskupinou v trestním zákoníku jsou obecné skutkové podstaty: § 293 TZ „Poškození a ohrožení životního prostředí“ a § 294 TZ „Poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti“.

Druhou podskupinu tvoří zvláštní skutkové podstaty: § 294a TZ „Poškození vodního zdroje“, § 295 TZ „Poškození lesa“, § 297 TZ „Neoprávněné vypouštění znečišťujících látek“, § 298 TZ „Neoprávněné nakládání s odpady“, § 298a TZ „Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu“, § 299 TZ „Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami“, § 300 TZ „Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti“, § 301 TZ „Poškození chráněných částí přírody“, § 302 TZ „Týrání zvířat“, § 303 TZ „Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti“, § 304 TZ „Pytláctví“, § 305 TZ „Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitečnost hospodářských

³⁰ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, Právnícké učebnice (C.H. Beck), s.75

zvířat“, § 306 TZ „Šíření nakažlivé nemoci zvířat“ a § 307 TZ „Šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin“.

Třetí skupinou jsou ostatní skutkové podstaty, u kterých není hlavním chráněným zájmem ochrana životního prostředí, ale s životním prostředím v některých případech úzce souvisí. Patří sem zejména: § 228 TZ „Poškození cizí věci“, § 229 TZ „Zneužívání vlastnictví“, § 281 TZ „Nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky“, § 156 a 157 TZ „Ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými potřebami“, § 329 TZ „Zneužití pravomoci úřední osoby“, a další.

3.2. Charakteristické rysy environmentálních trestných činů

Druhovým objektem všech environmentálních trestných činů je zájem na ochraně životního prostředí a jeho jednotlivých složek. Jeho samostatné vydělení od ostatních druhových objektů má, jak jsem již popsala v předchozí podkapitole, své systematické opodstatnění. Mimo to jde o vyjádření ústavněprávní zásady vyjádřené v čl. 7 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. Ta říká, že stát dbá na šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu životního prostředí.³¹

K naplnění objektivní stránky těchto trestných činů někdy postačí samotné ohrožení chráněného zájmu, někdy se požaduje, aby popsaným jednáním nastala porucha (typicky znečištění nebo poškození vodního zdroje), a někdy jsou tyto stanoveny alternativně (§ 293, §294, §298 TZ).³²

Typickým znakem těchto environmentálních deliktů je poté fakt, že jejich skutková podstata bude naplněna až při splnění několika kritérií – porušení povinnosti stanovené podle zvláštních právních předpisů týkajících se ochrany životního prostředí, vznik určitého následku v podobě ohrožení či poškození

³¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 777

³² KRATOCHVÍL, Vladimír, a kol. *Kurs trestního práva - trestní právo hmotné: zvláštní část*. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2009

životního prostředí, prokázání kauzálního nexu a jako specifikum je nutno poškodit určitou plochu nebo určitý počet organismů (popř. musí se tak stát na určitém území)³³.

Jako příklad můžeme uvést § 293 TZ „Poškození a ohrožení životního prostředí“, alinea první, kde je potřeba, aby pachatel 1.) úmyslně znečistil nebo poškodil složku životního prostředí, 2.) a to porušením zvláštního právního předpisu o ochraně životního prostředí, a 3.) učinil tak na větším území nebo ve větším rozsahu, nebo došlo k onomu následku takovým způsobem, že může způsobit těžkou újmu na zdraví nebo smrt nebo je-li k odstranění následků pachatelova jednání potřeba vynaložit náklady ve značném rozsahu (viz § 138 TZ – nejméně tedy CZK 500.000).

Druhá alinea § 293 TZ dodává, že stejně bude potrestán, kdo úmyslně takové poškození či ohrožení složky životního prostředí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění.

Jiným příkladem je § 295 TZ „Poškození lesa“ kde pachatel musí 1.) porušit zvláštní právní předpis (zákon o lesích), 2.) způsobit vznik holé seče nebo způsobit závažné poškození lesa nebo proředit lesní porost pod hranici zakmenění, a to vše 3.) na celkově větší ploše lesa. Zde jde o trestný čin buď úmyslný či nedbalostní.

Kumulativní podmínky objektivní stránky těchto trestných činů, organizovanost zločinnosti, nebo nedostatečná specializace dostávají orgány činné v trestním řízení nutně do důkazní nouze. Boji s těmito problémy se věnují v kapitole 3.3.

Z pohledu subjektu trestného činu může být pachatelem těchto trestných činů zpravidla kdokoli, výjimečně se vyžaduje speciální subjekt, a to například u trestných činů § 297 TZ „Neoprávněné vypouštění znečišťujících látek“, nebo § 303 TZ „Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti“. U některých trestných činů je okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby, pokud pachatel spáchá trestný čin jako

³³ JARMIČ, Libor. Trestní právo a ochrana životního prostředí. *Trestněprávní revue*. 2010, 9, s. 272

osoba, jíž je uložena zvláštní povinnost chránit životní prostředí - § 293 odst. 2 písm. b), § 294 odst. 2 písm. a), § 304 odst. 2 písm. c) TZ.³⁴

Samozřejmě je zapotřebí podotknout, že trestněprávní ochrany životního prostředí se bezprostředně týká i zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, a to zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „TOPO“), účinným od 1. 1. 2012. Podle ustanovení § 7 TOPO se ale právnická osoba nemůže dopustit všech trestných činů vyjmenovaných v Hlavě VIII trestního zákoníku. Jde pouze o trestné činy ustanovení § 293 – 301 TZ, tedy trestné činy proti životnímu prostředí *stricto sensu*.³⁵ Trestní odpovědnost právnické osoby bude posuzována podle toho, zda byl tento trestný čin spáchán jejím jménem, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, pokud tak jednaly fyzické osoby uvedené v § 8 odst. 1 TOPO a zda lze právnické osobě přičítat spáchání tohoto trestného činu ve smyslu § 8 odst. 2 TOPO.

Subjektivní stránka se u těchto trestných činů různí – od úmyslného zavinění, přes nedbalost, po trestné činy, které lze spáchat „byť i z hrubé nedbalosti“ či výhradně „z hrubé nedbalosti“.³⁶

Dále je u většiny skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí (jmenovitě u ustanovení § 293, 294, 295, 298, 299, 300, 306 a 307 TZ) možnost využít institut účinné lítosti podle ustanovení § 33 TZ, jehož účelem je, aby pachatel, pod příslibem beztrestnosti, zabránil škodlivému následku svého jednání, nebo aby tento následek napravil.³⁷

Otázkou však v této situaci bude, zda je možnost nápravy v případech škody na životním prostředí vůbec možná – následky se často projevují až po dlouhém časovém období, nezřídka jsou navíc *de facto* neodvratitelné. Mělo-li by se proto uvažovat o speciálním institutu účinné lítosti pro trestné činy proti životnímu

³⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 778

³⁵ ZICHA, Jiří a Lucie POKORNÁ. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. *Trestněprávní revue*. roč. 2012, č. 4, s. 85

³⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 779

³⁷ STEJSKAL, Vojtěch. *Nový trestní zákon 2010. České právo životního prostředí*. 2009, 1, s. 45

prostředí, nemělo by nám pak jít o zamezení či napravení škodlivých následků, ale o jejich podstatné zmírnění.³⁸

Co je pro oblast práva životního prostředí důležité, je přitěžující okolnost při spáchání environmentálního trestného činu jako člen organizované zločinecké skupiny, jejímž odrazem je navýšení trestní sazby. Ustanovení § 129 TZ říká, že: „Organizovaná zločinecká skupina je společenstvím více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, která je zaměřena na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti.“ Pokud se podíváme do typické nelegální distributorské sítě například chráněných druhů živočichů a rostlin, případně nelegální masové těžby dřeva, nebo i nelegálního nakládání s odpady a jejich transportem do/z cizích států, bude nám jasné, že aspekt organizovaného zločinu nebývá v těchto případech ničím vzácným. Největší škody na životním prostředí zvládne málokdy jeden jediný člověk³⁹.

V souvislosti s kriminalitou páchanou ve prospěch organizované zločinecké skupiny nutno upozornit na ustanovení § 158e zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, kdy vyšetřující policejní orgán, je-li jím útvar Policie České Republiky (dále jen „Policie ČR“), je v takových případech oprávněn použít agenta, příslušníka Policie ČR se zastřenou identitou.⁴⁰ Použití tohoto operativně pátracího prostředku se povoluje soudce vrchního soudu, a to na návrh státního zástupce vrchního státního zastupitelství. Státní zástupce v těchto případech činnost agenta také v pravidelných intervalech dozoruje. Policejní agent je poté beztrestný pro trestný čin účasti na organizované skupině podle ustanovení § 361 odst. 1, 2 a pro taxativně uvedené trestné činy, dle ustanovení § 363 TZ.⁴¹ Z hlavy VIII jsou v tomto seznamu environmentálně relevantních trestných činů vyjmenované pouze dva, a to § 298 TZ „Neoprávněné nakládání s odpady“ a § 299 TZ „Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami“.⁴² Zbytek trestných činů, které mohou mít dopad na ochranu životního prostředí

³⁸ KAFKA, Adam. Trestné činy proti životnímu prostředí. *Právní rádce*. 2003, č. 3., s. 57

³⁹ JARMIČ, Libor. Trestní právo a ochrana životního prostředí. *Trestněprávní revue*. 2010, 9, s. 270

⁴⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 457.

⁴¹ Tamtéž, str. 458.

⁴² STEJSKAL, Vojtěch. Nový trestní zákon 2010. *České právo životního prostředí*. 2009, 1, s. 46

tvoří převážně trestné činy z hlavy VII, tedy trestné činy obecně nebezpečné, jako ustanovení § 281 TZ „Nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky“, § 282 TZ „Nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu“, § 283 TZ „Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy“, § 284 TZ „Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu“, § 285 TZ „Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku“, § 286 TZ „Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu“.⁴³

Organizovanému zločinu v oblasti odchyту, transportu a následné distribuce celosvětově chráněných rostlin a živočichů se budu podrobně věnovat v následující části této práce.

3.3. Jednotlivé trestné činy

§ 293 Poškození a ohrožení životního prostředí

§ 294 Poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti

Jde o základní a obecné skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí⁴⁴, jejichž objektem je zájem společnosti na ochraně životního prostředí jako celku, tedy bez ohledu na to, proti které jeho složce jednání pachatele směřovalo. Trestné činy § 294a TZ, § 295 TZ, § 297 – 301 TZ jsou proto zpravidla vůči těmto obecným skutkovým podstatám v poměru subsidiarity či speciality, a tak je jejich jednočinný souběh vyloučen.⁴⁵

Tato ustanovení jsou, jak již bylo avizováno v úvodu k této kapitole, trestněprávními normami s blanketní dispozicí. Proto je zapotřebí, jak zdůraznil Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí 8 Tdo 1152/2008 ze dne 30. 10. 2008, aby v odsuzujícím výroku o vině pro tyto trestné činy soud vždy uvedl příslušné

⁴³ Tamtéž, str. 46

⁴⁴ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*, 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, str. 75.

⁴⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 779

ustanovení právního předpisu, který se týká životního prostředí, popřípadě jiného právního předpisu, který obviněný svým jednáním porušil.

Předmětem útoku je kterákoli složka životního prostředí nebo i více těchto složek zároveň. Jednání pachatele spočívá potom v jejich protiprávním poškození nebo ohrožení v důsledku porušení mimotrestních právních předpisů. Přitom se vyžaduje takové poškození nebo ohrožení, které se vyznačuje buď vyšší kvantitou (větší rozsah nebo větší území) anebo větší škodlivostí (možnost způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti nebo nutnost vynaložení nákladů ve značném rozsahu na odstranění následků).⁴⁶

Složitost a kumulativnost objektivní stránky těchto trestných činů již byla demonstrována v předcházející kapitole. V rámci komplexního pohledu na danou skutkovou podstatu doplňuji proto i na tomto místě, že jednání pachatele spočívá ve dvou alternativách, které jsou samostatnými skutkovými podstatami: 1.) pachatel úmyslně či z hrubé nedbalosti poškodí nebo ohrozí některou složku životního prostředí; 2.) pachatel úmyslně či z hrubé nedbalosti zvýší poškození nebo ohrožení složky životního prostředí nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění.⁴⁷

Poškození nebo ohrožení je poté charakterizováno několika kumulativně stanovenými požadavky, kterými jsou: 1.) jde o poškození nebo ohrožení půdy, vody, ovzduší nebo jiné složky životního prostředí; 2.) stane se tak v rozporu s jiným právním předpisem; 3.) dojde k tomu alternativně buď ve větším rozsahu či na větším území, nebo k tomu dojde takovým způsobem, že tím lze způsobit těžkou újmu na zdraví nebo smrt, nebo že k odstranění následků takového jednání je zapotřebí vynaložit náklady ve značném rozsahu.⁴⁸

K posouzení otázky, zda došlo k poškození nebo ohrožení životního prostředí, je tedy vždy potřeba vzít v úvahu speciální právní předpisy z oblasti

⁴⁶ ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 2940

⁴⁷ Tamtéž, str. 2940

⁴⁸ Tamtéž, str. 2940 - 2941

práva životního prostředí.⁴⁹ Někteří autoři tvrdí, že podpůrně by bylo možné využít i zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o předcházení ekologické újmy“).⁵⁰ Podle ustanovení § 2 tohoto předpisu je ekologickou újmou nepříznivá měřitelná změna přírodního zdroje nebo měřitelné zhoršení jeho funkcí, která se může projevit přímo nebo nepřímo, a kdy se jedná o změnu na:

- 1.) chráněných druhů volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin nebo přírodních stanovištích, která má závažné nepříznivé účinky na dosahování nebo udržování příznivého stavu ochrany takových druhů nebo stanovišť, s výjimkou nepříznivých účinků vyplývajících z jednání provozovatele, k němuž byl oprávněn podle § 5b, 45i a 56 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny; kritéria pro posouzení významu účinků na dosahování nebo udržení příznivého stavu ochrany chráněných druhů a přírodních stanovišť jsou stanovena v příloze č. 3 k zákonu o předcházení ekologické újmy;
- 2.) podzemních nebo povrchových vodách, včetně přírodních léčivých zdrojů a zdrojů přírodních minerálních vod, která má závažný nepříznivý účinek na ekologický, chemický nebo množstevní stav vody nebo na její ekologický potenciál, s výjimkou nepříznivých účinků v případech stanovených podle § 23a odst. 4 a 7 zákona č. 254/2001 Sb., vodní zákon, nebo
- 3.) půdě znečištěním, jež představuje závažné riziko nepříznivého vlivu na lidské zdraví v důsledku přímého nebo nepřímého zavedení látek, přípravků, organismů nebo mikroorganismů na zemský povrch nebo pod něj.⁵¹

Úvahy o tom, zda se v konkrétním případě pachatel dopustil trestného činu podle § 293 nebo 294 TZ, se však nemohou odvíjet jen od posouzení vzniku ekologické újmy podle zákona č. 167/2008 Sb., zvláště tehdy, když půjde např. o naplnění podmínek podle § 296 odst. 3 TZ. Podle ustanovení § 296 odst. 3 TZ,

⁴⁹ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*, 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010.

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 781

⁵¹ V podrobnostech k pojmu „ekologická újma“: STEJSKAL, V., VÍCHA, O.: *Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě s komentářem*. 1. vydání, Praha: Leges, 2009, s. 50-51.

doplněného novelou 330/2011 Sb., se poškozením nebo ohrožením půdy, vody, ovzduší nebo jiné složky životního prostředí rozumí i provozování zařízení, ve kterém je prováděna nebezpečná činnost nebo v němž se skladují nebo používají nebezpečné látky či směsi, bez povolení podle jiného právního předpisu.

Pachatelem může být zásadně kterákoli fyzická osoba, a tyto trestné činy může podle ustanovení § 7 TOPO spáchat i právnická osoba.⁵²

Jediné, co odlišuje trestný čin podle ustanovení § 294 TZ od úmyslné alternativy v § 293 TZ je primárně ve formě zavinění. Pro § 294 TZ se vyžaduje jednání z hrubé nedbalosti. Další drobné odlišnosti můžeme najít v některých okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby.

§ 294a Poškození vodního zdroje

Objektem tohoto trestného činu, který zavedla novela 330/2011 Sb. v reakci na úpravu obecných skutkových podstat § 293 a 294 TZ, je zájem společnosti na zvláštní ochraně vodního zdroje. Ke změně, kterou výše zmíněná novela přinesla, došlo především proto, že vodní zdroj, u něhož je stanoveno ochranné pásmo, není samostatnou složkou životního prostředí (tou je obecně voda), a proto byla jeho trestněprávní ochrana vyčleněna do samostatné skutkové podstaty. Jde o tzv. privilegovanou skutkovou podstatu ve vztahu k obecným skutkovým podstatám § 293 a 294 TZ.⁵³

Objektivní stránka tohoto trestného činu záleží v jednání pachatele, který způsobí poškození vodního zdroje, u něhož je stanoveno ochranné pásmo, tak, že tím zanikne nebo alternativně je značně oslaben důvod pro zvláštní ochranu vodního zdroje. Nezáleží na tom, jakým způsobem pachatel poškodil takový vodní zdroj, ani zda tak učinil konáním nebo opomenutím povinného konání podle

⁵² ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 2948.

⁵³ Tamtéž, str. 2948

ustanovení § 112 TZ.⁵⁴

Vodním zdrojem jsou povrchové nebo podzemní vody, které jsou využívány nebo které mohou být využívány pro uspokojení potřeb člověka, zejména pro pitné účely (§ 2 odst. 8 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách). Za vodní zdroj ve smyslu tohoto ustanovení mohou být považovány i přírodní léčivé zdroje a zdroje přírodní minerální vody podle zákona č. 164/2001 Sb., lázeňský zákon.⁵⁵ Dle mého názoru by však musely být v daném případě naplněny současně podmínky jak lázeňského zákona tak zákona o vodách, neboť lázeňský zákon pojem „vodní zdroj“ nemá zakotven a pojem „zdroj“ je vymezen odlišně od pojmu „vodní zdroj“ v zákoně o vodách.

Vzhledem k naplnění objektivní stránky skutkové podstaty tohoto trestného činu je zapotřebí, aby důsledkem pachatelova poškozujícího jednání bylo, že vodní zdroj zanikne nebo dojde k významnému omezení jeho kvality a výjimečnosti. Po poškození takového vodního zdroje pak již nebudou vůbec nebo v dohledné době splněny podmínky stanovené příslušnými právními předpisy určenými k tomu, aby byl důvod zvláště chránit takový vodní zdroj (v důsledku ztráty kvality vody, výrazného omezení vydatnosti vodního zdroje apod.). Proto naplnění uvedeného znaku trestného činu je třeba posuzovat vždy z hlediska příslušného právního předpisu, z něhož vyplýval důvod pro stanovení zvláštní ochrany daného vodního zdroje a se zřetelem k rozhodnutí příslušného vodoprávního úřadu, který o ochraně rozhodoval.⁵⁶ Právní režim stanovení ochranných pásem vodních zdrojů je stanoven v § 30 – 31 zák. č. 254/2001 Sb., o vodách.

Pachatelem trestného činu může být kdokoli, tedy fyzická či právnická osoba. Pokud jde o subjektivní stránku, vyžaduje se zavinění buď úmyslné či z hrubé nedbalosti.⁵⁷

⁵⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 783

⁵⁵ ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 2948

⁵⁶ Tamtéž, str. 2958

⁵⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 784

§ 295 Poškození lesa

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně lesů jako specifické složky životního prostředí, a to před svévolnou škodlivou těžbou ve větším rozsahu či před jinými negativními zásahy do lesních porostů. Jde o tzv. privilegovanou skutkovou podstatu k obecným ustanovením § 293 a 294 TZ. Ve vztahu k ustanovením § 299 a 300 TZ o trestných činech „Neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami“ pak platí, že stromy rostoucí v lese až na výjimky nelze považovat za planě rostoucí rostliny, jelikož lesy jsou zpravidla za zákona uměle vysazovány.⁵⁸

Objektivní stránka tohoto trestného činu záleží v jednání pachatele, který alternativně: 1.) těžbou lesních porostů nebo jinou činností provedenou v rozporu s jiným právním předpisem způsobí, byť i připojením k již existující holině, vznik holé seče, nebo 2.) způsobí závažné poškození lesa na celkové větší ploše lesa nebo, 3.) proředí lesní porost pod hranici zakmenění stanovené jiným právním předpisem na celkové větší ploše lesa. Podle výkladového ustanovení § 296 TZ se celkovou větší plochou lesa podle ustanovení § 295 TZ rozumí plocha větší než 1,5 ha a celkovou značnou plochou lesa se rozumí plocha větší než 3 ha.⁵⁹

Z důvodové zprávy k trestnímu zákoníku ale vyplývá, že tato celková větší plocha ve výměře více než 1,5 ha musí být souvislá, tedy nelze k ní dospět součtem menších od sebe oddělených ploch holin či nadměrně proředěných částí. Stejně tak se k dané otázce vyjádřil Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí 6 Tdo 650/2003 ze dne 25. června 2003.⁶⁰ Jak jsem již upozornila v přecházející kapitole u novely č. 330/2011 Sb., ani tato nepřinesla v tomto směru žádnou změnu, byť by zrovna v případě tohoto trestného činu byla vítaná.

Vznik „holé seče“ znamená odstranění veškerého lesního porostu, a „proředění pod hranici zakmenění“ je stanoveno v ustanovení § 31 odst. 4 zákona

⁵⁸ ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 2961

⁵⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 785

⁶⁰ ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 2963

č. 289/1995 Sb., lesní zákon, jako zákaz snižovat úmyslnou těžbu zakmenění porostu pod sedm desetin plného zakmenění (což neplatí, provádí-li se tato činnost ve prospěch prosvětlení pro následný porost nebo za účelem zpevnění porostu). Definice „těžby“ zahrnuje těžbu předmýtní, mýtní, nahodilou a mimořádnou.

Pachatelem může být kterákoli fyzická či právnická osoba. Z hlediska subjektivní stránky postačí nedbalost.⁶¹

Typickým je jednočinný souběh trestného činu poškození lesa podle ustanovení § 295 TZ s trestným činem krádeže podle ustanovení § 205 TZ, jestliže pachatel neoprávněnou těžbou lesních porostů kromě vzniku holé seče či nadměrného proředění lesa na celkové větší ploše zároveň pokácené dřeviny odcizí ke škodě vlastníka lesa.⁶²

§ 297 Neoprávněné vypuštění znečišťujících látek

Tato skutková podstata je jednou z těch, která se jako zcela nová objevila v trestním zákoníku. Obohatila škálu do té doby existujících trestných činů proto, aby byly dodrženy požadavky podle směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie ze dne 7. 9. 2005 č. 2005/35/ES o znečištění z lodí a o zavedení sankcí, včetně trestních sankcí, za protiprávní jednání v oblasti znečišťování, ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie ze dne 21. 10. 2009 č. 2009/123/ES. Tato směrnice navazuje na Mezinárodní úmluvu o zabránění znečišťování z lodí z roku 1973 (tzv. MARPOL) a Protokol k této úmluvě z roku 1978, v našem právním řádu k nalezení jako sdělení č. 71/1995 Sb.).⁶³

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně čistoty moře, zachování mořských ekosystémů a biologické rozmanitosti zde žijících živočišných a rostlinných druhů před znečištěním z lodí a jiných plavidel.⁶⁴

⁶¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 786

⁶² ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 2964

⁶³ Tamtéž, str. 2970

⁶⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 786

Objektivní stránka zahrnuje dvě alternativní jednání. První spočívá v tom, že pachatel v rozporu s mezinárodní smlouvou, byť i z hrubé nedbalosti, vypustí ropnou, jedovatou kapalnou nebo jinou obdobnou znečišťující látku z lodi nebo jiného námořního plavidla; druhá alternativa poté postihuje jednání, kdy pachatel takovému vypuštění nezabrání, ač je k tomu povinen.

Trestný čin podle tohoto ustanovení může být spáchán jen na specifickém místě, kterým je loď nebo jiné námořní plavidlo, z nichž došlo k vypuštění určité látky. Ve smyslu ustanovení § 5 TZ platí, že podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu, který byl spáchán mimo území České republiky na palubě lodi nebo plavidla, které jsou registrovány v České Republice. Podle ustanovení § 3, 7 a násl. zákona č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě jde o registraci v námořním rejstříku vedeném Ministerstvem dopravy České republiky jako Námořním úřadem.⁶⁵

Pachatelem v případě první alternativy může být kdokoli (fyzická či právnická osoba), v případě druhé alternativy je třeba, aby tím, kdo nezabrání vypuštění škodlivé látky, byl právě nositel povinnosti zabránit takové situaci. Podle ustanovení § 33 odst. 1 písm. h) zák. č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, je velitel lodi povinen zabránit znečištění mořského prostředí a zajistit, aby z lodě nebyly vypouštěny znečišťující látky uvedené v prováděcím právním předpise v množství, které překročí limit stanovený prováděcím právním předpisem, nebo v rozporu s podmínkami pro jejich vypouštění, stanovenými prováděcím právním předpisem.⁶⁶

K trestní odpovědnosti podle základní skutkové podstaty tohoto trestného činu není zapotřebí dosáhnout žádného konkrétního škodlivého následku způsobného vypuštěním znečišťující látky z lodi či jiného plavidla. Určitý rozsah poškození životního prostředí se ale předpokládá v případě okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, konkrétně v ustanovení § 297 odst. 3 písm. b) TZ pachatel způsobí „závažné a rozsáhlé poškození jakosti vody,

⁶⁵ ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 2970

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 786

živočišných nebo rostlinných druhů nebo jejich částí“ a v ustanovení § 297 odst. 3 písm. c) TZ pachatel způsobí „poškození životního prostředí, k jehož odstranění je třeba vynaložit náklady ve velkém rozsahu“.⁶⁷

Pro naplnění subjektivní stránky tohoto trestného činu nyní postačí zavinění ve formě nedbalosti (trestný čin lze spáchat „byť i z nedbalosti“). Novela 330/2011 Sb. upravila znění tohoto ustanovení tak, že se již nevyžaduje hrubá nedbalost ve smyslu ustanovení § 16 odst. 2 TZ, aby byla subjektivní stránka naplněna.

§ 298 Neoprávněné nakládání s odpady

Trestný čin neoprávněného nakládání s odpady obsahuje dvě samostatné základní skutkové podstaty v ustanovení § 298 odst. 1 a odst. 2 TZ. Objektem obou těchto ustanovení je zájem společnosti na ochraně životního prostředí před protiprávním nakládáním s odpady, které by mohlo vést k poškození nebo k ohrožení životního prostředí. Zahrnutím této skutkové podstaty do katalogu trestných činů proti životnímu prostředí plní Česká republika zároveň požadavek Basilejské úmluvy o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování, publikované pod č. 100/1994 Sb.⁶⁸

Právní úprava nakládání s odpady se v systému práva životního prostředí řadí mezi tzv. právní úpravu regulace zvláštních zdrojů ohrožení životního prostředí. Z hlediska trestněprávního se jedná o další speciální úpravu trestného činu ohrožování a poškozování jednotlivých složek životního prostředí.⁶⁹

Objektivní stránka první základní skutkové podstaty podle ustanovení § 298 odst. 1 TZ záleží ve dvou alternativách. Buď v jedné, že pachatel, byť i z nedbalosti, poruší jiný právní předpis upravující nakládání s odpady tím, že přepraví odpad přes hranice státu bez oznámení nebo souhlasu příslušného

⁶⁷ ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 2971

⁶⁸ Tamtéž, str. 2976

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 787

orgánu veřejné moci; případně může spočívat také v jednání, že v takovém oznámení nebo žádosti o souhlas nebo v připojených podkladech uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí.

Objektivní stránka druhé základní skutkové podstaty podle ustanovení § 298 odst. 2 TZ spočívá v tom, že pachatel, byť i z nedbalosti, v rozporu s jiným právním předpisem ukládá odpady nebo je odkládá, přepravuje nebo jinak s nimi nakládá, a tím způsobí poškození nebo ohrožení životního prostředí, k jehož odstranění je třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu

Podle ustanovení § 3 zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů je za „odpad“ považována každá movitá věc, které se osoba zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit.⁷⁰

Podle ustanovení § 4 odst. 1 písm. a) zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů je poté „nebezpečným odpadem“ odpad vykazující jednu nebo více nebezpečných vlastností uvedených v příloze č. 2 k tomuto zákonu (např. výbušnost, hořlavost, dráždivost, toxicita, oxidační schopnost, karcinogenita apod.). Seznam nebezpečných odpadů je obsažen ve vyhlášce Ministerstva životního prostředí č. 381/2001 Sb., kterou se stanoví Katalog odpadů, Seznam nebezpečných odpadů a seznamy odpadů a států pro účely vývozu, dovozu a tranzitu odpadů a postup při udělování souhlasu k vývozu, dovozu a tranzitu odpadů (Katalog odpadů).⁷¹

Pachatelem tohoto trestného činu může být kdokoli (fyzická či právnická osoba) a k naplnění subjektivní stránky postačí nedbalost. Hrubá nedbalost podle ustanovení § 16 odst. 2 TZ se nevyžaduje.

Relevantní úpravou na úrovni správně právní odpovědnosti budou v případě neoprávněného nakládání s odpady ustanovení § 66 až 70 zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, a případně i ustanovení § 45 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

⁷⁰ Tamtéž, str. 787

⁷¹ Tamtéž, str. 788

§ 298a Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvou

Tato skutková podstata je jedním z nových ustanovení, které do trestního zákoníku vnesla novela č. 330/2011 Sb. Česká republika tak plní své závazky vyplývající nejen z TP směrnice, ale také u nařízení Evropského parlamentu a Rady Evropské unie ze dne 16. 9. 2009 č. 1005/2009 o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, a závazky vyplývající z Vídeňské úmluvy na ochranu ozonové vrstvy ze dne 22. 3. 1985 (publikované jako sdělení 108/2003 Sb.) a z Montrealského protokolu o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, ze dne 16. 9. 1987 (publikován jako sdělení č. 109/2003 Sb.).⁷²

Objektivní stránka trestného činu bude spočívat v jednání pachatele, který v rozporu s jiným právním předpisem v nikoli malém rozsahu vyrobí, doveze, vyveze, uvede na trh látku poškozující ozonovou vrstvu nebo s ní jinak nakládá. Tímto „jiným právním předpisem“ se u této blanketní dispozice rozumí nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 842/2006 ze dne 17. května 2006 o některých fluorovaných skleníkových plynech, již zmiňované nařízení č. 1005/2009, a dále také zákon č. 73/2012 Sb. o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu a o fluorovaných skleníkových plynech.⁷³

Pachatelem tohoto trestného činu může být kdokoli (fyzická či právnická osoba) a k naplnění subjektivní stránky se vyžaduje úmysl podle ustanovení § 15 TZ.

⁷² ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 2988

⁷³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 789

§ 299 Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami

§ 300 Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti

Tato dvě ustanovení poskytují trestněprávní ochranu tzv. živým složkám životního prostředí, a to před některými škodlivými způsoby nakládání, která jsou pro přežití chráněných druhů nebezpečná. Přísnější postih je poté zaměřen na jednání motivovaná ziskem nebo páchané organizovaně. Česká republika tak plní své závazky vyplývající z Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, publikované pod č. 572/1992 Sb., a dále také závazky vyplývající zejména z nařízení Rady Evropských společenství ze dne 9. 12. 1996 č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.⁷⁴

Objektem uvedených trestných činů je tedy zájem na ochraně biologické rozmanitosti živočišných a rostlinných druhů, zejména těch, které jsou podle přírodovědeckých kritérií na pokraji vyhubení či vyhynutí, nebo které jsou ve volné přírodě vzácné, ohrožené poptávkou ze strany obchodníků, sběratelů, chovatelů, nebo které jsou ohrožené v areálu svého rozšíření.⁷⁵

Předmětem útoku je 1.) jedinec zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny, a to zejména podle ustanovení § 48 zákona č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny, a prováděcí vyhlášky Ministerstva životního prostředí č. 395/1992 Sb., obsahující seznam zvláště chráněných druhů podle stupně ohrožení; 2.) exemplář chráněného druhu, tedy obecně živočich, živý či neživý, anebo rostlina, případně jakákoli část těla či výrobek z nich, konkrétní definici poté nalezneme v čl. 1 písm. b) úmluvy CITES.

⁷⁴ K úmluvě CITES a nařízení Rady ES č.338/97 podrobně viz Stejskal, V., Vilímková, V.: *Zákon o obchodování s ohroženými druhy a předpisy provádějící a související s komentářem*. 1. vydání. Praha: Linde, a.s., 2005.

⁷⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 790

Úmyslná forma tohoto trestného činu obsahuje dvě základní skutkové podstaty. Objektivní stránka první základní skutkové podstaty úmyslného neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami obsažené v ustanovení § 299 odst. 1) TZ spočívá v tom, že pachatel v rozporu s jiným právním předpisem usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář chráněného druhu a spáchá takový čin na více než dvaceti pěti kusech živočichů, rostlin nebo exemplářů. Objektivní stránka druhé základní skutkové podstaty úmyslného neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami obsažené v ustanovení § 299 odst. 2 TZ spočívá v tom, že pachatel v rozporu s jiným právním předpisem usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří jedince silně nebo kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím. V tomto případě stačí k trestnosti spáchání protiprávního jednání již na jednom jediném kusu jakožto předmětu útoku.⁷⁶

Objektivní stránka nedbalostního neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, tedy ustanovení § 300 odst. 1 TZ, spočívá v tom, že pachatel z nedbalosti poruší jiný právní předpis tím, že usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, opakovaně doveze, vyveze nebo proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, nebo sobě nebo jinému opatří jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář chráněného druhu ve větším rozsahu než dvaceti pěti kusů nebo jedince kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím.⁷⁷

Pachatelem těchto trestných činů může být kdokoli (fyzická či právnická osoba) a k naplnění subjektivní stránky se vyžaduje v případě ustanovení § 299 TZ

⁷⁶ Tamtéž str. 790

⁷⁷ Tamtéž str. 791

úmysl, a v případě ustanovení § 300 TZ je zapotřebí hrubé nedbalosti (jde o požadavek, který přinesla novela 330/2011 Sb.).

Organizovanosti trestné činnosti vztahující se k problematice chráněných druhů v mezinárodním měřítku budu věnovat celou kapitolu 4. této práce. Nicméně, na tomto místě stojí za zmínku nejnovější judikát Nejvyššího soudu ČR týkající se tohoto trestného činu. Jde o rozhodnutí 3 Tdo 492/2014 ze dne 27. 8. 2014, ve kterém Nejvyšší soud ČR odmítl dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu, kterým byl dovolatel uznán vinným zločinem neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami podle ustanovení § 299 odst. 2, 4 písm. a) TZ, a byl mu uložen trest odnětí svobody v trvání tří let. V závěru svého rozhodnutí se Nejvyšší soud zabýval především tím, zda svým jednáním dovolatel naplnil všechny znaky skutkové podstaty jemu přisuzovaného trestného činu, a tedy včetně jeho působení v rámci činnosti popsané organizované skupiny.⁷⁸

§ 301 Poškození chráněných částí přírody

Toto ustanovení je zcela odlišně formulováno od účinnosti novely 330/2011 Sb.⁷⁹Jde zde o potrestání poškozujícího jednání směřujícího vůči některým zvláště chráněným částem přírody, tedy o privilegovanou skutkovou podstatu k ustanovením § 293 a 294 TZ. Objektem trestného činu je zde zájem společnosti na speciální zvýšené ochraně vybraných částí přírody a krajiny z hlediska ochrany biologické rozmanitosti. Chráněnými prvky jsou konkrétně památný strom, významný krajinný prvek, jeskyně, zvláště chráněné území,

⁷⁸ Soudní rozhodnutí Nejvyššího soudu Sp. zn. 3 Tdo 492/2014

⁷⁹ STEJSKAL, V.: *Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu*. In: Kolektiv autorů. *Lidská práva, právní odpovědnost a ochrana životního prostředí*. Acta Universitatis Carolinae Iuridica 3/2011, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012, s. 45-56.

evropsky významná lokalita a ptačí oblast. Jde tedy pouze o tyto konkrétně vymezené chráněné části přírody.⁸⁰

Jednání pachatele a následek spočívá v kumulativním naplnění znaků: 1.) Při porušení jiného právního předpisu, 2.) pachatel poškodí nebo zničí taxativně vyjmenované objekty územní ochrany přírody, 3.) a tím dojde k zániku nebo značnému oslabení důvodu pro ochranu takových částí přírody. Tímto „jiným právním předpisem“ je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (ten transponuje i směrnice evropského unijního práva č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a č. 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků).⁸¹

Pachatelem může být kterákoli fyzická či právnická osoba. Z hlediska subjektivní stránky se vyžaduje úmyslné zavinění nebo hrubá nedbalost.

Relevantní úprava na úrovni správně právní odpovědnosti související s poškozováním chráněných oblastí přírody je v ustanovení § 87 a 88 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, a § 45 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

§ 302 Týrání zvířat

Objektem trestného činu je zájem na ochraně zvířat, která jsou živými tvory schopnými pociťovat bolest a utrpení, před týráním, poškozováním jejich zdraví a jejich bezdůvodným usmrcením. Předmětem útoku je tedy zvíře. Zvířetem je podle ustanovení § 3 písm. a) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, obratlovec (savec, pták, plaz, obojživelník či ryba) kromě člověka, nikoli však plody (féty) nebo embrya. Týrání jiných zvířat (bezobratlých) může být pouze přestupkem. Trestné je týrání volně žijících zvířat i zvířat chovaných lidmi. Nezáleží na tom, zda jde o zvíře ve vlastnictví pachatele, anebo o cizí zvíře anebo

⁸⁰ ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 3006

⁸¹ V podrobnostech viz STEJSKAL, V.: *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Monografie. Beroun: Univerzita Karlova v Praze, Ediční středisko, Nakladatelství Eva Rozkotová, 2012, s. 157.

zvíře, které nepatří nikomu. Podle ustanovení § 494 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, živé zvíře není od 1. 1. 2014 věcí.⁸²

Ustanovení § 302 odst. 1 TZ obsahuje dvě samostatné alternativy jednání, naplňujících objektivní stránku tohoto trestného činu. Tyto se liší intenzitou týrání a místním určením tohoto jednání, tedy zda k němu došlo veřejně či na místě veřejnosti přístupném. Konkrétně je tedy objektivní stránkou jednání, kdy pachatel týrá zvíře 1.) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem nebo, 2.) surovým nebo trýznivým způsobem veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném.⁸³

Co může být „týráním“, nalezneme poté ve výčtu ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání (například jde o nucení zvířete k výkonům, které neodpovídají jeho fyzickému stavu, nebo o podávání dopingových látek zvířeti s cílem změnit jeho výkon či vzhled apod.). Podle judikatury se dále seznam činností spadajících pod pojem „týráním“ rozšiřuje. Například podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 6/2002 Sb.rozh.tr. je týráním i shození psa z velké výšky na zem.

Zvláště surový nebo trýznivý způsob týrání charakterizuje jednání pachatele a způsob dokonání činu. Jde o případ, kdy zvíře bylo vystaveno mimořádným fyzickým útrapám a bolesti, které podstatně překračují běžné útrapy týraného zvířete (například pomalé umírání doprovázené mimořádnými bolestmi).⁸⁴

Týráním zvířete je podle ustanovení § 117 písm. b) TZ spácháno veřejně, jestliže je spácháno před nejméně třemi osobami současně přítomnými. Místo veřejnosti přístupné je poté každé místo, kam má přístup širší okruh osob individuálně neurčených a kde se také více osob zpravidla zdržuje, takže týráním zvířete může více lidí postřehnout (ulice, nádražní čekárna, restaurace). Nevadí, jestliže je to veřejnost určitého druhu anebo že jde o místo přístupné jen v určité provozní dobu (školy, knihovny, zdravotnická zařízení, divadla, kina). Přístupností

⁸² MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník. České právo životního prostředí, 1/2014 (35), str. 9 a násl.

⁸³ Tamtéž, str. 793

⁸⁴ Tamtéž, str. 793

se rozumí možnost vidět, slyšet, sledovat jednání pachatele. Veřejnost nemusí být v době činu přítomna. Postačí, že může pozorovat následky (utýrané zvíře). Místem veřejnosti přístupným není kancelář, studentská kolej, a už vůbec ne soukromý byt.⁸⁵

Judikatura Nejvyššího soudu ČR dále pravidlo o místě veřejnosti přístupném modifikuje v rozhodnutí č. 18/2012-I Sb.rozh.tr. tak, že tento trestný čin je spáchán na místě veřejnosti přístupném také tehdy, jde-li sice o soukromé prostory, ale veřejnost může projevy týrání negativně vnímat například ze sousedního pozemku, který nebyl dostatečně oddělen ani oplocením, a nebyla vytvořena ani žádná jiná bariéra zabraňující vizuálnímu pozorování i zvukovému vnímání projevů týrání.

Pachatelem může být pouze osoba fyzická, nikoli právnická. Tuto skutečnost však mnozí autoři ve svých dílech kritizují, neboť týrání zvířat se dopouštějí i právnické osoby.⁸⁶ Z pohledu subjektivní stránky se vyžaduje pouze zavinění úmyslné.

§ 303 Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně zdraví a života zvířat jakožto jedinců (nikoliv druhů, jako je tomu u ustanovení § 299 a 300 TZ) a zájem na zajištění odpovídající péče o ně.⁸⁷ Předmětem útoku je proto jakékoli zvíře, ať již hospodářské nebo v zájmovém chovu. Podstatné je, že takové zvíře je „v péči“ pachatele, a tedy jde o zvíře spadající pod definici ustanovení § 3 písm. c) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, tedy zvíře závislé na bezprostřední péči člověka.

⁸⁵ ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 3014

⁸⁶ Například STEJSKAL, V.: *Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu*. In: Kolektiv autorů. *Lidská práva, právní odpovědnost a ochrana životního prostředí*. Acta Universitatis Carolinae Iuridica 3/2011, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012, str. 45-56; nebo MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V.: *Ochrana zvířat v právu*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Academia, 2013, str. 455-456.

⁸⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 795

Podstata jednání pachatele spočívá v zanedbání potřebné péče o zvíře, které vlastní nebo o něž je povinen se z jiného důvodu starat, a způsobení mu tím trvalých následků na zdraví nebo smrti. Jde proto zpravidla o opomenutí řádné péče spadající pod ustanovení § 112 TZ.

Subjekt se vyžaduje pouze speciální; a tedy pachatelem může být jakákoli fyzická osoba, která má povinnost se o zvíře starat. Subjektivní stránka tohoto trestného činu vyžaduje zavinění z hrubé nedbalosti. Pachatelem nemůže být podle současné právní úpravy právnická osoba.

§ 304 Pytláctví

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně přírody (volně žijící zvíře a ryb), práva myslivosti a rybářského práva. Předmětem ochrany je tedy cizí majetek-vlastnictví k uloveným rybám a zvěři.⁸⁸ Právo myslivosti vymezuje zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, a rybářské právo poté zákon č. 99/2004 Sb., o rybářství.

Objektivní stránka trestného činu pytláctví spočívá ve dvou skupinách způsobů jednání: 1.) v neoprávněném lovení zvěře nebo ryb v hodnotě nikoli nepatrné, nebo 2.) alternativně v jejich ukrytí nebo převedení či přechovávání zvěře nebo ryb neoprávněně ulovených v hodnotě nikoli nepatrné. Druhá zmíněná část této skutkové podstaty se do jisté míry překrývá s trestným činem podílnictví podle ustanovení § 214 TZ (proto je jednočinný souběh těchto dvou trestných činů také vyloučen). „Lovení“ je činnost, která směřuje ke skolení zvěře či chycení ryb. V tomto směru doznalo znění této skutkové podstaty výraznou změnu díky novele 330/2011 Sb. – nyní postačuje, aby pachatel zvěř nebo ryby v hodnotě nikoli nepatrné (tj. nejméně 5.000 Kč podle ustanovení § 138 TZ) pouze „lovil“, a ne je skutečně definitivně ulovil.⁸⁹

⁸⁸ Tamtéž str. 796

⁸⁹ ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 3023

Pojem zvěř je definován v ustanovení § 2 písm. b) zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti jako obnovitelné přírodní bohatství představované populacemi druhů volně žijících živočichů uvedených v ustanovení § 2 písm. c) a d). Pod písm. c.) jde o druhy, které nelze lovit, nebyla-li udělena výjimka orgánem ochrany přírody, neboť jde o druh chráněný podle mezinárodních úmluv a podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dříve „zvěř hájená“). Pod písm. d) jde o druhy, které lze obhospodařovat lovem. V případě pojmu „zvěř“ se tedy jedná o užší skupinu zvířat než u pojmu „zvíře“ podle definice zákona na ochranu zvířat proti týrání, podle kterého je zvířetem prakticky každý obratlovec, když zvěří podle zákona o myslivosti jsou pouze vyjmenovaní savci a ptáci (dříve označováni jako zvěř srstnatá a pernatá). Podmínky lovu ryb vymezuje zákon o rybářství. Na rozdíl od výčtu zvěře v zákoně o myslivosti zákon o rybářství výčet druhů ryb nevymezuje.

Oba dva zákony vymezují též, jaké druhy dokladů musí mít ten, kdo loví, u sebe. Neoprávněně pak loví zvěř nebo ryby ten, kdo k tomu není povolán a ani nemá k takové činnosti zvláštní povolení nebo i ten, kdo povolení má, ale jedná nad jeho rámec.⁹⁰

Pachatelem může být pouze osoba fyzická, nikoli právnická. Subjektivní stránka vyžaduje úmyslné zavinění.

Neoprávněný lov zvěře nebo chytání ryb lze na úrovni správně právní odpovědnosti postihnout jako přešupek podle ustanovení § 35 odst. 1 písm. f) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

§ 305 Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat

Objektem tohoto trestného činu je ochrana zdraví zvířat, ochrana životního prostředí a zejména ochrana člověka (spotřebitele) před nepříznivými vlivy léčiv a v případě veterinárního zákona před nepříznivými vlivy pocházejícími od zvířat

⁹⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 797

nebo potravin živočišného původu.⁹¹

Ustanovení § 305 TZ obsahuje dvě základní skutkové podstaty v odst. 1 a odst. 2. Tyto se od sebe liší způsobem neoprávněného jednání pachatele ve vztahu k vyjmenovaným látkám a přípravkům. Trestného činu podle ustanovení § 305 odst. 1 TZ se dopustí ten, kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá nebo jinak opatří nebo přechovává látku s thyreostatickými, gestagenními, androgenními, estrogenními nebo jinými hormonálními účinky, beta-agonisty nebo jinou látku určenou ke stimulaci užítkovosti hospodářských zvířat nebo přípravek obsahující takovou látku. Trestného činu podle ustanovení § 305 odst. 2 TZ se dopustí ten, kdo v rozporu s jiným právním předpisem používá léčiva za účelem zvýšení užítkovosti hospodářských zvířat nebo je za tím účelem vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá nebo jinak opatří nebo přechovává.

Předmětem ustanovení § 305 TZ jsou tedy tři druhy látek: 1.) látky s hormonálními účinky, 2.) jiné látky určené ke stimulaci užítkovosti hospodářských zvířat, 3.) přípravky obsahující látky uvedené v předchozích dvou kategoriích. Všechny uvedené způsoby a dispozice s danými látkami pak musí být „neoprávněné“, a tedy v rozporu se zákonem č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů, dále se zákonem č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně souvisejících zákonů, anebo v rozporu s některými dalšími předpisy.⁹²

Pachatelem může být pouze osoba fyzická, nikoli právnická. Subjektivní stránka vyžaduje úmyslné zavinění.

⁹¹ Tamtéž, str. 798

⁹² ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.BECK, 2012, str. 3028

§ 306 Šíření nakažlivé nemoci zvířat

§ 307 Šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin

Objektem těchto trestných činů je zájem na ochraně života a zdraví lidí před rizikem hrozícím z šíření nakažlivých nemocí u zvířat v zájmových chovech, hospodářských zvířat nebo volně žijících zvířat, resp. nakažlivých nemocí a škůdců užitkových rostlin, což má ve svém konečném důsledku význam i pro lidské zdraví (z pohledu lidí jako spotřebitelů potravinářských produktů).

Objektivní stránka trestného činu podle ustanovení § 306 odst. 1 TZ záleží v jednání pachatele, který způsobí nebo zvýší nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé nemoci zvířat v zájmových chovech, hospodářských nebo volně žijících. Přísněji bude potrestán pachatel, který tímto činem způsobí rozšíření takové nemoci. Objektivní stránka trestného činu podle ustanovení § 307 odst. 1 TZ záleží v jednání pachatele, který způsobí nebo zvýší nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé nemoci nebo škůdce užitkových rostlin. Přísněji bude potrestán pachatel, který způsobí tímto činem rozšíření takové nemoci nebo takového škůdce.⁹³

Jedná se o ohrožovací trestné činy. K trestnosti není třeba, aby k zavlečení nebo rozšíření nemoci či škůdce skutečně došlo. Postačí, že je zde hrozící nebezpečí, a to nebezpečí hrozící bezprostředně. Dojde-li jednáním pachatele k rozšíření takové nemoci či škůdce, jedná se o okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.⁹⁴ Nakažlivé nemoci stanoví podle ustanovení § 308 TZ nařízení vlády, kterým je aktuálně nařízení č. 453/2009 Sb.

Pachatelem může být pouze osoba fyzická, nikoli právnická. Z pohledu subjektivní stránky postačí nedbalostní zavinění.

⁹³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd, str. 799

⁹⁴ Tamtéž, str. 800

4. Wildlife Crime

4.1. Mezinárodní obchod s ohroženými druhy

V roce 1968 se Garrett Hardin ve své slavné eseji zabýval tzv. tragédií obecní pastviny.⁹⁵ Ta popisuje situace, kdy je určitý omezený zdroj sdílen několika jednotlivci. Ti se však při jeho využívání snaží krátkodobě maximalizovat svůj osobní prospěch až do takové míry, že tím mohou ohrozit existenci samotného zdroje. Může dojít k jeho nenávratnému vyčerpání, které poté vede ke snížení užitku celé komunity.

Tato teorie bývá často vysvětlována na problematice veřejných financí nebo ve spojitosti s veřejnou dopravou. Nezřídka bývá však aplikována i na nakládání s přírodními zdroji a v souvislosti s trvale udržitelným rozvojem vůbec. Příkladem může být následující situace v rybolovu. Oceány patří sice všem, ale nikdo nemá přímou odpovědnost za stav ryb v nich. Rybáři mají proto zájem na co největším výlovu ryb (maximalizují tak svůj krátkodobý užitek). Nijak je však již z dlouhodobého hlediska nezajímá to, že budou-li všichni ostatní rybáři lovit inspirovaní individualistickou teorií, může toto chování vést k vyhubení některých druhů ryb. Ideálním řešením je nastavení míry rybolovu na míru tzv. udržitelného rozvoje. Jde o stav, kdy je zachována možnost rybářů uspokojovat základní životní potřeby a přitom se nesnižuje rozmanitost přírody a přirozené funkce ekosystémů, tedy že v oceánech zůstane dostatečné množství ryb potřebné k jejich reprodukci.

Chráněné rostliny a živočichové zkrátka spadají právě do kategorie veřejných zdrojů. Při tomto způsobu užívání veřejných zdrojů platí pravidlo „co je všech, není vlastně nikoho“. Dochází tak k nadměrnému užívání takových zdrojů a pytláčení, a to bez ohledu na dlouhodobé zájmy veškeré veřejnosti. Takovými zájmy by mělo být mimo jiné i zachování rozmanitosti přírody a přirozené funkce ekosystémů. Proto je zapotřebí negativní projevy teorie obecní pastviny eliminovat.

⁹⁵ HARDIN, Garrett. The Tragedy of the Commons. *Science*. 1968-12-13, vol. 162, issue 3859, s. 1243-1248 [online]. [cit. 2015-03-10]

Obecně se objevují názory, že k pytlacení u chráněných druhů živočichů dochází ve spojitosti se zločineckými spolenými a jinými organizovanými skupinami. Toto tvrzení platí, nikoli však zcela absolutně. Velmi častým jevem jsou situace, kdy k pytlacení na chráněných druzích živočichů participují primárně místní obyvatelé z chudších poměrů, kteří si tímto způsobem zajišťují buď sekundární, nebo rovnou primární zdroj obživy. Proto jakékoli řešení tohoto druhu kriminality musí brát v potaz i takové faktory, že na pytlacení závisí často celé skupiny místních obyvatel, které nemají k dispozici žádné rozumné alternativy k obživě vlastních rodin.⁹⁶

Dříve než se ale pustíme do konkrétních způsobů, jak se dá s environmentální kriminalitou, konkrétně s trestnými činy proti chráněným volně žijícím živočichům a planě rostoucím rostlinám bojovat, přiblížíme si základní koncepty mezinárodního obchodu s ohroženými druhy.

4.1.1. Úmluva CITES

U každého podobného mezinárodního dokumentu je zapotřebí prvně se dotazovat, k čemu slouží a co zamýšleli jeho tvůrci. A proto než se dostanu k výkladu o této Úmluvě jako takové, ráda bych čtenáři za tímto účelem přiblížila její emotivní preambuli, a to ve znění dle Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin č. 572/1992 Sb.:

Smluvní státy uznávajíce, že volně žijící živočichové a plané rostliny jsou ve svých překrásných a mnohotvárných formách nenahraditelnou součástí přírodních systémů země, které musí být chráněny pro současnou generaci i pro příští generace; u vědomí stále rostoucí hodnoty volně žijících živočichů a planých rostlin z hlediska estetického, vědeckého, kulturního, rekreačního a ekonomického; uznávajíce, že národy a státy jsou a mají být nejlepšími

⁹⁶ PIRES, Stephen F. a William D. MORETO. Preventing Wildlife Crimes: Solutions That Can Overcome the 'Tragedy of the Commons'. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 101-123.

ochránci své vlastní fauny a flóry; uznávající dále, že pro záchranu určitých druhů volně žijících živočichů a planých rostlin před jejich nadměrnou exploatací mezinárodním obchodem je nezbytná mezinárodní spolupráce; jsouce přesvědčeny, že je třeba přijmout přiměřená opatření k tomuto cíli; se rozhodly uzavřít následující Úmluvu.

Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (dále jen „CITES“), neboli Washingtonská úmluva vzešla z jednání členů IUCN (The World Conservation Union) roku 1963. Finální podoba textu úmluvy byla dohodnuta zástupci 80 zemí ve Washingtonu D.C. ve Spojených Státech Amerických dne 3. března 1973, a nabyla platnosti 1. července 1975. K dnešnímu dni má 180 členských států. Před vyhubením ve volné přírodě, zejména kvůli jejich odchytu či sběru pro mezinárodní obchod, chrání CITES kolem 5.600 druhů živočichů a 30.000 druhů rostlin⁹⁷.

Předmětem ochrany podle CITES jsou vybrané chráněné druhy, za těchto předpokladů: 1.) jde o volně žijící živočichy a planě rostoucí rostliny, 2.) ohrožené či potenciálně ohrožené na přežití ve volné přírodě, a 3.) u kterých existuje poptávka ze strany mezinárodního obchodu⁹⁸.

Detailní úpravu CITES pravidel pro povolování vývozu a dovozu exemplářů (tedy jak živých, tak mrtvých jedinců, jejich částí a produktů z nich) ohrožených druhů obsahuje Nařízení Rady č. 338/97/ES z 9. prosince 1996, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi. V českém právním prostředí pak dne 1. května 2004 vstoupil v účinnost zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi, který nahradil dosavadní právní úpravu této problematiky tak, aby bylo české právo kompatibilní s požadavky práva Evropské Unie. Konkrétně tento zákon provádí adaptaci dříve zmíněného nařízení č.

⁹⁷ CITES Facts. *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora* [online]. [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.cites.org/eng/disc/what.php>

⁹⁸ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, Právnícké učebnice (C.H. Beck), s. 344 – 346.

338/97/ES, rozděluje kompetence orgánů veřejné správy (vrcholným výkonným orgánem je Ministerstvo životního prostředí) a stanoví sankce či jiná opatření.⁹⁹

Regulace mezinárodního obchodu skrze Úmluvu CITES probíhá systémem vývozních a dovozních povolení (tzv. permitů), která jsou vydávána příslušnými výkonnými orgány členských zemí. Jde-li o druh živočicha či rostliny, který by mohl být povolením k obchodování existenciálně ohrožen, povolení není uděleno. Například v České republice je vydání příslušného permitu podmíněno stanoviskem Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, jakožto národním vědeckým orgánem CITES.¹⁰⁰

Úroveň ochrany je vyjádřena zařazením druhu do seznamu živočichů a rostlin v jedné ze tří Příloh k Úmluvě (některými autory označovány za tzv. druhové seznamy¹⁰¹). Pro druhy spadající do Přílohy I., tedy ty nejvíce ohrožené vyhynutím (především druhy přímo ohrožené), platí nejpřísnější režim nakládání s nimi – de facto je veškerý mezinárodní obchod zcela zakázán, výjimkami mohou být pouze vývozy pro nekomerční účely (např. vědecké účely). V případě vývozu těchto druhů je zapotřebí vývozní i dovozní permit. Pro druhy v Příloze II., tedy ty, které nejsou vyhynutím přímo ohroženy, ale které by do takového stavu mohly dospět v případě nekontrolovaného mezinárodního obchodu, je takové obchodování značně omezeno a samozřejmě podléhá přísnému dohledu (zapotřebí jsou obvykle ale pouze vývozní permity). Do této kategorie spadají i druhy, které jsou snadno zaměnitelné s druhy spadajícími pod Přílohu I. Druhy v Příloze III. jsou pod ochranu Úmluvy CITES zařazeny pouze na výslovné přání některého ze smluvních států Úmluvy, které již některé své druhy legislativně chrání (pouze na území těchto států jsou tyto druhy ohroženy), a jejich zařazením pod Přílohu III. navrhuující státy zamýšlejí získání zřejmějších pravidel mezinárodní spolupráce.^{102,103}

⁹⁹ Tamtéž, s. 407

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 408

¹⁰¹ Tamtéž, s. 345

¹⁰² The CITES Appendices. *CITES* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.cites.org/eng/app/index.php>

Z Přílohy I. nebo II. lze jednotlivé druhy rostlin a živočichů přidávat a ubírat pouze se souhlasem Zasedání smluvních stran Úmluvy, a to v termínu jejich konání nebo poté dálkovým procesem podle Článku 15 Úmluvy. Z Přílohy III. může být ale druh přidán i odstraněn zcela kdykoli i unilaterálně¹⁰⁴.

Co se týče počtu druhů chráněných jednotlivými přílohami, tak v Příloze I. se nachází 630 živočišných druhů (a 43 poddruhů) a 301 druhů rostlin (a 4 poddruhy). V Příloze II. je evidováno až 4.827 druhů živočichů (a 11 poddruhů) a 29.592 druhů rostlin (a 162 populací). V příloze III. je aktuálně vedeno 135 druhů živočichů (a 13 poddruhů) a 12 druhů rostlin¹⁰⁵.

Běžnými nástroji, které Úmluva CITES smluvním státům nabízí, jsou restrikce/zákazy regulující vývoz živočichů a rostlin, případně podřízení tohoto vývozu permitům a s tím související implementace určitých nejvyšších přípustných kvót k takovému vývozu. To je dozajista dobrý základ regulace obchodu s ohroženými druhy, ale doposud chybí komplexní hodnocení tohoto regulatorního přístupu v dlouhodobějším horizontu¹⁰⁶.

Tyto restrikce, kvóty a vydávání permitů jsou tradičními regulatorními opatřeními a jsou víceméně funkční při obvyklé představě o průběhu obchodu s ohroženými druhy. Takovou představou je situace, kdy se v primární odchytové fázi druhů (při pytláčení) angažuje specializovaná organizovaná skupina bez hlubších vazeb k danému prostředí, která se po zajištění svého cíle (i. e. žádaného živočišného, potažmo rostlinného druhu) z dané oblasti opět stáhne (přínejmenším dočasně). Jak se ale komentátoři Pires a Moreto snaží ve své eseji nastínit¹⁰⁷, v počáteční fázi mezinárodního obchodu s ohroženými druhy – tedy během oné pytlácké fáze – jsou často zapojeni místní obyvatelé z chudších poměrů.

¹⁰³ BAHÝLOVÁ, Lenka. MEAs a trestněprávní ochrana životního prostředí v ČR (vybrané aspekty). *Trestní právo*. roč. 2010, č. 11, 8.

¹⁰⁴ Appendices I, II and III. *CITES* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.cites.org/sites/default/files/eng/app/2015/E-Appendices-2015-02-05.pdf>

¹⁰⁵ THE CITES SPECIES. *CITES* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.cites.org/eng/disc/species.php>

¹⁰⁶ PIRES, Stephen F. a William D. MORETO. Preventing Wildlife Crimes: Solutions That Can Overcome the 'Tragedy of the Commons'. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 103

¹⁰⁷ Taměž, s 103

Vývozní a dovozní permity se jich netýkají, žádat o ně spíš nebudou. Ani konkrétní zařazení jednotlivých druhů pod Přílohy CITES je nezajímá, často pouze předávají odchycený chráněný druh dalšímu zprostředkovateli. A proto je jedním z nedostatků CITES Úmluvy snížená flexibilita, co se týče nástrojů aplikovatelných pro tyto případy pytláctví páchaného místními obyvateli. Pires a Moreto zde mluví o nutnosti alternativního přístupu, kdy se místním obyvatelům nabízejí odlišné podněty, počínaje těmi bezprostředně finančními, a kdy tyto nové podněty dokáží v místních obyvatelích vzbudit snahu o zachování nedotčenosti ekosystémů v jejich oblasti. V anglo-americké odborné literatuře má tento jev termín Situational Crime Prevention (dále jen „SCP“).

SCP je tedy metoda, díky níž je v místních obyvatelích podněcován pocit sounáležitosti ke komunitě, a s ním související potřeba odsoudit pytláctví jako útok na jejich vlastní zázemí a zdroje obživy. Silně se připomíná respektování veškerých je obklopujících ekosystémů. Jak bude rozebráno níže v kapitole 3.4, k vyvolání takových pocitů může docházet skrze několik různých SCP metod.

4.1.2. Prameny právní úpravy druhové ochrany vybraných zemí systému common law

I přes to, že se tato kapitola zabývá mezinárodními aspekty trestné činnosti týkající se chráněných druhů, tak jako některé z příkladů, které v této části práce používám, jsem vybrala země ze systému common law. Považuji proto na tomto místě za vhodné zmínit alespoň výčtem, jak je tato oblast regulována ve vybraných common law právních systémech.

Obecně se trestněprávní ochrana životního prostředí v systému common law nedá obvykle najít v jediném kodexu tak, jak to známe z našeho právního prostředí. Trestné činy se vyskytují v široké škále předpisů, které regulují rozličné oblasti práva životního prostředí, případně chrání jednotlivé živočišné druhy.

Anglie a Wales

Trestněprávní odpovědnost týkající se chráněných druhů je ve Velké Británii na území Anglie a Walesu (Skotsko a Severní Irsko mají z ústavněprávních důvod úpravu vlastní, rozdílnou od zbylých částí země) je obsažena v několika zákonech a nařízeních.¹⁰⁸ Konkrétně jde o:

- Control of Trade in Endangered Species (Enforcement) Regulation 1997 as amended by COTES (Enforcement) (Amendment) Regulation 2005, 2007.

Tímto zákonem dostává Anglie a Wales svým závazkům vyplývajícím z úmluvy CITES a nařízení Rady Evropských společenství ze dne 9. 12. 1996 č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.

Trestným činem jsou různé nezákonné dispozice s druhy či exempláři chráněnými podle Přílohy I. a II. úmluvy CITES.

- Wildlife and Countryside Act 1981 as amended, Conservation (Natural Habitats) Regulations 1994, Countryside and Rights of Way Act 2000, Natural Environment and Rural Communities Act 2006, Wild Mammals (Protection) Act 1996, Hunting Act 2004, Conservation of Habitats and Species Regulations 2010.

Vyjmenované zákony poskytují ochranu primárně ohroženým druhům původním a jejich stanovištím, některé transponují požadavky evropského práva, jako například směrnici Rady č. 92/43/EHS z 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

Je v nich zakázána celá řada jednání či způsobů lovu, výjimky ze zákazu usmrcení těchto druhů jsou obvykle dány ochranou lidského zdraví, zabránění šíření nakažlivé nemoci nebo tzv. usmrcení z milosti.

¹⁰⁸ WELLSMITH, Melanie. Wildlife Crime: The Problems of Enforcement. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 129-131

Speciální kapitola v zákoně Wildlife and Countryside Act 1981 je věnovaná ochraně volně žijících ptáků (na které se nevztahují výjimky jako na lovnou zvěř podle Hunting Act 2004, tedy zákona o myslivosti) a je trestným činem jakákoli dispozice s nimi či s jejich vejci.

- Protection of Badgers Act 1992, Deer Act 1991, Conservation of Seals Act 1970

Tyto zákony jsou zaměřeny pouze na určité živočišné druhy, definují trestný čin pytláctví ve vztahu k těmto druhům a regulují obecně dispozice s nimi. Zejména určují, v jakém období je lov zakázán či jaké konkrétní způsoby usmrcení těchto druhů jsou trestným činem.

Spojené státy americké

Federální legislativa reguluje Wildlife crime již od počátku minulého století, kdy prvním zákonem vydaným v této oblasti byl 16 USC 3371 Lacey Act z roku 1900. Legislativa Kongresu Spojených států amerických se od této doby značně rozrostla. Nejvýznamnější zákony regulující trestněprávní odpovědnost v právu životního prostředí se zaměřením na mezinárodní obchod s ohroženými druhy jsou 18 USC 42 Lacey Act Amendments z roku 1981 a především potom zákon 16 USC 1531 Endangered Species Act z roku 1973, který provádí úmluvu CITES.¹⁰⁹

Dalšími klíčovými zákony v ochraně ohrožených druhů jsou například 16 USC 668 Bald & Golden Eagle Protection Act, 16 USC 703 Migratory Bird Treaty Act, 16 USC 1361 Marine Mammal Protection Act, 16 USC 2401 Antarctic Conservation Act, 16 USC 4201 African Elephant Conservation Act, 16 USC 4901 Wild Bird Conservation Act nebo 16 USC 5306 Rhino Tiger Conservation Act. Tyto předpisy regulují obvykle konkrétní živočišný druh a jeho přirozený habitat.¹¹⁰

¹⁰⁹ Endangered Species Act. U.S. Fish and Wildlife Service [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.fws.gov/endangered/laws-policies/esa-history.html>

¹¹⁰ WYLER, Liana Sun a Pervaze A. SHEIH. International Illegal Trade in Wildlife: Threats and U.S. Policy. *Congressional Research Service: CRS Reports for Congress*. 2008, str. 1 – 8.

Austrálie

Na federální úrovni jsou závazky z úmluvy CITES do australského právního řádu provedeny zákonem Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 1999. Dalšími úmluvami, pro které je tento zákon klíčový k účinnému vymáhání práv a povinností z nich vyplývajících, jsou například Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví z roku 1972, Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam zejména jako biotopy vodního ptactva z roku 1971, Úmluva o biologické rozmanitosti z roku 1992 nebo Bonnská úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů z roku 1979.

Trestněprávní ochrana určitých původních ohrožených druhů je poté poskytována na úrovni jednotlivých států v množství zákonů týkajících se jednotlivých chráněných druhů nebo složek životního prostředí. Jako příklad lze uvést zákon ze státu Jižní Austrálie Fisheries Management Act 2007 ve vztahu k trestným činům vůči mořským živočichům. V Tasmánii je trestněprávní ochrana poskytnuta velkým mořským savcům z řádu kytovců zákonem Whales Protection Act 1988. Jinými takovými předpisy jsou poté například Flora and Fauna Guarantee Act 1988 a Wildlife Act 1975 vydané státem Victoria.¹¹¹

4.1.3. Mezinárodní definice tzv. Wildlife crime

Pojem Wildlife Crime je common-law termín pro veškeré trestné činy proti chráněným volně žijícím živočichům a rostlinám a trestné činy s nimi související (jako například podplácení, vydírání, zneužití pravomoci úřední osoby a jiné). Podle definice Interpolu spočívá tento druh kriminality v odnímání těchto druhů z volné přírody (pytláctví), obchodování s nimi, jejich vykořisťování či

¹¹¹ BRICKNELL, Samantha. *Environmental crime in Australia*. Canberra, A.C.T: Australian Institute of Criminology, 2010, str. 51 - 55

držení těchto druhů způsobem, který porušuje národní a mezinárodní normy stanovené k jejich ochraně.¹¹²

Autoři Pires a Moreto nicméně s touto definicí poněkud polemizují.¹¹³ Jako příklad uvádějí, že veškeré africké státy mají samozřejmě zákony, které zakazují neoprávněné lovení (pytláctví) slonů, a to ať již pro jejich maso (tzv. bushmeat)¹¹⁴ či pro jejich kly. Stejně tak CITES explicitně stanoví zákaz nebo ve výjimečných případech pro určité státy přísné kvóty pro vývoz slonoviny¹¹⁵. Proto Pires a Moreto považují odchyt slonů za účelem komercializace jejich masa a slonoviny jako typický příklad trestných činů proti ohroženým druhům živočichů, tedy za Wildlife crime. Autoři ale nesouhlasí s tím, že pouze toto jednání lze podle CITES Úmluvy a na ni navazující prováděcí legislativy charakterizovat jako trestné. Stejně by se podle jejich názoru měla například chápat destrukce jejich přirozeného prostředí a stanovišť. Ve skutečnosti je podle Pires a Moreto úbytek přirozených stanovišť primární hrozbou pro zachování ohrožených druhů, přičemž tento fakt čerpají ze statistik World Wildlife Fund (dále jen „WWF“)¹¹⁶. Například odlesňování oblastí sub-saharské Afriky má tedy přinejmenším stejné následky jako přímé pytláctví (tedy výsledkem je usmrcení slonů afrických), ale není považováno jako takové přímo za trestný čin proti těmto chráněným druhům. Autoři uvádějí ještě několik příkladů nedostatečnosti takové definice zločinů proti chráněným druhům¹¹⁷ a apelují proto na změnu úzkoprsého chápání těchto zločinů jak veřejností laickou tak odbornou.

¹¹² Viz webovou stránku Interpolu. Dostupná z <http://www.interpol.int/Crime-areas/Environmental-crime/Environmental-crime> [online]. [cit. 2015-03-02].

¹¹³ PIREs, Stephen F. a William D. MORETO. Preventing Wildlife Crimes: Solutions That Can Overcome the 'Tragedy of the Commons'. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 104

¹¹⁴ Viz webovou stránku [http://www.bushmeat.org/bushmeat and wildlife trade/wildlife affected](http://www.bushmeat.org/bushmeat_and_wildlife_trade/wildlife_affected) [online]. [cit. 2015-04-02].

¹¹⁵ Stránky Species+ obsahují detailní aktuální i historická omezení týkající se obchodu s ohroženými druhy a jejich produkty. *Loxodonta africana*. *CITES Species+* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: http://www.speciesplus.net/#/taxon_concepts/4521/legal

¹¹⁶ African elephants. *WWF* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: http://www.wwf.org.uk/wildlife/african_elephant/

¹¹⁷ PIREs, Stephen F. a William D. MORETO. Preventing Wildlife Crimes: Solutions That Can Overcome the 'Tragedy of the Commons'. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 104

Pro účely této práce budu nicméně chápat zločiny proti ohroženým druhům živočichů a rostlin ve smyslu mezinárodní definice podle Interpolu, kterou Pires a Moreto rozpracovali do následujících podkategorií: Zločinem proti ohroženým druhům je 1.) pytláctví za účelem obchodování či osobního vlastnictví, 2.) protizákonné usmrcování živočichů za účelem konzumace jejich masa (tzv. bushmeat), 3.) usmrcování živočichů v případech střetu jejich zájmů a zájmů místních obyvatel.¹¹⁸

4.1.4. Průběh mezinárodního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin

Už ve starověku mělo lidstvo představu o tom, jak cenná exotická zvířata jsou, jak snadno je lze získat a obchodovat s nimi. Od roku 2500 před naším letopočtem ve starém Egyptě, od 7. století před naším letopočtem nebo typicky během celého období starého Říma byla zvířata obchodována za účelem jejich zpracování na kožešiny a doplňky, za účelem exotických domácích mazlíčků nebo pro pobavení všech vrstev společnosti, které se chodily se zájmem dívat na souboje mezi zvířaty nebo mezi zvířaty a lidmi.¹¹⁹

K dnešnímu dni eviduje Mezinárodní svaz ochrany přírody (dále jen „IUCN“) přes 832 vyhynulých druhů (rok 1500 byl stanoven jako předěl pro moderně vyhynulé druhy), dalších 69 druhů vyhynulých v přírodě (s tím, že v zajetí několik jedinců ještě existuje) a dalších 4635 druhů, které jsou kriticky ohroženy a hrozí jim bezprostředního zásahu vyhynutí v řádu několika málo let.¹²⁰ Podle informací WWF lidstvo urychlilo běžnou dobu přirozeného druhového vyhynutí o 100 – 1000 % a jenom během posledních 40 let (sledováno mezi lety 1970 a 2010

¹¹⁸ PIRES, Stephen F. a William D. MORETO. Preventing Wildlife Crimes: Solutions That Can Overcome the 'Tragedy of the Commons'. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 105

¹¹⁹ MACKINNON, Michael. 'Supplying exotic animals for the Roman amphitheatre games: new reconstructions combining archaeological, ancient textual, historical and ethnographic data. *Mouseion, Series III*. 2006, č. 6, 137 - 161.

¹²⁰ Viz webovou stránku Červený seznam ohrožených druhů IUCN. Dostupná na: <http://www.iucnredlist.org/> [online]. [cit. 2015-03-02].

– tzv. Global Living Planet Index) se počty obratlovců snížily o 52 %.¹²¹ To znamená, že počty živočichů a rostlin jsou ke dnešnímu dni zhruba o polovinu nižší, než byly v roce 1970. Sledováno bylo 10.380 populací z celkového počtu 3.038 druhů savců, ptáků, plazů, obojživelníků a ryb.¹²²

Samozřejmě, nikoli pouze mezinárodní obchod (ať již legální či nikoli) s ohroženými druhy je viníkem takto negativních statistik. Výrazně napomáhá i ničení přirozených stanovišť druhů, všeobecné znečištění ovzduší a vod, introdukce nepůvodních druhů či obecně výrazně vyšší zatížení přírodních zdrojů než kolik je planeta Země schopna snést (tzv. Humanity's Ecological Footprint).¹²³

Regulace mezinárodního obchodu s ohroženými druhy a jeho případná kriminalizace nicméně nastala až ve 20. století.¹²⁴ V roce 1973 se ve Spojených státech amerických dohodlo prvních 80 států světa na úmluvě CITES, která byla na mezinárodní úrovni katalyzátorem změn a podnětem, aby státy zavedly na svých územích podrobné normy tento mezinárodní obchod regulující. Úmluva CITES dnes chrání přes 35.000 druhů rostlin a živočichů.

I přes veškeré regulace a zákazy, které se mezinárodního obchodu s ohroženými druhy týkají, tento nadále prosperuje. Roční obrat dosahuje až USD 160 miliard.¹²⁵ Podle odhadů odborné veřejnosti se obrat nelegálního obchodu odhaduje na USD 9 - 20 miliard, a je tak po mezinárodním nelegálním obchodu s drogami a zbraněmi považován za třetí nejvýnosnější na světě.¹²⁶

¹²¹ Viz webovou stránku WWF. Dostupná na: <https://www.worldwildlife.org/initiatives/wildlife-conservation>. [online]. [cit. 2015-03-02].

¹²² OERLEMANS, N., L. IYENGAR, B. JEFFRIES a R. MCLELLAN. WWF. *Living Planet Report 2014: species and spaces, people and places* [online]. 2014 [cit. 2015-03-02]. Dostupné z: http://assets.worldwildlife.org/publications/723/files/original/WWF-LPR2014-low_res.pdf?1413912230&ga=1.255369160.1931393193.1427740145

¹²³ Tamtéž, s. 40.

¹²⁴ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, Akademia Praha, 2013, s. 74

¹²⁵ GILLESPIE, Alexander. *Conservation, biodiversity and international law*. Cheltenham (UK): E. Elgar, 2013. ISBN 978-178-1001-974., s. 196.

¹²⁶ AYLING, Julie. What Sustains Wildlife Crime? Rhino Horn Trading and the Resilience of Criminal Networks. *Journal of International Wildlife Law*. 2013, vol. 16, issue 1, s. 57-80.

i. Případová studie – nosorožci

Jako příklad mezinárodního obchodu s ohroženými druhy a jejich produkty si pro účely této kapitoly vyberu africké nosorožce (3 poddruhy se vyskytují ještě v Asii), tedy kriticky ohroženého nosorožce dvourohého (*Diceros bicornis*), jinak také nazývaného nosorožcem černým, a ohroženého nosorožce tuponosého (*Ceratotherium simum*), jinak také nazývaného nosorožcem bílým. Nosorožci nacházející se v jižní Africe tvoří 80% jejich celosvětové populace.¹²⁷

Tradičně mají nosorožčí rohy dvě hlavní světová odbytiště. Prvním je Jemen, kde se využívaly k výrobě rukojetí tzv. Janbiya dýk (někdy vyhláskovaná také jako Jambyia). Tyto dýky pak muslimští muži nad 14 let mohli nosit jako doplněk, zejména aby tím ukázali na svůj vyšší sociální status (tradičně se vyráběly buď ze slonoviny, nebo právě z mnohem vzácnějšího nosorožčího rohu). Nicméně, od roku 1982 je do Jemenu dovoz nosorožčího rohu zakázán, a proto poptávka po tomto produktu postupně opadala. Dnes se tyto dýky vyrábí primárně z buvolích rohů nebo z plastu, byť u některých kmenů na severu země poptávka po nosorožčím rohu pro tyto účely stále přetrvává.¹²⁸

Druhým, a v dnešní době hlavním odbytištěm, je Asie (především Čína a Vietnam). Obchod s nosorožčími rohy lze například v Číně vystopovat až do roku 2600 před naším letopočtem. Svou roli hrály při výrobě pohárů, které údajně byly schopny majiteli odhalit, zda v nich byl nápoj otrávený či nikoli. Dále pak byly podle tradiční čínské medicíny drcené nosorožčí rohy schopné léčit různé lidské neduhy, od horečky, přes revma, až po mrtvici nebo pouhé bolesti hlavy z přílišného množství alkoholu.¹²⁹ Nejnověji šířící se verze údajných schopností tohoto produktu zahrnují i jeho možné využití při léčbě rakoviny. Toto poslední nepodložené tvrzení (nepodařilo se ničím prokázat, že by bylo alespoň zčásti

¹²⁷ Viz webovou stránku WWF: http://www.wwf.org.uk/wildlife/african_rhino/ [online]. [cit. 2015-03-02].

¹²⁸ AYLING, Julie. What Sustains Wildlife Crime? Rhino Horn Trading and the Resilience of Criminal Networks. *Journal of International Wildlife Law*. 2013, vol. 16, issue 1, s. 57-80

¹²⁹ Tamtéž, s. 58

pravdivé) mělo v posledních letech značný vliv na poptávku na černém trhu ve Vietnamu.¹³⁰

Kromě těchto dvou hlavních cílových trhů jsou afričtí nosorožci ohrožováni i jako tradiční lovecké trofeje (jejich povolené vývozní kvóty se přesně stanovují podle aktuální situace, která se každoročně monitoruje a upravuje¹³¹).

Přímou úměrou k rostoucí poptávce po nosorožčích rožích byl v Jihoafrické republice zaznamenán zvýšený zájem o vydávání permitů Vietnamským občanům za účelem lovu. Odhaduje se, že ve Vietnamu se dá za 1 kilogram nosorožčího rohu dostat až USD 75.000, což je vyšší cena než v případě zlata. Přitom průměrně váží jeden roh 6 – 7 kilogramů.¹³²

TRAFFIC The Wildlife Trade Monitoring Network (dále jen „TRAFFIC“) monitoruje celosvětově probíhající stíhání trestných činů spojených s neoprávněným nakládáním s chráněnými druhy a produkty z nich. Nejvýznamnější případy ve spojitosti právě se zvýšením vietnamské poptávky byly zaznamenány například v roce 2008, kdy byl na letišti Tan Son Nhat zadržen podezřelý muž vietnamského původu, který ve svých zavazadlech převážel z Jihoafrické republiky 5 rohů bílého nosorožce o celkové hmotnosti téměř 18 kilogramů¹³³. V roce 2009 byl v jihoafrické Pretorii zatčen ve svém domě muž vietnamského původu, který doma schovával 13 lvích hlav a rozličné části nosorožčího těla¹³⁴. Poměrně velkým úspěchem bylo v roce 2011 odsouzení dvou mužů vietnamského původu k trestu odnětí svobody v Jihoafrické republice. První z mužů byl odsouzen na 12 let nepodmíněného odnětí svobody za nezákonné

¹³⁰ Viz webovou stránku TRAFFIC: <http://www.traffic.org/rhinos/>, [online]. [cit. 2015-03-02].
<http://www.traffic.org/home/2011/5/24/lid-lifted-on-vietnamese-rhino-horn-trade.html> [online]. [cit. 2015-03-02].

¹³¹ Například aktuální kvóta loveckých trofejí pro nosorožce černého je 5 jedinců v Namibii a 5 v Jihoafrické republice. Viz webovou stránku SPECIES: http://www.speciesplus.net/#/taxon_concepts/6656/legal [online]. [cit. 2015-03-02].

¹³² MANDER, Damien, Damned if you do & damned if you don't - Legalising the rhino horn trade, 2012. Dostupný online na http://www.rhinosourcecenter.com/pdf_files/134/1340580232.pdf [online]. [cit. 2015-03-02].

¹³³ Viz webovou stránku TRAFFIC: <http://www.traffic.org/seizures-journal-legacy/2008/6/6/rhino-horn-smuggler-arrested-in-viet-nam.html> [online]. [cit. 2015-03-02].

¹³⁴ Viz webovou stránku TRAFFIC: <http://www.traffic.org/seizures-journal-legacy/2009/4/1/lion-and-rhino-parts-found-in-south-africa.html> [online]. [cit. 2015-03-02].

držení 12 nosorožčích rohů (z toho na dva roky pod odlišnou legislativou za trestný čin podvodu), a druhý muž byl odsouzen na 8 let nepodmíněného odnětí svobody za držení 6 rohů (z toho dva roky také za trestný čin podvodu).¹³⁵ 23. července 2013 zadržely CITES orgány (celní správa ze spolupráce České inspekce životního prostředí, dále jen „ČIŽP“) v České republice dokonce 24 rohů nosorožce tuponosého a bylo zatčeno 16 lidí prokazatelně patřících do organizované pytlácké sítě, která si najímala české občany jako bílé koně, aby za ně žádali o lovecké permity. Případ se začal odkrývat na základě podezření ČIŽP, že čeští občané, kteří si rohy z Jižní Afriky dováží, si je jako osobní lovecké trofeje neponechávají (což odporovalo podmínkám permitu).¹³⁶

ii. **Aktéři na poli mezinárodního obchodu s ohroženými druhy**

Všeobecně lze na tento typ mezinárodního obchodu pohlížet jako na řetězec sestávající hned z několika kroků, kdy na každém kroku lze najít jiného aktéra. Aby bylo možné aktivně s celým tímto distribučním řetězcem bojovat, je zapotřebí vědět, jak se zaměřit na jednotlivé aktéry a efektivně se s nimi vypořádat.

Dělení jednotlivých kroků a tedy i aktérů je mnohé. Podle reportingu TRAFFIC se dělí na pytláky, zprostředkovatele, obchodníky, zpracovávatele a spotřebitele.¹³⁷ Podle Julie Ayling jde o sítě pytláků, sítě zlodějů a sítě distributorské.¹³⁸ Detailněji se budu věnovat právě funkčnímu rozdělení podle Ayling.

¹³⁵ Viz webovou stránku TRAFFIC: <http://www.traffic.org/home/2011/8/4/tough-sentences-for-vietnamese-rhino-horn-smugglers-in-south.html> [online]. [cit. 2015-03-02].

¹³⁶ Tisková zpráva - Operace Rhino. Celní správa ČR [online]. [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <https://www.celnisprava.cz/cz/tiskove-zpravy/2013/Stranky/celnici-spolocne-s-pcr-a-cizp-zajistili-24-nosorozcich-rohu-za-sto-milionu-korun.aspx>

¹³⁷ Viz webovou stránku: Traffic 2008, What's driving the wildlife trade, str. 40, <http://www.traffic.org/general-reports/> - jedná se o publikaci „traffic_pub_gen24.pdf“ [online]. [cit. 2015-03-02].

¹³⁸ Originální terminologie: Harvesting Networks, Theft Networks a Distribution Networks. Viz Julie Ayling

Sít' pytláků

Jako první skupinu aktérů v distribučním řetězci obchodu s chráněnými druhy identifikuje Ayling tzv. sít' pytláků. Tu můžeme dělit na dvě různorodé skupiny lidí – buď chudé místní obyvatelé, kteří příležitostně využijí znalosti děr v plotech a pytláčů na okrajích národních parků blízko jejich vesnic, nebo jde o zcela jiné a mnohem více organizované uskupení. Tato druhá skupina jsou tzv. profesionální lovci, kteří jsou najatí právě za účelem lovu konkrétního počtu nosorožců a jsou podporováni zločineckými organizacemi specializujícími se na tento typ obchodu. Existují mnohé důkazy o tom, že jde o skupiny vybavené nejmodernější sledovací technikou, zbraněmi na nejvyšší úrovni nebo i džípy, vybavením k nočnímu vidění a helikoptéry¹³⁹. Díky těmto skupinám profesionálních lovců zemřelo v jihoafrických národních parcích za posledních 10 let přes 1000 rangerů – to jsou v průměru dva mrtví rangeři za týden po dobu celých deseti let.¹⁴⁰

Tyto profesionální organizované skupiny mají také podle Ayling mnohem více prostředků a příležitostí domluvit si za úplatu s národními výkonnými orgány vydávajícími vývozní permity jisté ústupky či zfalšované dokumenty, aby tak zajistily úspěšný přesun upytlacených zvířat k dalšímu aktérovi v distribučním řetězci.¹⁴¹

Posledním velkým případem, který změnil pravidla vydávání loveckých permitů v Jihoafrické republice, bylo zneužívání systému permitů thajským občanem.¹⁴² Chumlong Lemtongthai naplánoval získání vyššího počtu vývozních permitů na lovecké trofeje nosorožců za pomoci najatých prostitutek. Pro nosorožčí rohy měl již domluvené odbytiště na asijských černých trzích. Lemtongthai uzavřel dohodu o vině a trestu, ve které se s prokuraturou domluvil

¹³⁹ Viz webovou stránku Human Society International: http://www.hsi.org/issues/rhinoceros_poaching/facts/rhino_horn_trade.html [online]. [cit. 2015-03-02].

¹⁴⁰ Viz webovou stránku WWF: http://www.wwf.org.uk/what_we_do/illegal_wildlife_trade/ [online]. [cit. 2015-03-02].

¹⁴¹ AYLING, Julie. What Sustains Wildlife Crime? Rhino Horn Trading and the Resilience of Criminal Networks. *Journal of International Wildlife Law*. 2013, vol. 16, issue 1, s. 65

¹⁴² Tamtéž, s. 65

na 52 bodech obžaloby, zahrnující porušení National Environmental Management Biodiversity Act 10 (NEMBA) z roku 2004, který přísně trestá držení nebo jakékoli neoprávněné nakládání s chráněnými druhy, a dále porušení ustanovení Customs and Excise Act 96 z roku 1967. Lemtongthai byl tak soudem prvního stupně odsouzen 4. listopadu 2012 k 40 rokům vězení. Zatím jde o nejpřísnější sankci za pytláctví ohrožených druhů v Jihoafrické republice.¹⁴³

Pravidla vydávání CITES permitů se od tohoto případu výrazně zpřísnila. Nově musí všichni žadatelé o vývozní permity prokazovat osobní loveckou historii a zkušenosti v místě svého bydliště, případně předchozí zkušenosti s odchycem afrických chráněných druhů, nebo členství v loveckém či honebním spolku. Dále mají jihoafrické orgány, které permity vydávají (tzv. Provincial Conservation Authorities), za povinnost kontrolovat i legislativní opatření ve státech určeného dovozu potenciálních loveckých trofejí, konkrétně jak se staví tamní zákonodárce k obchodu s ohroženými nosorožci. Pravděpodobně nejpřísnějším opatřením, byť jde jen o nezávaznou metodiku jihoafrického ministerstva životního prostředí, je doporučení, aby orgány permity vydávající zamítaly automaticky veškeré žádosti od občanů či rezidentů Vietnamské socialistické republiky, a to až do doby, než Vietnam potvrdí, že veškeré lovecké trofeje, na které byly permity vydány do rukou vietnamských občanů, jsou stále v držbě těchto lovců-původních majitelů.¹⁴⁴

I přes zřejmé důkazy značné organizovanosti skupin napojených na nelegální obchod s chráněnými druhy se podle autorů Pires a Moreto¹⁴⁵ první krok v distribučním řetězci – tzv. pytlácká fáze – shoduje pouze částečně s kategorií sítě pytláků podle Ayling. Nejčastěji je podle nich tedy pytláctví v režii právě chudších místních obyvatel, kteří využívají občasných příležitostí a své znalosti okolí. Až v krocích následujících po pytlácké fázi lze najít organizovanější struktury, a to u

¹⁴³ Viz webovou stránku:

<http://www.sabc.co.za/news/a/8c083d004e9d419ba5d1afb7074a8d3f/CITES-impressed-by-SA%E2%80%99s-fight-against-rhino-poaching-20131902> [online]. [cit. 2015-03-02].

¹⁴⁴ Viz webovou stránku: Republic of South Africa, Department of Environmental Affairs clarifies its efforts to thwart rhino poaching in the country, Media Release, 3. července 2012. Dostupné online na https://www.environment.gov.za/content/efforts_thwart_rhino_poaching [online]. [cit. 2015-03-02].

¹⁴⁵ PIRES, Stephen F. a William D. MORETO. Preventing Wildlife Crimes: Solutions That Can Overcome the 'Tragedy of the Commons'. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 106

zprostředkovatelů s vazbami na jiné překupníky či rovnou na černé trhy. Obvykle jde tedy o kombinaci prospěchářského přístupu místních obyvatel a organizovaného přístupu dalších aktérů v distribučním řetězci. Tito autoři tvrdí, že chceme-li ale zamezit zločinům proti ohroženým druhům živočichů a rostlin, je potřeba zaměřit již proti první pytlácké fázi. V dalších fázích už ztrácí zásah jakýkoli preventivní a ochranný rozměr, zůstává pouze represivní a regulativní funkce trestněprávních mechanismů.

Sít' zlodějů

Druhou skupinou aktérů v distribučním řetězci obchodu s chráněnými druhy je podle Ayling tzv. sít' zlodějů. Jde o skupinu, která získává k další distribuci nosorožčí rohy nikoli přímo od původního zdroje, ale již zprostředkovaně. A to skrze krádeže starých nosorožčích antikvárních kousků, ze soukromých sbírek či přímo z muzeí.¹⁴⁶

Podle statistik Europolu bylo v období od ledna 2011 do března 2012 evidováno v Evropě 57 krádeží z těchto sbírek a 12 pokusů o krádež nosorožčího rohu.¹⁴⁷ Údajně jsou krádeže spojovány s irskou zločineckou organizací nazývanou Rathkeale Rovers¹⁴⁸. Muzea proto začala z tohoto důvodu sama zaměřovat rohy ve svých sbírkách za napodobeniny, aby tím předešla případným ztrátám. Evropská komise vydala, jako dočasné opatření, doporučení nevydávat jakékoli vývozní permity na nosorožčí produkty ze zemí Evropské unie, kromě několika málo odůvodněných případů.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Příkladem může být krádež v jihoněmeckém Offenburgu v Museum im Ritterhaus. Viz webovou stránku <http://www.spiegel.de/international/europe/rhino-horn-thefts-a-growing-problem-in-europe-a-821132.html> [online]. [cit. 2015-03-02].

¹⁴⁷ AYLING, Julie. What Sustains Wildlife Crime? Rhino Horn Trading and the Resilience of Criminal Networks. *Journal of International Wildlife Law*. 2013, vol. 16, issue 1, s. 66

¹⁴⁸ Viz webovou stránku: Wildlife Crime: Third Report of Session 2012 -13, Volume 1, Ev 19, Q94, Great Britain: Parliament: House of Commons: Environmental Audit Committee.

Viz webovou stránku: <http://www.bloomberg.com/bw/articles/2014-01-02/the-irish-clan-behind-europes-rhino-horn-theft-epidemic> ; <http://www.wildlifeextra.com/go/news/irish-rhino013.html#cr> [online]. [cit. 2015-03-02].

¹⁴⁹ EC Guidance document: Export, re-export and intra-Union trade of rhinoceros horns, June 2014. Viz webovou stránku: http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/guidance_rhino_horns.pdf [online]. [cit. 2015-03-02].

Sít' distributorská

Poslední skupinou jsou podle Ayling tzv. sítě distributorské¹⁵⁰. Ty jsou vždy napojeny na jednu z předchozích skupin, tedy buď na sít' pytláků či sít' zlodějů. Z rozdělení hráčů v obchodě s ohroženými druhy podle TRAFFIC by sem patřily skupiny zprostředkovatelů, obchodníků a zpracovatelů.¹⁵¹

Jde o osoby, které mají vazby na domácí i mezinárodní trh (legální či černý), které fakticky zajišťují přesun chráněných druhů nebo produktů z nich od pytláků ke koncovým spotřebitelům. Tyto skupiny lidí také hledají odbytiště a kontaktují potenciální spotřebitele v zemích dovozu.

Proti těmto středovým hráčům s nejširšími kontakty byla v únoru 2012 spuštěna největší operace svého druhu ve Spojených státech amerických, nazývaná Operation Crash¹⁵². Při spolupráci s americkým Ministerstvem spravedlnosti ji materiálně zabezpečovala agentura U. S. Fish & Wildlife Service (dále jen „FWS“), která zajišťuje vyšetřování a stíhání v případech podezření z porušení Endangered Species Act 2004¹⁵³ a Lacey Act¹⁵⁴, tedy zákony jimiž zákonodárce implementoval do národního právního řádu povinnosti vyplývající z úmluvy CITES. Podle těchto zákonů hrozí v případě odsouzení sankce až 5 let odnětí svobody a peněžitý trest USD 250.000 za porušení ustanovení zákona Lacey Act a až 1 rok odnětí svobody a peněžitý trest USD 100.000 za porušení ustanovení zákona Endangered Species Act; v obou případech pak hrozí ještě až 5 let odnětí svobody a peněžitý trest USD 250.000 za zločinné spiknutí podle jiných právních předpisů¹⁵⁵.

¹⁵⁰ AYLING, Julie. What Sustains Wildlife Crime? Rhino Horn Trading and the Resilience of Criminal Networks. *Journal of International Wildlife Law*. 2013, vol. 16, issue 1, s. 67

¹⁵¹ Webová stránka Traffic. 2008, What's driving the wildlife trade. [online]. [cit. 2015-03-02]. <http://www.traffic.org/general-reports/> - jedná se o publikaci „traffic_pub_gen24.pdf“

¹⁵² Viz webovou stránku FWS: <https://www.fws.gov/southeast/news/pdf/OperationCrashSummaryOctober2014.pdf> [online]. [cit. 2015-03-02].

¹⁵³ 16 USC 1531-1544. Viz webovou stránku FWS: <http://www.fws.gov/le/USStatutes/ESA.pdf> [online]. [cit. 2015-03-12].

¹⁵⁴ 16 USC 3371-3378. Viz webovou stránku FWS: <http://www.fws.gov/le/USStatutes/Lacey.pdf> [online]. [cit. 2015-03-12].

¹⁵⁵ *Central District of California, The U.S. Attorney's Office, Operation Crash' Targets Trafficking Of Endangered Rhino Horns*, Press Release No. 12-030, February 23, 2012. Viz webovou stránku <http://www.justice.gov/usao/cac/Pressroom/2012/030.html> [online]. [cit. 2015-03-12].

Operace probíhala na území pěti států a vyústila v obžaloby 18 lidí a zabránění 37 nosorožčích rohů. FWS odhaduje, že si tato organizovaná skupina přišla dohromady až na USD 10 milionů za prodej nelegálně získaných nosorožčích rohů. Vyšetřování stále probíhá, ale již bylo přistoupeno na několik dohod o vině a trestu. V červenci 2014 šlo o obchodníka s uměním z Miami.¹⁵⁶ Dříve na počátku roku 2014 pak schválil soud dohodu o vině a trestu obžalovaného Zhifei Li, majitele antikvariátu v Číně. Ten přistoupil na dohodu ohledně 11 bodů obžaloby, a připustil, že ze Spojených států propašoval do Číny nosorožčí rohy v hodnotě až USD 4.5 milionu, a že hrál klíčovou organizátorskou roli ve veškerém tomto nelegálním obchodování.¹⁵⁷

4.1.5. Regulace obchodu s ohroženými druhy skrze CITES permity a kvóty

Jak bylo načrtnuto již v úvodní kapitole o CITES, dva základní přístupy regulování mezinárodního obchodu s ohroženými druhy jsou 1.) restrikce vývozu těchto druhů (s výjimkami pro např. vědecké účely, či vývozu živých jedinců pro jiné nekomerční účely), a 2.) regulace skrze odchytové kvóty, na kterých závisí vydávání CITES permitů (například za účelem povolování loveckých trofejí).

Abychom rozpoznali, jaké kvóty jsou každoročně povolovány v jednotlivých zemích výskytu ohroženého druhu, můžeme se podívat na stránky Species+, které obsahují seznam a detailní rozbor stavu CITES druhů.

Například pro vyhledání Slona afrického najdeme na dané stránce¹⁵⁸ informace ke stavu kvót v sekci „Quotas“. Pro rok 2015 je zřejmé, že v drtivé většině zemí výskytu tohoto živočišného druhu není povolen žádný odchyt za

¹⁵⁶ Viz webovou stránku Save the Rhino:

http://www.savetherhino.org/latest_news/news/1035_operation_crash_and_the_pelly_amendment [online]. [cit. 2015-03-12].

¹⁵⁷ *District of New Jersey, the U.S. Attorney's Office, Ringleader Of International Rhino Smuggling Conspiracy Pleads Guilty In New Jersey To Wildlife Trafficking Crimes*, Press Release No. 13-475, December 19, 2013. [online]. [cit. 2015-03-12]. Viz webovou stránku <http://www.justice.gov/usao-nj/pr/ringleader-international-rhino-smuggling-conspiracy-pleads-guilty-new-jersey-wildlife>

¹⁵⁸ *Loxodonta africana. CITES Species+* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: http://www.speciesplus.net/#/taxon_concepts/4521/legal

účelem zisku slonoviny jako lovecké trofeje. Nicméně, v určitých oblastech, kde došlo ke zlepšení stavů tohoto chráněného druhu, jsou pro účely právě např. lovu určité kvóty nastaveny. Mozambik a Tanzanie povolí odchyt až 100 jedinců slona afrického, tedy povoluje se zisk 200 klů. Namibie má horní hranici nastavenou na 90 jedinců, tj. 180 klů. Největší letošní kvótu nalezneme u Zimbabwe, kde je povolen odchyt až 500 jedinců, tj. zisk 1000 klů. Pro srovnání, v letech 2009 – 2014 byl povolen odchyt slonů i v Kamerunu (80 jedinců) a Botswaně (400 jedinců). V roce 2015 mají již tyto země zavedený obecný zákaz odchyty za účelem zisku slonoviny¹⁵⁹.

Ne vždy se ale zavedením zákazu obchodování s ohroženými druhy docílí. Neefektivita tohoto řešení je vysvětlována především následným zvýšením ceny takového druhu na černém trhu. S většími obtížemi, které musí pytláci a zprostředkovatelé překonávat, roste i cena jejich práce následně promítnutá do ceny tržní. Zákaz odchyty i obchodování tak neměl vždy reálný odstrašující efekt.

Tímto paradoxem jsou pravděpodobně nejvíce postiženy již dříve zmíněné druhy nosorožců. Podle statistik WWF¹⁶⁰ bylo za účelem nelegálního obchodování v jižní Africe zabito v roce 2014 až 1.215 nosorožců. V roce 2013 šlo o 1.004 zabitých jedinců, v roce 2012 to bylo 668 zabitých jedinců, a 448 jedinců v roce 2011. Stoupavou tendenci v pytláctví je možné vysledovat i v předchozích letech, přičemž prvním statistikou sledovaným rokem je rok 2007 s pouhými 13 jedinci tohoto druhu, kteří podleli pytlákům. Nárůst pytláčení tedy jen za posledních osm let je dokonce v tisících procent – a to o více až 9.300 %. Přirozený přírůstek nosorožců je přitom pouze 6 % za rok¹⁶¹. Při pohledu na tato čísla stojí za zamyšlení, jak dalece funkční ochranou tohoto druhu pouhý zákaz či regulace obchodování je. Navíc, někteří komentátoři jsou přesvědčení, že právě přeřazení nosorožců z Přílohy II. do Přílohy I. CITES zapříčinilo, že hned během prvních dvou

¹⁵⁹ Tamtéž

¹⁶⁰ Obecné shrnutí lze najít na http://www.wwf.org.uk/wildlife/african_rhino/ [online]. [cit. 2015-04-02].; statistika poté viz webovou stránku http://www.wwf.org.uk/what_we_do/illegal_wildlife_trade/ [online]. [cit. 2015-04-02].

¹⁶¹ Viz webovou stránku: African Wildlife Foundation, Rhino Summit emergency plan of action: Toward comprehensive solution to the rhino crisis, 2012. Dostupný online na http://www.rhinoresourcecenter.com/index.php?s=1&act=refs&CODE=ref_detail&id=1333867478 [online]. [cit. 2015-03-02].

let po tomto přeřazení vzrostla cena jejich rohu až o 400 %, což se promítlo i do zvýšené aktivity pytláků¹⁶².

Obecně se nelegální obchod s nosorožčími rohy považuje za jeden z nejzávažnějších v Africe. Podle United Nations Office on Drugs and Crime (dále jen „UNODC“) je sice množství zachycených nelegálně získaných nosorožčích rohů menší, než je tomu například u slonoviny. Nicméně při přepočtu ceny na kilogram na černém trhu je nosorožčí roh výrazně cennější – USD 20.000 – 30.000 za jeden kilogram.¹⁶³ Na vietnamském černém trhu je poté odhadovaná částka více než dvounásobná.¹⁶⁴ Podle posledních známých statistik WWF došlo mezi roky 1980 a 2006 k 63 % úbytku jedinců tohoto živočišného druhu.¹⁶⁵

Z výše načrtnutého příkladu s nosorožci je zřejmé, že byť je zpřísnování trestněprávních norem proti pytláctví v zemích výskytu chráněných druhů, nebo zvyšování finanční podpory agentur a orgánů tyto normy vynucujících, tradičně prezentováno jako řešení nelegálního obchodu s ohroženými druhy, je funkčnost těchto řešení v dlouhodobém výhledu značně omezena.¹⁶⁶ Aby opatření mohla fungovat, je klíčová podpora místní komunity obyvatel. Obecné problémy s dodržováním těchto norem nastíní následující kapitola.

¹⁶² RIVALAN, Philippe, Virginie DELMAS, Elena ANGULO, Leigh S. BULL, Richard J. HALL, Franck COURCHAMP, Alison M. ROSSER a Nigel LEADER-WILLIAMS. Can bans stimulate wildlife trade?. *Nature*. 2007-5-31, vol. 447, issue 7144, s. 529-530

¹⁶³ Viz webovou stránku UNODC: <http://www.unodc.org/toc/en/crimes/environmental-crime.html> [online]. [cit. 2015-03-02].

¹⁶⁴ MANDER, Damien, Damned if you do & damned if you don't - Legalising the rhino horn trade, 2012. Dostupný online na http://www.rhinosourcecenter.com/pdf_files/134/1340580232.pdf [online]. [cit. 2015-03-02].

¹⁶⁵ OERLEMANS, N., L. IYENGAR, B. JEFFRIES a R. MCLELLAN. WWF. *Living Planet Report 2014: species and spaces, people and places* [online]. 2014 [cit. 2015-03-02]. s. 28

¹⁶⁶ KENNEDY, David M. *Deterrence and crime prevention: reconsidering the prospect of sanction*. New York: Routledge, 2009.

4.2. Potírání environmentální kriminality – Wildlife crime

Dohled nad dodržováním restrikcí odchyту a následného obchodování s ohroženými druhy samozřejmě čelí množství překážek. Tyto souvisí s vnímáním environmentální kriminality jako takové a se způsoby s jakými se státy rozhodly s tímto druhem kriminality bojovat.

Klíčovými jsou v tomto boji především normy trestního práva, byť jde o normy ultima ratio. U těchto jediných se totiž předpokládá především funkce silně preventivní, a to buď jako prevence individuální (působící na konkrétního pachatele) nebo generální (zaměřenou na potenciální další pachatele trestných činů).¹⁶⁷ A koneckonců, prevence kriminality je to, o co by se mělo všem zainteresovaným stranám jednat především.

Vyšetřování trestných činů proti životnímu prostředí mají obvykle za úkol policejní orgány, ať již obecné či specializované, případně agentury, kterým zákon takové vyšetřování svěřuje. Příkladem první varianty, tedy svěřením vyšetřování obecným policejním orgánům, je typicky Česká republika.¹⁶⁸ Příkladem země, kde tento druh kriminality vyšetřují specializované policejní orgány, je Velká Británie (u každé policejní jednotky je jmenován určitý Police Wildlife Crime Officer, a dále mohou vyšetřovat tyto trestné činy i orgány UK Border Agency, tedy britské celní správy).¹⁶⁹ Zemí, kde je vyšetřování svěřeno specializované agentuře, je Austrálie, resp. agentury v jednotlivých australských státech (např. Environment Protection Authority Victoria vyšetřuje environmentální trestné činy podle zákona Environment Protection Act 1970 a zákona Pollution of Waters by Oil and Noxious Substances Act 1986)¹⁷⁰.

Obžaloba je poté podávána buď obdoby státního zastupitelství, nebo opět specializovanými agenturami. K nabídnutí příkladů využijí stejné země jako podle výkladu k vyšetřovacím pravomocem. V České republice podává obžalobu státní

¹⁶⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 25

¹⁶⁸ Ustanovení §12, §161 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu

¹⁶⁹ Příklady PWCO: <http://www.northyorkshire.police.uk/wildlifecrime>. [online]. [cit. 2015-03-02].

¹⁷⁰ Viz webovou stránku EPA Victoria: <http://www.epa.vic.gov.au/our-work/compliance-and-enforcement/epa-sanctions/prosecutions>. [online]. [cit. 2015-03-02].

zástupce.¹⁷¹ Ve Velké Británii je situace rozmanitější, jelikož obžalobu může podat buď Crown Prosecution Service (obdoba státního zastupitelství) nebo Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals¹⁷², a to na základě práva soukromé obžaloby podle ustanovení čl. 6 odst. 1 zákona Prosecution of Offences Act 1985.¹⁷³ V australském státě Victoria podává obžalobu buď Environment Protection Authority Victoria nebo Director of Public Prosecutions (obdoba státního zastupitelství).¹⁷⁴

Při shrnutí doposud uveřejněných závěrů a studií odborné veřejnosti¹⁷⁵ lze konstatovat, že vypořádávání se s environmentální kriminalitou musí dnes čelit pěti kategoriím problémů: 1.) nedostatky u vyšetřovacích a soudních institucí, včetně nedostatečných finančních prostředků určených k boji s ní, 2.) problém vysoké míry latentní, nevidované kriminality, 3.) korupce a neutralizační techniky, 4.) závažnost trestné činnosti proti životnímu prostředí je všeobecně podceňována, 5.) obecná neschopnost trestněprávních norem mít generálně preventivní účinek.

Každá z těchto kategorií problémů má přímý či nepřímý vliv na ty ostatní. Nedostatek finančních prostředků pro orgány trestné činy vyšetřující může být úrodnou půdou pro bujení korupčních praktik. Nebo pokud nebude environmentální kriminalita vnímána jako závažný problém, nebude do ní dostatečně investováno z veřejných finančních prostředků.¹⁷⁶ A potom především pátá kategorie je logickým závěrem plynoucím ze souhrnných problémů všech

¹⁷¹ Ustanovení §176 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu

¹⁷² Viz webovou stránku RSPCA: <http://www.rspca.org.uk/whatwedo/prosecution> [online]. [cit. 2015-03-14].

¹⁷³ Viz webovou stránku: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/23> [online]. [cit. 2015-03-14].

¹⁷⁴ Viz webovou stránku EPA Victoria: <http://www.epa.vic.gov.au/our-work/compliance-and-enforcement/epa-sanctions/prosecutions> [online]. [cit. 2015-03-14].

¹⁷⁵ WELLSMITH, Melanie. Wildlife Crime: The Problems of Enforcement. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 125-148;

DU RÉES, Helena. Can Criminal Law Protect the Environment?: Strategies for Controlling and Combating Environmental Crime. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. 2010-11-05

¹⁷⁶ AKELLA, A. S., CANNON, J. B. Strengthening the Weakest Links: Strategies for Improving the Enforcement of Environmental Laws Globally. Washington, DC: Center for Conservation and Government. 2004. In: WHITE, R. (Ed) (), *Environmental Crime; A Reader*, str. 528 – 567. Cullompton: Willan Publishing, 2009

předchozích kategorií. Ve svém výsledku bude pak environmentální kriminalita páchána zkrátka proto, že je-li sužována těmito problémy, tak potenciální pachatelé nebudou mít důvod domnívat se, že by je kdokoli mohl odhalit, a pokud by se tak přeci jen stalo, bude na to pohlíženo spíše jako na drobný prohřešek než závažný zločin.

Jednotlivě bych se teď ráda věnovala trochu podrobněji jednotlivým výše načrtnutým kategoriím problémů, se kterými se boj s environmentální kriminalitou (konkrétně boj s Wildlife crime) potýká.

4.2.1. Nedostatky u vyšetřovacích a soudních institucí

První kategorií problémů jsou nedostatky u vyšetřovacích a soudních institucí, včetně nedostatečných finančních prostředků určených k boji s ní. Tato kategorie obsahuje dvě dílčí překážky pro vyšetřující orgány a agentury, a to jednak nedostatek personálu (případně náležitě vyškoleného personálu) a jednak nedostatek základního materiálního zázemí v podobě potřebné techniky k vyšetřování tohoto velice specifického typu trestné činnosti. Tyto dvě překážky potom mohou vyústit v nedostatečné schopnosti nejen vyšetřovací, ale i schopnosti informace sdílet s dalšími národními a mezinárodními vyšetřovacími orgány, a dostát tak mezinárodním závazkům převzatým za účelem boje s organizovanou kriminalitou.

Osobně považuji za nejpalcivější problém nedostatečně vyškolený personál. Nejde pouze o policejní orgány, ale i o státní zástupce či soudce. A to nejen v našich podmínkách, ale především v místech výskytu ohrožených druhů, tedy v rozvojových zemích. Jde o značně specializovanou oblast s velmi specifickým způsobem vyšetřování a dokazování. Ale proto, že společnost vnímá environmentální kriminalitu jako spíše nedůležitou a okrajovou, jsou tyto úzce vyprofilované role orgánů činných v trestním řízení pro kvalitní uchazeče spíše

neatraktivní. Zaznívají dokonce názory, že se tito specialisté ani nepotýkají s kriminalitou jako takovou.¹⁷⁷

Jak bylo řečeno výše, ve Velké Británii je povinnost, aby měla každá policejní jednotka alespoň jednoho člena specializovaného na tento druh kriminality - Police Wildlife Crime Officer (PWCO). A i když je alespoň takovéto institucionální odlišení dobrým prvním krokem, uvádění do praxe bude ještě dlouhou cestou, jelikož ani po jmenování do funkce PWCO se takový člen policejního orgánu nevěnuje čistě environmentální kriminalitě, nýbrž zabývá se jí pouze na částečný úvazek vedle ostatních všeobecných povinností.¹⁷⁸ Je poté velice těžké se specializovat a skutečně se vzdělávat v oboru, na který má být PWCO zaměřen. V České republice probíhá také do určité míry specializace policejních orgánů, byť není natolik institucionálně odlišená jako ve Velké Británii. Každoročně Policejní prezidium ČR školí desítky kriminalistů, kteří se environmentální kriminalitou zabývají.¹⁷⁹ Nejvýhodnějším řešením je proto svěřit vyšetřování těchto trestných činů do rukou čistě specializované agentury – jako je tomu například v již zmíněné Austrálii (Environment Protection Authority) nebo ve Spojených státech amerických (U. S. Fish & Wildlife Service).

Jiná situace je u specializace soudnictví. V některých státech je běžné, že se za účelem řádného posouzení environmentální problematiky zřizují specializované soudy. K roku 2009 jich bylo evidováno 80, a to ve 35 různých státech světa¹⁸⁰. První takový soud vůbec vznikl v roce 1917 v Dánsku.¹⁸¹ Jako příklad moderních environmentálních soudů lze uvést The Environment Court in New Zealand,¹⁸² který řeší environmentální případy s výjimkou bohužel právě trestněprávní agendy (ta je řešena na úrovni krajského soudu u District Court, kde ji ale řeší specializovaní soudci, tzv. Environment Judges nebo Alternative Environment

¹⁷⁷ WELLSMITH, Melanie. Wildlife Crime: The Problems of Enforcement. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 135

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 132

¹⁷⁹ Viz webovou stránku: <http://www.policie.cz/clanek/trestna-cinnost-proti-zivotnimu-prostredi.aspx> [online]. [cit. 2015-03-14].

¹⁸⁰ PRING, George, PRING, Katherine, Specialized Environmental Courts and Tribunals at the Confluence of Human Rights and the Environment, *Oregon Review of International Law* No. 2, 2009

¹⁸¹ Tamtéž

¹⁸² Viz webovou stránku: <http://www.justice.govt.nz/courts/environment-court> [online]. [cit. 2015-03-10].

Judges)¹⁸³. V Austrálii jsou tři takto specializované soudy - The Land and Environment Court ve státě New South Wales (který se trestněprávní agendou zabývá již dlouhodobě a velice úspěšně)¹⁸⁴, The Planning and Environment Court v Queenslandu (ten ale stejně jako novozélandský soud trestněprávní agendu nespravuje, s výjimkou trestného činu pohrdání soudem),¹⁸⁵ a třetím je The Environment, Resources and Development Court v Jižní Austrálii (který se trestněprávní agendou zabývá, ale je limitován výší sankce, kterou může jako soud na nejnižší úrovni, tj. jako tzv. Magistrate Court, uložit – tou je AUD 300.000 nebo 2 roky nepodmíněného odnětí svobody).¹⁸⁶ Ve Velké Británii byl v roce 2010 zřízen The Environmental Tribunal (zabývá se ale pouze sankcemi administrativněprávní povahy).¹⁸⁷

i. The Land and Environment Court

Za průkopnický soud na úseku trestněprávní agendy považuji osobně The Land and Environment Court ve státě New South Wales (dále pouze „LEC“). Tento soud byl zřízen roku 1979 (jako první z australských environmentálních soudů) a byl reakcí na dlouhodobý střet zájmů volného rozmachu trhů a kapitalistické společnosti se zájmem udržitelného rozvoje a ochrany přírodního bohatství¹⁸⁸. Všeobecnou myšlenkou k zavedení této „green justice“ je, že jde o způsob jak kompenzovat kromě nedostatečného právního postavení přírody samotné také diskriminativní chování vůči sociálně slabším menšinám, které jsou podrobovány tzv. environmentálnímu rasismu (jde například o skupiny lidí z nižších vrstev, kteří

¹⁸³ Viz webovou stránku: <http://www.justice.govt.nz/courts/environment-court/documents/environment-court-updated-practice-note-for-consultation/view> [online]. [cit. 2015-03-14].

¹⁸⁴ Viz webovou stránku LEC: http://www.lec.justice.nsw.gov.au/lec/types_of_disputes.html,c=y [online]. [cit. 2015-03-14].

¹⁸⁵ Viz webovou stránku LEC: <http://www.courts.qld.gov.au/courts/planning-and-environment-court> [online]. [cit. 2015-03-14].

¹⁸⁶ Viz webovou stránku:

<http://www.courts.sa.gov.au/Lists/Practice%20Directions/Attachments/10/ERD%20Court%20Practice%20Directions.pdf> [online]. [cit. 2015-03-14].

¹⁸⁷ Viz webovou stránku: <https://www.gov.uk/environmental-fines-or-notice-appeal-against-a-regulator#the-tribunal> [online]. [cit. 2015-03-14].

¹⁸⁸ WALTERS, Reece a Diane Solomon WESTERHUIS. Green crime and the role of environmental courts. *Crime, Law and Social Change*. Palgrave Macmillan, 2013, vol. 59, issue 3, s. 279-290

se nemohou účinně bránit velkým průmyslovým koncernům postaveným v bezprostřední blízkosti jejich obydlí).¹⁸⁹

LEC dělí svůj nápad práce do 8 funkčních tříd, kdy třídy 5 – 7 se zabývají trestněprávní agendou (třída 5 se zabývá prvostupňovým rozhodováním, zbylé dvě potom odvoláním).¹⁹⁰ Zajímavostí je, že pro všechnu ne-trestní environmentální agendu je povinností, že se nejprve strany podrobí mediaci, aby se jejich případem soud mohl poté případně zabývat.¹⁹¹

Prvním výrazným rozsudkem, který LEC vydal, byl případ z roku 1997 vedený jako Environment Protection Authority v Gardner [1997] NSWLEC 169. Šlo o vůbec první případ, kdy tento soud rozhodl o nepodmíněném odnětí svobody jako o trestu za spáchání trestného činu proti životnímu prostředí. Gardner byl odsouzen za úmyslné znečišťování řeky vypouštěním odpadních látek z karavanu skrze jím vytvořený systém potrubí, a to za účelem vyhnout se nákladům na jeho odstranění zákonem předvídaným způsobem. Soudce Lloyd se při rozhodování tohoto případu snažil dosáhnout co největšího generálně preventivního účinku, a tak uložil sankci, která je mnohými komentátory považována za neúměrně přísnou. Gardner byl odsouzen k peněžitému trestu AUD 250.000, ke 12 rokům nepodmíněného odnětí svobody, a navíc také k náhradě nákladů trestního řízení ve výši AUD 170.000.¹⁹²

Od pozdějších let se u LEC snížil počet případů, které došly až do fáze obžaloby, a navíc se využívání trestního práva k ochraně ohrožených druhů začalo opírat o jiné základy než je nutně potřeba zastrášovat vysokými sankcemi. Podle autorů Walters a Westerhuis¹⁹³ tak došlo k odklonu od klasického akuzačního řízení. Obžalovaní, kteří přistoupí na dohodu o vině a trestu (což je v oblasti environmentální kriminality běžnou praxí),¹⁹⁴ jsou obvykle ochotni přistoupit i na

¹⁸⁹ ALIER, Joan Martínez. *Capitalism Nature Socialism*. 2000, vol. 11, issue 4, s. 45-50.

¹⁹⁰ Viz webovou stránku LEC: http://www.lec.justice.nsw.gov.au/lec/types_of_disputes.html,c=y [online]. [cit. 2015-03-14].

¹⁹¹ WALTERS, Reece a Diane Solomon WESTERHUIS. Green crime and the role of environmental courts. *Crime, Law and Social Change*. Palgrave Macmillan, 2013, vol. 59, issue 3, s. 279-290

¹⁹² Tamtéž, str. 285

¹⁹³ Tamtéž, str. 285

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 286

jiné dohody o odstranění následků jejich činů nebo se dobrovolně účastnit sanačních projektů oblasti, která byla jejich chováním postižena. Dochází tak ke spolupráci mezi orgány činnými v trestním řízení, obžalovanými a v některých případech i s komunitami místních občanů trestným činem dotčených (neziskovými organizacemi nebo lokálními zastupitelstvy). Velmi často dochází k cílenému zveřejňování informací o případu a ke všeobecně edukativním tendencím vůči veřejnosti. Pokud na tyto kroky přistoupí obžalovaný ještě před vynesením rozsudku, jsou veškeré jeho aktivity brány jako polehčující okolnosti.

Řízení před LEC tedy připouští mnohem větší flexibilitu procedurální i sankční, a to za účelem dosažení obnovení narušených vazeb mezi obžalovaným a obecně společností, místní komunitou či přírodou (koncept tzv. restorativní justice).¹⁹⁵ Podle předsedy LEC, soudce Prestona, je tento trestněprávně filozofický koncept výrazně budován na pojmu „oběť trestného činu“ a příroda do této skupiny spadá; tedy že trestný čin nemusí být posuzován pouze z antropocentrického úhlu pohledu, ale že stačí perspektiva ekocentrická.¹⁹⁶

Důkazem tohoto přístupu může být nedávný rozsudek Chief Executive of the Office of Environment and Heritage v Rinaldo (Nino) Lani [2012] NSWLEC 115, vyhlášený 18. května 2012. V tomto případě byli obžalovaní společnost Bombala Investments Pty Ltd a její předseda představenstva pan Rinaldo Lani. Oba obžalovaní byli shledáni vinnými trestným činem úmyslného ničení přirozených stanovišť ohroženého druhu vakoveverky větší (*Petaurus norfolcensis*) stavebními pracemi. Jak společnost Bombala Investments, tak pan Rinaldo Lani byli oba odsouzeni k účelově vázanému peněžitému trestu AUD 23.000, a to do rozpočtu správy národních parků (National Parks and Wildlife Funds), přičemž tyto peníze

¹⁹⁵ BRAITHWAITE, John. Restorative Justice and De-Professionalization. *The Good Society*. 2004, vol. 13, issue 1, s. 28-31: „Restorative justice is a process where all the stakeholders affected by an injustice have an opportunity to discuss how they have been affected by the injustice and to decide what should be done to repair the harm. With crime, restorative justice is about the idea that because crime hurts, justice should heal. It follows that conversations with those who have been hurt and with those who have afflicted the harm must be central to the process“

¹⁹⁶ PRESTON, Brian, The Use of Restorative Justice for Environmental Crime (March 22, 2011). (2011) 35 *Criminal Law Journal* 136

byly vázány k výzkumu a mapování oblastí výskytu tohoto ohroženého druhu.¹⁹⁷ Dále byli odsouzeni k vypracování plánu vypořádávajícího se dlouhodobě s následky jejich jednání (tzv. Remediation Plan) a samozřejmě zajišťovali na své náklady veškeré bezprostřední sanační kroky. Jako poslední sankce byla odsouzeným uložena povinnost na své vlastní náklady zveřejnit rozsudek a fakta případu v místních novinách.¹⁹⁸

4.2.2. Vysoká míra latentní kriminality

Druhou kategorií problémů, se kterou se musí boj s environmentální kriminalitou vypořádat je problém vysoké míry latentní, nevidované kriminality. Podle obecných odhadů je hlášeno či zaznamenáno pouze kolem 10 % celkové environmentální kriminality.¹⁹⁹ Je zřejmé, že taková míra neexistence reportingu či neúčinnosti monitoringu trestných činů proti životnímu prostředí zrovna neprospívá generálně preventivnímu účinku trestního práva. Pokud je odhalen pouze každý desátý pachatel těchto trestných činů, nemají na ostatní potenciální pachatele vliv ani vysoké sankce, ať jsou již sebevíc drakonické.²⁰⁰

Tato nízká míra hlášených, natož pak stíhaných trestných činů je u environmentální kriminality vysvětlována tím, že jde o trestné činy de facto „bez obětí“ – resp. bez obětí, které jsou schopny samy hlásit daný trestný čin. Kriminalistickým statistikám také neprospívá fakt, že u tohoto druhu trestných činů se účinky ne vždy projevují bezprostředně po spáchání činu nebo ne vždy na místě spáchání činu. A tak se nezřídka stává, že o spáchaném trestném činu ví jako jediný jeho pachatel.²⁰¹

Veškerá data, která ohledně těchto trestných činů máme, jsou budována na pro-aktivních vyšetřovacích metodách policejních orgánů či neziskových a jiných

¹⁹⁷ Studie a mapping byly prováděny společností Niche Environment and Heritage a byly dokončeny v červenci 2013. Hlavním vedoucím projektu byl Dr. Rod Kavanagh.

¹⁹⁸ WALTERS, Reece a Diane Solomon WESTERHUIS. Green crime and the role of environmental courts. *Crime, Law and Social Change*. Palgrave Macmillan, 2013, vol. 59, issue 3, s. 287

¹⁹⁹ WELLSMITH, Melanie. Wildlife Crime: The Problems of Enforcement. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 135

²⁰⁰ Tamtéž

²⁰¹ Tamtéž

organizací zabývajících se ochranou životního prostředí²⁰², na trestních oznámeních environmentálně zainteresovaných občanů (jelikož ne vždy lze snadno rozpoznat, zda byl spáchán trestný čin či nikoli, a tak se zdrženlivější občané spíše na vyšetřující orgány neobráťí), případně na metodickém porovnávání dat o stavu životního prostředí a jejich analýze (jako tomu bylo například u ČIŽP a jí odhaleným organizovaným spolením při neoprávněném nakládání s nosorožčími rohy).²⁰³

Zdá se mi proto, že vypořádání se s touto kategorií problémů závisí především na náležitém sdílení informací mezi jednotlivými na vyšetřování zúčastněnými subjekty a na náležitém vzdělávání veřejnosti. Dokud nebude mít společnost tušení, jakým trestným činům může být potenciálně vystavena, nebude ani schopna je nějak detekovat. Že je vražda trestným činem ví proto každý – od hodin vlastivědy na základní škole se učíme, že v biblickém Desateru je „Nezabiješ“ a hrdina příběhů z pera Agathy Christie, slavný Hercule Poirot, rozebírá morální i jiná hlediska tohoto trestného činu na televizních obrazovkách skoro každý večer. Kdy ale naposledy vyšetřoval například právě neoprávněné nakládání s chráněnými živočichy a rostlinami?

4.2.3. Korupce a neutralizační techniky

Třetí kategorií problémů, kterým musíme při boji s touto kriminalitou čelit, je kategorie obsahující veškeré korupční praktiky a tzv. neutralizační techniky. Většina autorů komentujících korupci ji vztahuje primárně k rozvojovým zemím, tedy k zemím, které mají vydávat vývozní permity²⁰⁴.

²⁰² V našem prostředí typicky Česká inspekce životního prostředí, ve Velké Británii pak například Royal Society for Protection of Birds, Environmental Investigation Agency nebo National Wildlife Crime Unit.

²⁰³ WELLSMITH, Melanie. Wildlife Crime: The Problems of Enforcement. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s.135

²⁰⁴ Tamtéž

Vedle klasické korupce stojí neutralizační techniky,²⁰⁵ což jsou způsoby, jimiž si pachatelé ospravedlňují své jednání, případně vyšetřovatelé své rozhodnutí danými trestnými činy se nezabývat. Typicky jde o přesvědčování sama sebe i svého okolí o tom, že přece při tomto „trestném činu“ není žádná oběť, nikomu se nic nestalo, a tak na něm vlastně není nic trestného (tzv. Denial of the victim / injury). Další běžnou technikou je ospravedlňování svého chování z důvodu krajní nouze při střetu více podstatných zájmů (zájem na ochraně přírody versus ekonomická stabilita „poškozeného pachatele“), kdy se pachatel například zbavuje dravce proto, že mu rdousil stádo (tzv. Defecce of necessity). Třetí takovou technikou je tvrzení, že na to měl vlastně pachatel právo, které se užije například tehdy, kdy je pachatel přesvědčen, že zákonodárce už měl danou oblast dávno upravit, ale protože se k tomu nedostal, lze svépomocí zasáhnout (tzv. Claims of entitlement). Další takovou technikou je poté prosté přesvědčení, že když se tak chovají všichni, pak dané jednání zkrátka trestné být nemá a nemůže (tzv. Everyone's Doing It).²⁰⁶

Britští autoři se často o těchto neutralizačních technikách zmiňují v souvislosti s trestnými činy pytláctví ohrožujícími jezevce lesní (*Meles meles*).²⁰⁷ Ve Velké Británii byli jezevci zákonem chráněni již od roku 1973, a i nejnovější zákon vydaný na jejich ochranu, 1992 Protection of Badgers Act, výslovně prohlašuje za trestný čin, pokud kdokoli úmyslně usmrtí jezevce, kromě případů, kdy je to příslušnými autoritami explicitně povoleno. Stejně je trestným činem úmyslné zranění jezevce, jeho odejmutí z volné přírody nebo pokusy tohoto zakázaného jednání. Dále je trestným činem i pouhé držení mrtvého jezevce. National Wildlife Crime Unit považuje dodnes úmyslné vybíjení jezevců za prioritní problém číslo jedna při ochraně ohrožených druhů na území Velké Británie.²⁰⁸ Nelibost, kterou vůči jezevci místní obyvatelé (farmáři především) chovají, se týká

²⁰⁵ SYKES, Gresham M. a David MATZA. Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*. 1957, vol. 22, issue 6, s. 664 - 670.

²⁰⁶ COLEMAN, James William. *The criminal elite: the sociology of white-collar crime*. 3rd ed. St. Martin's Press.

²⁰⁷ ENTICOTT, Gareth. Techniques of neutralising wildlife crime in rural England and Wales. *Journal of Rural Studies*. 2011, vol. 27, issue 2, s. 200-208

²⁰⁸ Viz webovou stránku NWCU: <http://www.nwcu.police.uk/what-are-priorities-and-intelligence-requirements/priorities/> [online]. [cit. 2015-03-20].

údajné schopnosti jezevců přenášet některé nemoci na dobytek (jde především o slintavku a kulhavku nebo dobytčí tuberkulózu). Enticott ve své práci²⁰⁹ popisuje, jak mu rozhovory s 61 farmáři z různých oblastí britského venkova a jejich následná analýza odkryly neutralizační techniky těmito pachateli využívané k tomu, aby ospravedlnili své činy. Enticott shrnuje své poznatky tak, že farmáři aplikují především techniku krajní nouze, kdy usmrcování jezevců považují za ochranu svých stád a tedy své živnosti. Dále aplikují techniku, že u jezevců vlastně nejde o žádnou oběť trestného činu, jelikož pro samotného nakaženého jezevce je usmrcení vysvobozením. Silná je i technika ohledně oprávnění farmářů usmrtit jezevce, jelikož politika a zákony, které se připravují ve vzdálených městech, nedostatečně reflektují potřeby farmářského života a místní komunity.²¹⁰

Tyto neutralizační techniky dovolují pachatelům ospravedlnit své chování, a tak snižují účinnost běžných způsobů boje proti kriminalitě. Těchto technik je zapotřebí se zbavit, aby potenciální pachatelé neměli příliš možností vůbec si představovat trestněprávně relevantní chování jako jeden z možných způsobů jak se s problémem vypořádat. Tento kulturně komplexní problém, který se navíc opírá o morálně pohnuté základy a pravděpodobně nedostatečnou informovanost pachatelů, tak rozhodně nevyřeší přísnější sankce a jejich tvrdší vynucování. Aby měl druh šanci přežít, musí dojít k symbióze s jeho komunitou. A to i komunitou lidskou.

4.2.4. Podceňování závažnosti Wildlife crime

Čtvrtá skupina problémů, kterým čelí potírání této kriminality, tkví v tom, že trestná činnost proti životnímu prostředí obecně není chápána jako vážný problém. A samozřejmě, tento problém se do určité míry prolíná i s ostatními. Nejde o trestné činy, které by za sebou zanechávaly přímé oběti. Nejde ani o trestné činy, které by občanům bezprostředně hrozily při procházce městem.

²⁰⁹ ENTICOTT, Gareth. Techniques of neutralising wildlife crime in rural England and Wales. *Journal of Rural Studies*. 2011, vol. 27, issue 2, s. 200-208

²¹⁰ Tamtéž

Nejde o trestné činy, o kterých se s hrůzou v očích lidí baví. Tradičně jsou to spíš násilné trestné činy a trestné činy hospodářské, které jsou vnímány jako ty „skutečně trestné“.²¹¹

O tom, že nejen společnost, ale i zákonodárce chápe tento druh kriminality jako nikoli až tak závažný, svědčí jeho zařazení do obvykle nižší kategorie trestnosti. V českém právním prostředí jsou tradičně trestné činy proti životnímu prostředí považovány zákonodárcem za pouhé přečiny (tedy nedbalostní trestné činy a trestné činy, za které zákon ukládá trest odnětí svobody s horní hranicí sazby do 5 let)²¹² a výjimky tvoří pouze ty nejzávažnější kvalifikované skutkové podstaty třech trestných činů - Poškození a ohrožení životního prostředí, Neoprávněné vypuštění znečišťujících látek a Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, ze které lze pachateli uložit trest odnětí svobody až do výše osmi let.²¹³

Co se týče anglo-amerického právního prostředí, tam se závažnost trestných činů rozlišuje z procesněprávního hlediska na tzv. summary offences a tzv. indictable offences, které se od sebe liší primárně v tom, zda u nich existuje právo na porotní systém, či který soud o věci rozhoduje a jaké jsou maximální tresty, jež může soudce toho kterého soudu uložit. Ve Velké Británii je drtivá většina environmentální kriminality v kategorii summary offences, tedy trestných činů méně závažných (z našeho pohledu by se daly systematicky zařadit mezi přečiny), o kterých rozhoduje samosoudce, neexistuje u nich právo na porotu a nejvyššími tresty mohou být peněžité trest ve výši GBP 5.000 a/nebo 6 měsíců trvající trest odnětí svobody (byť za některé environmentální trestné činy nemůže být uložen trest odnětí svobody vůbec, a zase na druhou stranu v některých případech je umožněno uložit výjimečný peněžité trest až GBP 20.000). Indictable offences, tedy ty závažnější trestné činy, jsou v britském Wildlife crime celkem tři (trestem je poté ničím nelimitovaný peněžité trest a nepodmíněný trest odnětí svobody se sazbou až 5 let) – Neoprávněný vývoz, dovoz či jiné nakládání s chráněnými druhy

²¹¹ WELLSMITH, Melanie. Wildlife Crime: The Problems of Enforcement. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 134

²¹² Ustanovení §14 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

²¹³ JARMIČ, Libor. Trestní právo a ochrana životního prostředí. *Trestněprávní revue*. 2010, 9, s. 270

podle úmluvy CITES,²¹⁴ Introdukce invazivních druhů do volné přírody,²¹⁵ Přisvojení pravomoci inspektora životního prostředí.²¹⁶

O tom, jak přísné mají být sankce za porušování environmentálních norem a páchaní trestných činů proti životnímu prostředí, se vedou v odborných kruzích diskuze, ale obecně se považují spíše za nízké a nedostatečně odrážející závažnost této kriminality²¹⁷. Domnívám se však, že i kdyby zákonodárci dospěli k názoru, že se horní limity trestních sazeb zvýší, tak dokud celospolečensky nepřekonáme i jiné ze zmíněných překážek v boji s tímto druhem kriminality, pak se stejně od rozhodovací praxe soudů nedočkáme jiných výsledků při aplikaci těchto přísnějších norem než doposud.

4.2.5. Chybějící generálně preventivní účinek

Pátý problém s bojem proti environmentálním trestným činům je spojován s obecnou neschopností trestněprávních norem mít generálně preventivní účinek. Jde o problém, který vzniká kumulací předcházejících čtyř kategorií problémů.

4.3. Prevence a eliminace Wildlife crime

Jak již bylo několikrát zmíněno v předcházejících kapitolách, orgány činné při vyšetřování a stíhání trestných činů na úseku neoprávněného nakládání a obchodování s ohroženými druhy uvádějí v život běžná opatření, která se aplikují u potírání tohoto typu environmentální kriminality. V této kapitole se budu více věnovat alternativě (nebo spíše doplňkové metodě) k těmto tradičním opatřením, která by se měla zaměřit na prvotní tzv. pytláckou fázi environmentální kriminality proti ohroženým druhům – Situational Crime Prevention (dále jen „SCP“).

²¹⁴ Zákon „Control of Trade in Endangered Species (Enforcement) Regulations 1997 as amended by COTES (Enforcement) (Amendment) Regulations 2005 and 2007“

²¹⁵ Ustanovení článku 14 zákona Wildlife and Countryside Act 1981 as amended

²¹⁶ Ustanovení článku 19XB(4) zákona Wildlife and Countryside Act 1981 as amended

²¹⁷ WELLSMITH, Melanie. Wildlife Crime: The Problems of Enforcement. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2

Tato metoda, jak již krátce popsáno ke konci kapitoly pojednávající o sítích pytláků, má za cíl pragmatickým způsobem motivovat potenciální pachatele ke zdržení se odchyty chráněných druhů. Jde o alternativní přístup, kdy se místním obyvatelům (lokálním pytlákům) nabízejí odlišné podněty od těch bezprostředně finančních (cena za upytlačeného živočicha), a kdy tyto nové podněty dokáží v místních obyvatelích vzbudit snahu o zachování nedotčenosti ekosystémů v jejich regionu.²¹⁸

4.3.1. Jednotlivé SCP kategorie

Hlavním zastáncem myšlenky SCP je Ronald Clarke,²¹⁹ který tvrdí, že primárně je nutno představit do společnosti kontextové změny za účelem snížení možností k páčání daných trestných činů. Je to metoda, kdy se důraz klade na eliminaci příležitostí ke spáchání trestného činu spíš než na odstrašení jednotlivých pachatelů. Podle této metody je potenciálním pachatelem kdokoli z dané komunity, je-li mu dána příležitost daný trestný čin spáchat.²²⁰

Ke snižování negativních podnětů a naopak kriminologicky pozitivní stimulaci nabízí SCP až 25 metod. Tyto jsou rozděleny do 5 základních kategorií podle toho, na jaké stimuly se u potenciálních pachatelů zaměřují.

Těmito pěti kategoriemi²²¹ jsou 1.) *Zvyšování úsilí*, 2.) *Zvyšování rizika*, 3.) *Snížení odměn*, 4.) *Snížení míry provokace*, a 5.) *Zabránění výmluvám*²²². Každá z kategorií obsahuje 5 metod. Jde o obecně použitelný kriminologický koncept, a tedy ne každá metoda je také aplikovatelná na případy prevence konkrétně trestných činů proti chráněným druhům.

²¹⁸ PIRES, Stephen F. a William D. MORETO. Preventing Wildlife Crimes: Solutions That Can Overcome the 'Tragedy of the Commons'. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 107

²¹⁹ CLARKE, R. V. Situational Prevention. In WORTLEY, Richard a Lorraine Green MAZEROLLE (Eds.) *Environmental criminology and crime analysis*, 2008, str. 178 – 194.

²²⁰ Tamtéž

²²¹ Tamtéž

²²² V originální terminologii jde o 1.) Increase the effort, 2.) increase the risks, 3.) reduce the rewards, 4.) reduce provocations, 5.) remove excuses.

Do první kategorie - *Zvyšování úsilí* - typicky patří ztížení způsobu jak se dostat k obětem trestného činu, zpřísnění vstupů do či východů z oblasti, tzv. odklánění potenciálních pachatelů (např. charakteristicky aplikovatelné jako oddělené pánské a dámské toalety při předcházení trestným činům znásilnění či sexuálního nátlaku a jiného obtěžování).

Do druhé kategorie - *Zvyšování rizika* - lze zahrnout veškeré metody, které zvyšují rizikovost páchaní trestných činů natolik, aby pachatele v konečném případě od jejich spáchání odradily. Jde samozřejmě o zvyšování zajištění a ochrany obětí trestného činu, sousedské hlídky, pokrytí oblastí kamerovým dohledem nebo dostatečným osvětlením, podpora tzv. whistleblowers (informátorů), snižování anonymity potenciálních pachatelů (typickým projevem je detailní monitoring veškerých návštěvníků fotbalových utkání ve Velké Británii²²³).

Ve třetí kategorii - *Snížení odměn* - jsou typickými metodami monitoring trhů a odbytišť, na které se potenciální pachatelé se svou kořistí obrátí, nebo označení potenciálních obětí takovým způsobem, který v případě, že i kdyby se jich pachatel zmocnil, již by je nemohl na černém trhu jakkoli prodat. Posledně zmíněný případ je aktuálně klíčový například u ochrany všech druhů nosorožců před pytláctvím, jelikož v posledních letech začal jejich systematický odchyt a jejich rohy se tak čipují nebo se napouští látkami, které zvířatům neublíží, ale jejich použitím tyto rohy pro potenciální kupce ztrácí hodnotu²²⁴.

Pro čtvrtou kategorii - *Snížení míry provokace* - se uplatní metody, kterými se předchází konfliktům (zejména konfliktům mezi místními obyvateli a chráněnými druhy, které tito obyvatelé vidí jako potenciální škůdce - např. když levhart sněžný útočí na stáda asijských pastevců koz), nebo metoda tzv. odlišné motivace, kdy se chráněné druhy, budou-li živé a stále přítomné ve svém

²²³ Ustanovení článku 5 zákona Football Spectators Act 1989 ve znění pozměňujících zákonů.

²²⁴ Napouštění rohů jedem viz webové stránky

http://www.savetherhino.org/rhino_info/thorny_issues/poisoning_rhino_horns. [online]. [cit. 2015-03-14].; <http://www.theguardian.com/environment/2013/apr/04/rhino-horns-poisoned-poachers-protect> [online]. [cit. 2015-03-14].; <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/99143-pytlaky-nosorozcu-maji-odradit-rohy-napustene-jedem/> [online]. [cit. 2015-03-14].

ekosystému, stanou pro své okolí přínosnější (př. eko-turismus). Obě dvě zde načrtnuté metody budou podrobněji vysvětlené v případových studiích v závěru této kapitoly.

V páté kategorii - *Zabránění výmluvám* - nalezneme metody, které se vypořádávají s tzv. neutralizačními technikami pachatelů. Neutralizační techniky jsou způsoby, kterými si pachatelé ospravedlňují své chování, a kterým jsem se věnovala v kapitole 3.3.3. V těchto případech bude základními SCP metodami tedy zvyšování povědomí o důležitosti chráněných druhů pro danou oblast, zabraňování šíření nepravdivých informací, které by dávaly důvody pro odchyt chráněných druhů²²⁵ nebo pomoc s přivyknutím na nový ochranný režim vůči chráněným druhům.

Autoři Pires a Moreto jako příklad jednotlivých metod spadajících pod každou z těchto pěti kategorií používají obecnou metodiku kriminologické společnosti Center for Problem-Oriented Policing²²⁶. Dále pak Pires a Moreto rozpracovávají tyto jednotlivé kategorie a aplikují je na vybrané případy environmentální kriminality. Zastávají obecně názor, že je nutno bojovat s trestnými činy proti chráněným druhům způsobem, který je spíše alternativním cíleným regionální přístupem k této kriminalitě než přístupem čistě mezinárodním s obecnými restrikcemi obchodování a jiného nakládání s chráněnými druhy²²⁷. Zejména proto, že ani přes tyto zákazy se nepodařilo tento druh kriminality výrazně omezit, natož mu zamezit, a pytláčení i značná profitabilita tohoto druhu obchodu tak pokračují nadále²²⁸.

²²⁵ Jde o cokoli, co žene poptávku na trhu po druzích nebo výrobcích z nich – pro nosorožčí roh typicky fámy o schopnosti těchto rohů léčit rakovinu nebo že funguje jako magické afrodiziakum. Viz webovou stránku

<http://www.wildaid.org/sites/default/files/resources/WEBReportRhinoHornDemand2014.pdf> [online]. [cit. 2015-03-20].

²²⁶ Metodika spolku viz webovou stránku:

<http://www.popcenter.org/library/25%20techniques%20grid.pdf> [online]. [cit. 2015-03-20].

²²⁷ PIRES, Stephen F. a William D. MORETO. Preventing Wildlife Crimes: Solutions That Can Overcome the 'Tragedy of the Commons'. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 109

²²⁸ LEMIEUX, A. M. a R. V. CLARKE. The International Ban on Ivory Sales and its Effects on Elephant Poaching in Africa. *British Journal of Criminology*. 2009-06-17, vol. 49, issue 4, s. 451-471

4.3.2. Případová studie – jihoameričtí papoušci

Kvůli nelegálnímu obchodu s chráněnými druhy se papoušci stali nejvíce ohroženými druhy ptáků na světě. Aktuálně hrozí podle Červeného seznamu ohrožených druhů IUCN vyhynutí až třem stovkám tohoto živočišného druhu²²⁹. Primární poptávka po papoušcích je z důvodu chovat je jako domácí mazlíčky²³⁰. U tohoto živočišného druhu je také velice jednoduchý jejich odchyt i nalezení jejich odbytiště, jelikož jde především o regionální tržiště (která CITES nijak regulovat nemůže)²³¹. Navíc je v jihoamerické oblasti odchyt papoušků považován za poměrně nedůležitý druh kriminality, a tak ani orgány pověřené dohledem nad dodržováním zákonů a mezinárodních norem se jím v náležitě míře nezabývají²³². Podle některých komentátorů je státním kontrolním a vynucovacím aparátem každoročně zabráněno pouze 1 – 2 % veškerého nelegálního obchodu s papoušky²³³.

Autoři Pires a Moreto proto zastávají názor, že tento druh kriminality by bylo možno výrazně redukovat při užití SCP metod, tedy při změně vnímání tohoto nelegálního obchodu místními obyvateli. Budou-li mít místní obyvatelé dostatek pozitivní stimulace k ochraně papoušků volně žijících v jejich okolí, stanou se tyto chráněné druhy pro pytláky hůře dosažitelné (v primární pytlácké fázi řetězce), a stejně tak obtížněji se jich budou zbavovat (v dalších fázích řetězce jako je zprostředkování a obchodování).

V tomto ohledu nabízejí Pires a Moreto jako řešení podporu ekoturismu a vytváření tzv. eco-tourist lodges, tedy míst, kam budou turisté jezdit výhradně za pozorováním chráněných druhů v jejich přirozených stanovištích. Nejen že tato

²²⁹ Viz webovou stránku <http://www.iucnredlist.org/>

²³⁰ CANTÚ-GUZMÁN, J. C., SÁNCHEZ-SALDANA, M, E., GROSSELET, M. and SILVA-GOMEZ, J. (2008) The illegal parrot trade in Mexico: a comprehensive assessment. Bosques de las Lomas, Mexico: Defenders of Wildlife

²³¹ PIRES, S. F. a R. V. CLARKE. Sequential Foraging, Itinerant Fences and Parrot Poaching in Bolivia. *British Journal of Criminology*. 2011-03-17, vol. 51, issue 2, s. 314-335.

²³² HERRERA, M. and HENNESSEY, B. Quantifying the illegal parrot trade in Santa Cruz de la Sierra, Bolivia, with emphasis on threatened species. *Bird Conserv. Int.* 17, 2007, 295–300

²³³ CANTÚ-GUZMÁN, J. C., SÁNCHEZ-SALDANA, M, E., GROSSELET, M. and SILVA-GOMEZ, J. (2008) The illegal parrot trade in Mexico: a comprehensive assessment. Bosques de las Lomas, Mexico: Defenders of Wildlife

místa budou koncentrovaná právě v oblastech, kde dochází k největšímu výskytu druhů, a tedy i nejvyšší míře nebezpečí jejich odchyty. V těchto případech dojde v ideálním případě i k přímému zapojení místních obyvatel do této ekonomické aktivity. Ekoturismus naláká turisty do míst, kde jim budou místní moci nabídnout průvodcovské služby, ubytování a jiné zázemí. Pro místní obyvatele budou tedy živí, a na místě se stále hojně vyskytující papoušci významným zdrojem příjmů. Budou to papoušci, kteří přilákají pozornost turistů do toho konkrétního regionu, jenž z jejich přítomnosti potom může všestranně prosperovat. Místní obyvatelé musí porozumět tomuto konceptu tak, aby i jim bylo jasné, že je pro ně výhodnější papoušky zachovat než pochyvat a rozprodat. Docílí se toho systematickým vzděláváním o přínosu tohoto živočišného druhu pro region a podporou státních orgánů.²³⁴

Hlavní SCP metody, které budou v takových případech aplikovány, budou především *Zvyšování rizika* (jelikož se místní obyvatelé stanou dodatečnými přirozenými ochránci papoušků jakožto svého zdroje příjmů, a navíc eko-lodge se bude vytvářet na místech s nejvyšším rizikem odchyty papoušků) a *Snížení odměn* (jelikož dojde k narušení zaběhnutého trhu pro odkup papoušků, nebudou-li místní pytláci spolupracovat s ostatními články distribučního řetězce).

Podle mého názoru jde o unikátní řešení daného problému - pokud pak nikoli celého problému, pak jde přinejmenším o řešení vedoucí ke snížení tohoto druhu kriminality. Místa s nejvyšší mírou biodiverzity se často nacházejí v odlehlých koutech rozvojových zemí. Zapojení místních obyvatel do ochrany ohrožených druhů z nich udělá zainteresované subjekty přímo na zachování daných ohrožených druhů. Navíc má toto řešení potenciál nabídnout obyvatelům z těchto částí světa dodatečný zdroj příjmů a povede k rozvoji turismu. Přirovnala bych to k situaci, kdy papoušci tvoří jednotlivé podíly v akciové společnosti a každý místní obyvatel je akcionářem, který má zájem na zachování životaschopnosti této jeho společnosti.

²³⁴ PIRES, Stephen F. a William D. MORETO. Preventing Wildlife Crimes: Solutions That Can Overcome the 'Tragedy of the Commons'. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 111

4.3.3. Případová studie – levhart sněžný

Další oblastí, na kterou Pires a Moreto aplikují metody SCP, je obchod s kožešinami, který je poháněný značnou poptávkou ze strany módního průmyslu.²³⁵ ²³⁶ Navíc jsou velké kočkovité šelmy, o jejichž kožešiny jde, často svým okolím vnímány jako predátoři, kterých je vlastně zapotřebí se zbavit, aby místním obyvatelům nezpůsobovaly škody na majetku (např. stádech dobytka) či na životech. Hrozí jim proto nebezpečí nejen z důvodu poptávky na (ne)legálním trhu, ale i z důvodu konfliktu s místními obyvateli.²³⁷

Půvabná bělavě-šedivá kočkovitá šelma s tmavými skvrnkami, levhart sněžný, obývá rozsáhlé oblasti střední Asie a je chráněna podle Přílohy I. k úmluvě CITES²³⁸ (tedy nesmí být pro komerční důvody za žádných okolností odchytnuta či usmrcena)²³⁹ a od roku 1988 je zařazena na Červený seznam ohrožených druhů IUCN.

Žádanost její kožešiny²⁴⁰ a frekvence útoků na stáda místních pastevců jsou základními důvody pro její neoprávněný lov místními obyvateli. Ti si tak zajistí finanční prostředky a zabrání takovému predátoru v lovu stád dobytka (primárního zdroje obživy pastevců). Pro místní komunitu jsou toto lákavé vyhlídky. V takové situaci je proto zřejmé, že levhartovi sněžnému se přežít nepodaří, pokud nebude snaha na jeho zachování pocíťována i mezi místními obyvateli v dané oblasti. Mají-li zájem na tom se této kočkovité šelmy zbavit, je nutno motivovat je k tomu, aby nejen že pasivně přijali fakt, že musí najít způsob,

²³⁵ ROE, D. Trading Nature. A report, with case studies, on the contribution of wildlife trade management to sustainable livelihoods and the Millennium Development Goals. *TRAFFIC International and WWF International*. 2008. [online]. [cit. 2015-03-02].

²³⁶ Tržní cena za kožešinu z tohoto chráněného druhu se pohybuje kolem USD 15.000. Viz webovou stránku The Snow Leopard Network: http://www.snowleopardnetwork.org/docs/Snow_Leopard_Survival_Strategy_2014.1.pdf [online]. [cit. 2015-03-14].

²³⁷ BAGCHI, S. a C. MISHRA. Living with large carnivores: predation on livestock by the snow leopard (*Uncia uncia*). *Journal of Zoology*. 2006, vol. 268, issue 3, s. 217-224

²³⁸ Viz webovou stránku SPECIES: http://www.speciesplus.net/#/taxon_concepts/10828/legal [online]. [cit. 2015-03-10].

²³⁹ Konkrétní statistiky týkající se tohoto živočišného druhu Viz webovou stránku WWF: http://www.wwf.org.uk/wildlife/snow_leopard/ [online]. [cit. 2015-03-14].

²⁴⁰ HUSSAIN, Shafqat. The status of the snow leopard in Pakistan and its conflict with local farmers. *Oryx*. 2003, vol. 37, issue 01.

jak spolu vycházet, ale jak jí i aktivně chránit. Projekt postavený na této myšlence se nedávno podařilo realizovat v Mongolsku (Snow Leopard Enterprises²⁴¹).

Projekt funguje na premise, že místní obyvatelé jsou závislí na prodávání primárních zvířecích produktů, jako je maso, mléko či vlna. Vzhledem k tomu, že takové rodiny žijí z těchto produktů průměrně za USD 2 na den, je pro ně útok levharta značným zásahem do rodinného rozpočtu. Projekt Snow Leopard Enterprises nabízí těmto rodinám vyškolení ve zpracovávání primárních živočišných produktů a poskytuje jim nástroje použitelné za tímto účelem. Zejména je nabízeno školení jak zacházet s vlnou, jak ji zpracovávat a co z ní lze vyrábět tak, aby měl výrobek na trhu vyšší cenu než primární produkt. Tyto výrobky poté odkupuje The Snow Leopard Trust a prodává je celosvětově skrze internetové obchody. Příjem těchto rodin se při zapojení do tohoto programu navýšil o více než 40%. Dále je rodinám poskytováno školení v zabezpečování svých stád proti predátorům a jsou jim poskytovány nástroje a jiné materiály k docílení žádaného zabezpečení stád. Navíc je těmto rodinám pokryta jakákoli škoda, kterou levharti způsobí na jejich stádech, a také dostávají každoročně finanční bonusy za vzornou účast v projektu. Aby se rodiny mohly tohoto programu účastnit, musí podepsat tzv. conservation agreement, dohodu o pomoci při ochraně tohoto živočišného druhu před pytláctvím.

Druhým takovým projektem, založeným k ochraně levhartů sněžných na území Indie, je Traditional Village Homestay, založený v roce 2001 u Národního parku Hemis pod záštitou Snow Leopard Conservancy a UNESCO²⁴². Účelem tohoto projektu je motivovat pozitivně místní obyvatele k ochraně tohoto druhu tak, aby mohli využít výhod, které do regionu přinese navýšení turistického ruchu. Místní obyvatelé jsou školení ve způsobech, jak ubytovat a provázet zahraniční turisty, kteří přijeli za účelem vzácnou kočkovitou šelmu spatřit²⁴³. I v těchto oblastech se

²⁴¹ Detaily projektu Snow Leopard Enterprises viz webovou stránku:

<http://www.snowleopard.org/learn/community-based-conservation/snow-leopard-enterprises> [online]. [cit. 2015-03-14].

²⁴² Viz webovou stránku <http://snowleopardconservancy.org/> [online]. [cit. 2015-03-14].

²⁴³ Příklad podporovaného Homestay zařízení v Indii (na stránkách lze vyhledávat tato zařízení podle oblastí výskytu šelmy) viz webovou stránku <http://www.snowleopardconservancy.org/pdf/homestayBro03.pdf> [online]. [cit. 2015-03-14].

navíc poskytuje místním pastevcům vzdělání ohledně zabezpečení jejich stád proti nenechavým levhartům a materiální podpora.

U obou výše popisovaných projektů využijí SCP metody *Zvyšování rizika* (dodatečná přirozená ochrana levharta komunitou místních obyvatel) a *Snižování odměn* (narušení distribučního řetězce nelegálního obchodu s kožešinami) jako v případě jihoamerických papoušků. Navíc se v těchto případech alternativní ochrany levhartů využijí i metody *Snížení míry provokace* (redukce situací, kdy levhart skutečně stáda napadne, díky školení a poskytnutí materiálů k zabezpečení stád) a *Zabránění výmluvám* (místním obyvatelům je přímo poskytnuta finanční a materiální pomoc k překonání překážek v jiném ochranářském způsobu života).

5. Závěr

Cílem této práce byla základní analýza úpravy trestní odpovědnosti v právu životního prostředí v České republice a následně detailní analýza trestných činů souvisejících s exploatací ohrožených druhů živočichů a rostlin na mezinárodní úrovni. Tato druhá část byla zaměřena především na problematiku vyšetřování a stíhání trestných činů páchaných v této souvislosti, a to v nadnárodním kontextu. Značnou míru pozornosti jsem věnovala i mezinárodnímu obchodu s ohroženými druhy rostlin a živočichů, jakožto zcela klíčovému pojmu.

Poznatky z analýzy současné české právní úpravy trestných činů proti životnímu prostředí se dají shrnout tak, že nový trestní zákoník nepřinesl žádné převratné novinky. Jde jen o pokračování dosavadního trendu v postupném přiznávání větší míry trestněprávní ochrany životnímu prostředí. Posledním výrazným krokem v tomto vývoji byla novela zákonem č. 330/2011 Sb., která transponuje požadavky směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. 11. 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí, a dále také reaguje na přijetí zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který umožnil za vybrané trestné činy proti životnímu prostředí trestat i právnické osoby. Systematicky samostatná Hlava VIII. je projevem uznání významu životního prostředí pro naši společnost. Některé nové skutkové podstaty, které jsou zařazeny do této hlavy, jsou buď reakcí na mezinárodní závazky z této oblasti, nebo jsou charakteru, jež má do ochrany životního prostředí jako takového daleko. To vše, spolu s obecným zvýšením trestních sazeb, stále ale nezaručuje efektivnější vymahatelnost práva. Chybějící metodika pro vyšetřování této velice specifické kriminality, její vysoká latentnost a nedostatečně specializované orgány činné v trestním řízení jsou prvními kroky, které by mělo české trestní právo překonat, abych jej mohla na úseku environmentální kriminality považovat za efektivní.

Mezinárodní obchod s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a tzv. Wildlife crime byl středobodem druhé, rozsáhlejší části, mé diplomové práce. Značný prostor je věnován úmluvě CITES, která obchodu s těmito druhy nemá přímo zamezit, ale regulovat jej skrze společný kontrolní

system, právě kvůli nadměrné exploataci ohrožených druhů skrze mezinárodní obchod.

Dalším pojmem, kterému se ve druhé části věnuji podrobněji, je tzv. Wildlife crime. Jde o souhrnný common law termín pro odnímání chráněných druhů z volné přírody (pytláctví), obchodování s nimi a jejich vykořisťování.

Speciální kapitola byla poté věnována konceptu Situational Crime Prevention. Jde o alternativní přístup k tradičním způsobům boje s environmentální kriminalitou. Spočívá především v tom, že se v oblastech výskytu chráněných druhů cíleně redukuje míra příležitostí pro potenciální pachatele-místní obyvatele, a nabízejí se jim odlišné podněty od těch bezprostředně finančních za odchyt druhů, přičemž tyto nové podněty mají v místních obyvatelích vzbudit snahu o zachování nedotčenosti ekosystémů v jejich oblasti. Aplikaci této alternativní metody jsme viděli na příkladových studiích jihoamerických papoušků či levharta sněžného.

Koncept Situational Crime Prevention považuji osobně za velice zajímavý, jelikož jde o unikátní propojení udržitelného regionálního rozvoje s ochranou ohrožených druhů na zcela jiné úrovni, než jakou je vůbec schopen poskytnout stát z důvodů své pouhé vázanosti úmluvou CITES.

Domnívám se, že zmíněné studie o jihoamerických papoušcích či levhartu sněžném jsou důkazem, že i když se občas místní obyvatelé nacházejí ve střetu zájmů s chráněnými druhy na svém území, lze najít cesty jak obrátit daná protichůdná očekávání ve prospěch zachování ekosystémů. Tito místní lidé jsou mnohdy prvním krokem k odchytu a eliminaci chráněných druhů, případně pak nelegálnímu obchodu s nimi a jejich produkty. Většinou lze v tomto kontextu hovořit o obyvatelích z rozvojových zemí, jejichž primární motivací tak bude často vidina zlepšení svého finančního postavení, či dokonce zajištění základních existenčních potřeb.

Vezmeme-li v potaz, že hodnota živočichů, rostlin a jejich produktů prodaných na černých trzích s těmito druhy je odhadována až na USD 20 miliard, je

zřejmé, že tito lidé, nacházející se na nejnižší příčce distribučního řetězce jsou stejně odměněni za své pytlácké služby minimálně.

Podle mého názoru je pozitivní stimulace (ať již skrze fondy, neziskové nebo státní organizace) schopna nabídnout těmto potenciálním pytlákům přinejmenším totéž, co překupníci a zprostředkovatelé na další úrovni tohoto řetězce za neoprávněně ulovenou kořist.

I z vlastní národní historie je všem Čechům známa filosofie, kdy „co je všech, je ničí a tak se to může nechat rozebrat nebo nechat zchátrat“. Vzbudí-li se v lidech pocit, že je daný statek „jejich“, budou mít potřebu se o jeho zachování starat. Přesvědčme místní obyvatele v oblastech s výskytem chráněných rostlin a živočichů, že i pro ně jsou tyto druhy přínosné, že i jejich vlastní existence (nebo lepší životní úroveň) je na těchto druzích závislá. Zcela tím změníme situaci na onom pomyslném bitevním poli mezi jednotlivými aktéry nelegálního obchodu s ohroženými druhy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

KNIHY

DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 629 s., Právnícké učebnice (C.H. Beck), ISBN 978-80-7400-338-7.

DAMOHORSKÝ, Milan. *Ekologickoprávní odpovědnost a soudní spory*. Technická Univerzita Ostrava, 1998

DAMOHORSKÝ, Milan; STEJSKAL, Vojtěch. *Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí: (Závěry a shrnutí projektu GA ČR - 407/00/1705)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2002, 170 s. ISBN 80-85889-42-0.

DAMOHORSKÝ, Milan. *Právní odpovědnost a ochrana životního prostředí: Autoreferát dizertace k získání vědecké hodnosti doktora právních věd*. Univerzita Karlova v Praze, 2001

GILLESPIE, Alexander. *Conservation, biodiversity and international law*. Cheltenham (UK): E. Elgar, 2013. ISBN 978-178-1001-974.

CHMELÍK, Jan, et al. *Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení*. Praha : LINDE PRAHA, a.s., 2005. 215 s

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. Student (Leges). ISBN 978-807-5020-444.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges, 2014, 864 s. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-44-1.

KENNEDY, David M. *Deterrence and crime prevention: reconsidering the prospect of sanction*. New York: Routledge, 2009, xvi, 220 p. Routledge studies in crime and economics, v. 2. ISBN 02-038-9202-X.

KRATOCHVÍL, Vladimír, a kol. *Kurs trestního práva - trestní právo hmotné : zvláštní část*. Praha : Nakladatelství C.H.BECK, 2009. 950 s.

COLEMAN, James William. *The criminal elite: the sociology of white-collar crime*. 3rd ed. St. Martin's Press. ISBN 03-120-8657-1.

MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Akademia Praha, 2013, 490 s. ISBN 80-200-2317-8.

STEJSKAL, Vojtěch. *Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2002. ISBN 80-85889-42-0

STEJSKAL, Vojtěch. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*. Praha: Eva Rozkotová, 2006. ISBN 80-903409-5-4.

STEJSKAL, V.: *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Monografie. Beroun: Univerzita Karlova v Praze, Ediční středisko, Nakladatelství Eva Rozkotová, 2012, s. 157.

STEJSKAL, Vojtěch a Ondřej VÍCHA. *Zákon o předcházení ekologické újmy a její nápravě s komentářem, souvisejícími předpisy a s úvodem do problematiky ekologicko-právní odpovědnosti*. 1. vyd. podle právního stavu platného k 1.2. 2009. Praha: Leges, 2009, 333 s. Komentátor. ISBN 978-808-7212-073.

STEJSKAL, Vojtěch a Veronika VILÍMKOVÁ. *Zákon o obchodování s ohroženými druhy a předpisy související: komentář : podle stavu k 1.1.2005*. 1. vyd. Praha: Linde, 2005, 419 s. ISBN 80-720-1512-5.

ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství C.H.BECK, 2010. 2500 s

WHITE, Rob, Virginie DELMAS, Elena ANGULO, Leigh S. BULL, Richard J. HALL, Franck COURCHAMP, Alison M. ROSSER a Nigel LEADER-WILLIAMS. *Environmental crime and problem-solving courts. Crime, Law and Social Change*. 2013, vol. 59, issue 3, s. 267-278. DOI: 10.1007/s10611-013-9414-5. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10611-013-9414-5>

ČLÁNKY

AKELLA, A. S., CANNON, J. B. Strengthening the Weakest Links: Strategies for Improving the Enforcement of Environmental Laws Globally. Washington, DC: Center for Conservation and Government. 2004. In: WHITE, R. (Ed) (), Environmental Crime; A Reader, str. 528 – 567. Cullompton: Willan Publishing, 2009.

ALIER, Joan Martínez. *Capitalism Nature Socialism*. 2000, vol. 11, issue 4, s. 45-50. DOI: 10.1080/10455750009358939. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10455750009358939>

AYLING, Julie. What Sustains Wildlife Crime? Rhino Horn Trading and the Resilience of Criminal Networks. *Journal of International Wildlife Law*. 2013, vol. 16, issue 1, s. 57-80. DOI: 10.1080/13880292.2013.764776. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13880292.2013.764776>

BAGCHI, S. a C. MISHRA. Living with large carnivores: predation on livestock by the snow leopard (*Uncia uncia*). *Journal of Zoology*. 2006, vol. 268, issue 3, s. 217-224. DOI: 10.1111/j.1469-7998.2005.00030.x. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1469-7998.2005.00030.x>

BAHÝLOVÁ, Lenka. MEAs a trestněprávní ochrana životního prostředí v ČR (vybrané aspekty). *Trestní právo*. roč. 2010, č. 11, 5 – 13.

BRAITHWAITE, John. Restorative Justice and De-Professionalization. *The Good Society*. 2004, vol. 13, issue 1, s. 28-31. DOI: 10.1353/gso.2004.0023. Dostupné z: http://muse.jhu.edu/content/crossref/journals/good_society/v013/13.1braithwaite.html

BRICKNELL, Samantha. *Environmental crime in Australia*. Canberra, A.C.T: Australian Institute of Criminology, 2010, str. 51 - 55

CANTÚ-GUZMÁN, J. C., SÁNCHEZ-SALDANA, M, E., GROSSELET, M. and SILVA-GOMEZ, J. (2008) The illegal parrot trade in Mexico: a comprehensive assessment. Bosques de las Lomas, Mexico: Defenders of Wildlife, přístupné online

na

https://www.defenders.org/publications/the_illegal_parrot_trade_in_mexico.pdf

CLARKE, R. V. Situational Prevention. In WORTLEY, Richard a Lorraine Green MAZEROLLE (Eds.) *Environmental criminology and crime analysis*. Portland, Or.: Willan, 2008, str. 178 – 194, Crime science series (Willan Publishing). ISBN 978-184-3922-803.

DU RÉES, Helena. Can Criminal Law Protect the Environment?: Strategies for Controlling and Combating Environmental Crime. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. 2010-11-05, vol. 2, issue 2, s. 109-126. DOI: 10.1080/140438501753737606. Dostupné

z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/140438501753737606>

ENTICOTT, Gareth. Techniques of neutralising wildlife crime in rural England and Wales. *Journal of Rural Studies*. 2011, vol. 27, issue 2, s. 200-208. DOI:

10.1016/j.jrurstud.2011.01.005. Dostupné

z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0743016711000167>

HANÁK, Jakub. Ochrana životního prostředí v trestním zákoníku - několik poznámek. *Trestní právo*. roč. 2010, č. 11, 13 – 17.

HARDIN, Garrett. The Tragedy of the Commons. *Science*. 1968-12-13, vol. 162, issue 3859, s. 1243-1248. DOI: 10.1126/science.162.3859.1243. Dostupné

z: <http://www.sciencemag.org/cgi/doi/10.1126/science.162.3859.1243>

HERRERA, M. and HENNESSEY, B. Quantifying the illegal parrot trade in Santa Cruz de la Sierra, Bolivia, with emphasis on threatened species. *Bird Conserv. Int.* 17,

2007, 295–300. Dostupné z:

<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=1460428&fileId=S0959270907000858>

HUSSAIN, Shafqat. The status of the snow leopard in Pakistan and its conflict with local farmers. *Oryx*. 2003, vol. 37, issue 01. DOI: 10.1017/S0030605303000085.

Dostupné z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0030605303000085

JARMIČ, Libor. Trestní právo a ochrana životního prostředí. *Trestněprávní revue*. 2010, 9, s. 269 - 275.

KAFKA, Adam. Trestné činy proti životnímu prostředí. *Právní rádce*. 2003, č. 3.

LEMIEUX, A. M. a R. V. CLARKE. The International Ban on Ivory Sales and its Effects on Elephant Poaching in Africa. *British Journal of Criminology*. 2009-06-17, vol. 49, issue 4, s. 451-471. DOI: 10.1093/bjc/azp030. Dostupné z: <http://bjc.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1093/bjc/azp030>

MACKINNON, Michael. 'Supplying exotic animals for the Roman amphitheatre games: new reconstructions combining archaeological, ancient textual, historical and ethnographic data. *Mouseion, Series III*. 2006, č. 6, 137 - 161.

MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník. *České právo životního prostředí*, 1/2014 (35), str. 9 – 28.

PIRES, S. F. a R. V. CLARKE. Sequential Foraging, Itinerant Fences and Parrot Poaching in Bolivia. *British Journal of Criminology*. 2011-03-17, vol. 51, issue 2, s. 314-335. DOI: 10.1093/bjc/azq074. Dostupné z: <http://bjc.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1093/bjc/azq074>

PIRES, Stephen F. a William D. MORETO. Preventing Wildlife Crimes: Solutions That Can Overcome the 'Tragedy of the Commons'. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 101-123. DOI: 10.1007/s10610-011-9141-3. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10610-011-9141-3>

PRESTON, Brian, The Use of Restorative Justice for Environmental Crime (March 22, 2011). (2011) 35 *Criminal Law Journal* 136. Dostupné z SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1831822>

PRING, George, PRING, Katherine, Specialized Environmental Courts and Tribunals at the Confluence of Human Rights and the Environment, *Oregon Review of International Law* No. 2, 2009

PRING, George W, Catherine PRING, Elena ANGULO, Leigh S. BULL, Richard J. HALL, Franck COURCHAMP, Alison M. ROSSER a Nigel LEADER-WILLIAMS. Greening justice: creating and improving environmental courts and tribunals. *Crime, Law and Social Change*. 2013, vol. 59, issue 3, s. 267-278. DOI: 978-0-615-33883-5. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10611-013-9414-5>

RIVALAN, Philippe, Virginie DELMAS, Elena ANGULO, Leigh S. BULL, Richard J. HALL, Franck COURCHAMP, Alison M. ROSSER a Nigel LEADER-WILLIAMS. Can bans stimulate wildlife trade?. *Nature*. 2007-5-31, vol. 447, issue 7144, s. 529-530. DOI: 10.1038/447529a. Dostupné z: <http://www.nature.com/doifinder/10.1038/447529a>

ROE, D. Trading Nature. A report, with case studies, on the contribution of wildlife trade management to sustainable livelihoods and the Millennium Development Goals. *TRAFFIC International and WWF International*. 2008. [online]. [cit. 2015-03-02]. Dostupné z: <http://www.traffic.org/general-reports/> - „traffic_pub_gen19.pdf“

RUGGIERO, Vincenzo, Catherine PRING, Elena ANGULO, Leigh S. BULL, Richard J. HALL, Franck COURCHAMP, Alison M. ROSSER a Nigel LEADER-WILLIAMS. An abolitionist view of restorative justice: creating and improving environmental courts and tribunals. *International Journal of Law, Crime and Justice*. 2011, vol. 39, issue 2, s. 100-110. DOI: 10.1016/j.ijlcrj.2011.03.001. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1756061611000279>

STEJSKAL, Vojtěch. Nový trestní zákon 2010. *České právo životního prostředí*. 2009, 1, s. 43 - 47.

STEJSKAL, V.: Od prosince 2008 je úprava trestněprávní ochrany životního prostředí společná v celé EU, *České právo životního prostředí*, 3/2008

STEJSKAL, V.: *Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu*. In: Kolektiv autorů. *Lidská práva, právní odpovědnost a ochrana životního prostředí*. Acta Universitatis Carolinae Iuridica 3/2011, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012, s. 45-56.

SYKES, Gresham M. a David MATZA. Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*. 1957, vol. 22, issue 6, s. 664-. DOI: 10.2307/2089195. Dostupné

z: <http://www.jstor.org/stable/2089195?origin=crossref>

TICHÁ, T.: Trestněprávní ochrana životního prostředí – zásadní vývoj v evropském právním prostředí. *České právo životního prostředí*, č. 2/2005 (16), s. 9 – 19

WALTERS, Reece a Diane Solomon WESTERHUIS. Green crime and the role of environmental courts. *Crime, Law and Social Change*. Palgrave Macmillan, 2013, vol. 59, issue 3, s. 279-290. DOI: 10.1007/s10611-013-9415-4. Dostupné

z: <http://link.springer.com/10.1007/s10611-013-9415-4>

WELLSMITH, Melanie. Wildlife Crime: The Problems of Enforcement. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011, vol. 17, issue 2, s. 125-148. DOI: 10.1007/s10610-011-9140-4. Dostupné

z: <http://link.springer.com/10.1007/s10610-011-9140-4>

WYLER, Liana Sun a Pervaze A. SHEIH. International Illegal Trade in Wildlife: Threats and U.S. Policy. *Congressional Research Service: CRS Reports for Congress*. 2008, str. 1 – 8.

ZICHA, Jiří a Lucie POKORNÁ. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. *Trestněprávní revue*. roč. 2012, č. 4, 79 – 85.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Webová stránka Endangered Species Act. *U. S. Fish and Wildlife Service*. [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.fws.gov/endangered/laws-policies/esa-history.html>

Webová stránka CITES Facts. *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora* [online]. [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.cites.org/eng/disc/what.php>

Webová stránka The CITES Appendices. *CITES* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.cites.org/eng/app/index.php>

Webová stránka Appendices I, II and III. *CITES* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.cites.org/sites/default/files/eng/app/2015/E-Appendices-2015-02-05.pdf>

Webová stránka THE CITES SPECIES. *CITES* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.cites.org/eng/disc/species.php>

Webová stránka Interpolu. [online]. [cit. 2015-03-02]. Dostupná z <http://www.interpol.int/Crime-areas/Environmental-crime/Environmental-crime>

Webová stránka BUSHMEAT, [online]. [cit. 2015-04-02]. [http://www.bushmeat.org/bushmeat and wildlife trade/wildlife affected](http://www.bushmeat.org/bushmeat%20and%20wildlife%20trade/wildlife%20affected)

Webová stránka *Loxodonta africana*. *CITES Species+* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: http://www.speciesplus.net/#/taxon_concepts/4521/legal

Webová stránka African elephants. *WWF* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: http://www.wwf.org.uk/wildlife/african_elephant/

Webová stránka Červený seznam ohrožených druhů IUCN. [online]. [cit. 2015-03-02]. Dostupná na: <http://www.iucnredlist.org/>

Webová stránka WWF. [online]. [cit. 2015-03-02]. Dostupná na: <https://www.worldwildlife.org/initiatives/wildlife-conservation>

Internetová publikace: OERLEMANS, N., L. IYENGAR, B. JEFFRIES a R. MCLELLAN. WWF. *Living Planet Report 2014: species and spaces, people and places*[online]. 2014 [cit. 2015-03-02]. Dostupné

z: http://assets.worldwildlife.org/publications/723/files/original/WWF-LPR2014-low_res.pdf?1413912230&ga=1.255369160.1931393193.1427740145

Webová stránka African Rhino. WWF [online]. [cit. 2015-03-02].

http://www.wwf.org.uk/wildlife/african_rhino/

Webová stránka TRAFFIC. [online]. [cit. 2015-03-02].

<http://www.traffic.org/rhinos/>,

Webová stránka TRAFFIC. [online]. [cit. 2015-03-02].

<http://www.traffic.org/home/2011/5/24/lid-lifted-on-vietnamese-rhino-horn-trade.html>

Webová stránka SPECIES. [online]. [cit. 2015-03-02].

http://www.speciesplus.net/#/taxon_concepts/6656/legal

Webová stránka Rhino Resource Centre. [online]. [cit. 2015-03-02].

http://www.rhinoresourcecenter.com/pdf_files/134/1340580232.pdf

Webová stránka TRAFFIC. [online]. [cit. 2015-03-02].

<http://www.traffic.org/seizures-journal-legacy/2008/6/6/rhino-horn-smuggler-arrested-in-viet-nam.html>

Webová stránka TRAFFIC. [online]. [cit. 2015-03-02].

<http://www.traffic.org/seizures-journal-legacy/2009/4/1/lion-and-rhino-parts-found-in-south-africa.html>

Webová stránka TRAFFIC. [online]. [cit. 2015-03-02].

<http://www.traffic.org/home/2011/8/4/tough-sentences-for-vietnamese-rhino-horn-smugglers-in-south.html>

Webová stránka Traffic. 2008, What's driving the wildlife trade. [online]. [cit. 2015-03-02]. <http://www.traffic.org/general-reports/> - jedná se o publikaci „traffic_pub_gen24.pdf“

Tisková zpráva: Operace Rhino. *Celní správa ČR* [online]. [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <https://www.celnisprava.cz/cz/tiskove-zpravy/2013/Stranky/celnici-spolecne-s-pcr-a-cizp-zajistili-24-nosorozcich-rohu-za-sto-milionu-korun.aspx>

Webová stránka Human Society International. [online]. [cit. 2015-03-02]. http://www.hsi.org/issues/rhinoceros_poaching/facts/rhino_horn_trade.html

Webová stránka WWF. [online]. [cit. 2015-03-02]. [http://www.wwf.org.uk/what we do/illegal wildlife trade/](http://www.wwf.org.uk/what_we_do/illegal_wildlife_trade/)

Webová stránka SABC News. [online]. [cit. 2015-03-02]. <http://www.sabc.co.za/news/a/8c083d004e9d419ba5d1afb7074a8d3f/CITES-impressed-by-SA%E2%80%99s-fight-against-rhino-poaching-20131902>

Webová stránka Republic of South Africa, Department of Environmental Affairs clarifies its efforts to thwart rhino poaching in the country, Media Release, 3. července 2012. [cit. 2015-03-02]. Dostupné online na https://www.environment.gov.za/content/efforts_thwart_rhino_poaching

Webová stránka SPIEGEL. [online]. [cit. 2015-03-02]. <http://www.spiegel.de/international/europe/rhino-horn-thefts-a-growing-problem-in-europe-a-821132.html>

Internetová publikace: Wildlife Crime: Third Report of Session 2012 -13, Volume 1, Ev 19, Q94, Great Britain: Parliament: House of Commons: Environmental Audit Committee. [online]. [cit. 2015-03-02].

Webové stránky: <http://www.bloomberg.com/bw/articles/2014-01-02/the-irish-clan-behind-europes-rhino-horn-theft-epidemic> ; <http://www.wildlifeextra.com/go/news/irish-rhino013.html#cr>

Internetová publikace: EC Guidance document: Export, re-export and intra-Union trade of rhinoceros horns, June 2014. [online]. [cit. 2015-03-02]. Viz webovou stránku: http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/guidance_rhino_horns.pdf

Webová stránka FSW. [online]. [cit. 2015-03-02].

<https://www.fws.gov/southeast/news/pdf/OperationCrashSummaryOctober2014.pdf>

Webová stránka stránku FSW. [online]. [cit. 2015-03-12].

<http://www.fws.gov/le/USStatutes/ESA.pdf>

Webová stránka FSW. [online]. [cit. 2015-03-12].

<http://www.fws.gov/le/USStatutes/Lacey.pdf>

Tisková zpráva: *Central District of California, The U.S. Attorney's Office, Operation Crash' Targets Trafficking Of Endangered Rhino Horns*, Press Release No. 12-030, February 23, 2012. [online]. [cit. 2015-03-12]. Viz webovou stránku

<http://www.justice.gov/usao/cac/Pressroom/2012/030.html>

Webová stránka Save the Rhino. [online]. [cit. 2015-03-12].

http://www.savetherhino.org/latest_news/news/1035_operation_crash_and_the_pelly_amendment

Tisková zpráva: *District of New Jersey, the U.S. Attorney's Office, Ringleader Of International Rhino Smuggling Conspiracy Pleads Guilty In New Jersey To Wildlife Trafficking Crimes*, Press Release No. 13-475, December 19, 2013. [online]. [cit. 2015-03-12]. Viz webovou stránku

<http://www.justice.gov/usao-nj/pr/ringleader-international-rhino-smuggling-conspiracy-pleads-guilty-new-jersey-wildlife>

Webová stránka WWF. [online]. [cit. 2015-04-02].

http://www.wwf.org.uk/what_we_do/illegal_wildlife_trade/

Webová stránka African Wildlife Foundation, Rhino Summit emergency plan of action: Toward comprehensive solution to the rhino crisis, 2012. [online]. [cit. 2015-03-02]. Dostupný online na

http://www.rhinosourcecenter.com/index.php?s=1&act=refs&CODE=ref_detail&id=1333867478

Webová stránka UNODC. [online]. [cit. 2015-03-02].

<http://www.unodc.org/toc/en/crimes/environmental-crime.html>

Webová stránka týkající se PWCO. [online]. [cit. 2015-03-02].

<http://www.northyorkshire.police.uk/wildlifecrime>.

Webová stránka EPA Victoria. [online]. [cit. 2015-03-02].

<http://www.epa.vic.gov.au/our-work/compliance-and-enforcement/epa-sanctions/prosecutions>

Webová stránka RSPCA. [online]. [cit. 2015-03-14].

<http://www.rspca.org.uk/whatwedo/prosecution>

Webová stránka British Government. [online]. [cit. 2015-03-14].

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/23>

Webová stránka EPA Victoria. [online]. [cit. 2015-03-14].

<http://www.epa.vic.gov.au/our-work/compliance-and-enforcement/epa-sanctions/prosecutions>

Webová stránka Policie ČR [online]. [cit. 2015-03-14].

<http://www.policie.cz/clanek/trestna-cinnost-proti-zivotnimu-prostredi.aspx>

Webová stránka New Zealand Courts. [online]. [cit. 2015-03-10].

<http://www.justice.govt.nz/courts/environment-court>

Webová stránka New Zealand Courts [online]. [cit. 2015-03-14].

<http://www.justice.govt.nz/courts/environment-court/documents/environment-court-updated-practice-note-for-consultation/view>

Webová stránka LEC. [online]. [cit. 2015-03-14].

http://www.lec.justice.nsw.gov.au/lec/types_of_disputes.html,c=y

Webová stránka LEC. [online]. [cit. 2015-03-14].

<http://www.courts.qld.gov.au/courts/planning-and-environment-court>

Webová stránka Courts of South Australia. [online]. [cit. 2015-03-14].

<http://www.courts.sa.gov.au/Lists/Practice%20Directions/Attachments/10/ERD%20Court%20Practice%20Directions.pdf>

Webová stránka Environmental Tribunal. [online]. [cit. 2015-03-14].

<https://www.gov.uk/environmental-fines-or-notice-appeal-against-a-regulator#the-tribunal>

Webová stránka LEC. [online]. [cit. 2015-03-14].

http://www.lec.justice.nsw.gov.au/lec/types_of_disputes.html,c=y

Webová stránka NWCU. [online]. [cit. 2015-03-20].

<http://www.nwcu.police.uk/what-are-priorities-and-intelligence-requirements/priorities/>

Webové stránky týkající se rohů napuštěných jedem:

http://www.savetherhino.org/rhino_info/thorny_issues/poisoning_rhino_horns.
[online]. [cit. 2015-03-14].;

<http://www.theguardian.com/environment/2013/apr/04/rhino-horns-poisoned-poachers-protect> [online]. [cit. 2015-03-14].;

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/99143-pytlaky-nosorozcu-maji-odradit-rohy-napustene-jedem/> [online]. [cit. 2015-03-14].

Webová stránka Wild Aid. [online]. [cit. 2015-03-20].

<http://www.wildaid.org/sites/default/files/resources/WEBReportRhinoHornDemand2014.pdf>

Webová stránka Center for Problem-Oriented Policing. [online]. [cit. 2015-03-20].

<http://www.popcenter.org/library/25%20techniques%20grid.pdf>

Webová stránka The Snow Leopard Network. [online]. [cit. 2015-03-14].
[http://www.snowleopardnetwork.org/docs/Snow Leopard Survival Strategy 2014.1.pdf](http://www.snowleopardnetwork.org/docs/Snow_Leopard_Survival_Strategy_2014.1.pdf)

Webová stránka SPECIES. [online]. [cit. 2015-03-10].
http://www.speciesplus.net/#/taxon_concepts/10828/legal

Webová stránka WWF. [online]. [cit. 2015-03-14].
[http://www.wwf.org.uk/wildlife/snow leopard/](http://www.wwf.org.uk/wildlife/snow_leopard/)

Webová stránka The Snow Leopard Network. [online]. [cit. 2015-03-14].
<http://www.snowleopard.org/learn/community-based-conservation/snow-leopard-enterprises>

Webová stránka Snow Leopard Conservancy. [online]. [cit. 2015-03-14].
<http://snowleopardconservancy.org/>

Webová stránka Snow Leopard Conservancy. [online]. [cit. 2015-03-14].
<http://www.snowleopardconservancy.org/pdf/homestayBro03.pdf>

PRAMENY PRÁVA A SOUVISEJÍCÍ DOKUMENTY

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší.

Zákon č. 73/2012 Sb., o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, a o fluorovaných skleníkových plynech.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon).

Zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu a o změně některých zákonů (zákon o vodovodech a kanalizacích).

Zákon č. 164/2001 Sb., lázeňský zákon.

Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).

Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství.

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon).

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy).

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů.

Zákon č. 350/2011 Sb., o chemických látkách a chemických směsích a o změně některých zákonů (chemický zákon).

Zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými přípravky a o změně zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o prevenci závažných havárií).

Zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon).

Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů.

Zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 134/2002 Sb., kterým se mění trestní zákon.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, část druhá. Zvláštní část, Hlava VIII.

Důvodová zpráva k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Nářízení Rady ze dne 9. prosince 1996 č. 338/1997/ES, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.

Nářízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1907/2006 ze dne 18. prosince 2006 o registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek, o zřízení Evropské agentury pro chemické látky.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. 11. 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie ze dne 7. 9. 2005 č. 2005/35/ES o znečištění z lodí a o zavedení sankcí, včetně trestních sankcí, za protiprávní jednání v oblasti znečišťování, ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie ze dne 21. 10. 2009 č. 2009/123/ES.

Směrnice Rady ze dne 21. května 1992 č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady ze dne 30. listopadu 2009 č. 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků.

Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 27. ledna 2003 č. 2003/80/SVV o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva (zrušené rozhodnutím Evropského soudního dvora C-176/03 ze 13. září 2005).

Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin, publikovaná pod č. 572/1992 Sb.

Úmluvu o zabránění znečišťování z lodí z roku 1973 (tzv. MARPOL) a Protokol k této úmluvě z roku 1978 - publikováno jako sdělení č. 71/1995 Sb.

Úmluva o trestněprávní ochraně životního prostředí, Štrasburk, 4. listopadu 1998; ETS no. 172.

JUDIKATURA

Nejvyšší soud ČR: 3 Tdo 492/2014 ze dne 27. 8. 2014

Nejvyšší soud ČR: 8 Tdo 1152/2008 ze dne 30. 10. 2008.

Nejvyšší soud ČR: 6 Tdo 650/2003 ze dne 25. června 2003.

Nejvyšší soud ČR: č. 6/2002 Sb.rozh.tr.

Nejvyšší soud ČR: č. 18/2012-I Sb.rozh.tr.

Evropský soudní dvůr: C-176/03 dne 13. září 2005.

The Land and Environment Court: Environment Protection Authority
v Gardner [1997] NSWLEC 169.

The Land and Environment Court: Chief Executive of the Office of Environment and
Heritage v Rinaldo (Nino) Lani [2012] NSWLEC 115.

SEZNAM POUŽÍVANÝCH ZKRATEK

TZ – Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

TrZ – Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

TOPO – Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

TP směrnice – Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. 11. 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí.

CITES – Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

Úmluva RE – Úmluva Rady Evropy o trestněprávní ochraně životního prostředí.

Zákon o předcházení ekologické újmě – Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a o její nápravě a o změně některých zákonů.

ČIŽP – České inspekce životního prostředí.

SCP – Situational Crime Prevention.

WWF – World Wildlife Fund.

IUCN – Mezinárodní svaz ochrany přírody.

TRAFFIC – The Wildlife Trade Monitoring Network.

FWS – U. S. Fish & Wildlife Service

UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime

SUMMARY

Key words: Environmental crime – Enforcement – Endangered Species

The name and the central topic of this thesis is “Criminal Liability in Environmental Protection” and it is divided into two main chapters.

Firstly, it is an analysis and a description of valid legal regulatory framework of criminal liability in environmental matters within the Czech legal system. Within this part of my diploma thesis I incorporated historical development of criminal law protection of the environment. Then I focused on general perception of protection of the environment via criminal law and its general characteristics. At the end of this descriptive part I described the main features of each of the offences against environment under the new Criminal Code, Act N. 40/2009 Coll., as amended.

The focus of the second chapter is on the international illegal trade in wildlife and the problems of enforcement.

First part of this chapter is dedicated to the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. Within its context I further examine what constitutes an offence of a so called Wildlife Crime. At the end of this part I identify several groups that take part in the illegal trade in wildlife and focus on a question whether we are able to recognize what sustains this type of criminality.

In the second part I focus primarily on the problems of enforcement, which remain even though wildlife crime (and environmental crime in general) seems to benefit from an increasing profile amongst agencies tasked with its control. First identified problem is marginalization and under-resourcing, especially when talking about insufficient numbers of personnel or their training. As an example of a successfully trained enforcement agents, prosecutors or judiciary I chose the Land and Environmental Court in New South Wales, Australia, and described some

of its landmark environmental crime cases. Second problem that was identified is the high percentage of a latent criminality, meaning the part of criminality that for some reason is not reflected in the criminal judiciary statistics (so called dark figures). Third problem is corruption of officials working in enforcement. The fact that the wildlife crime is not taken seriously enough was identified as a fourth problem. The last but not least is an overall lack of a deterrent effect caused by all the previously mentioned problems.

The last part of the second chapter is then an analysis of a concrete narrow situation. It is focused on one of the groups taking part in the illegal trade in wildlife defined in the first part and tends to focus on some of the problems identified in the second part. Therefore, this last part presents a possible solution to some of the enforcement problems – Situational Crime Prevention. The basic idea behind this model is to make it more difficult to poach for local people (poaching network is one of the key groups identified within illegal trade in wildlife) while, at the same time incentivizing them to abstain from poaching. It is about recognizing local community members as crucial stakeholders, a move which might result in these individuals establishing a sense of ownership, and thus an incentive to preserve wildlife for their own benefit.

Název diplomové práce: Trestní odpovědnost v ochraně životního prostředí

Klíčová slova: Environmentální trestné činy – Prosazování právní odpovědnosti – Ohrožené druhy

Title of the Diploma Thesis: Criminal Liability in Environmental Protection

Key Words: Environmental crime – Enforcement – Endangered Species